

פענוח הערות ומראי-מקומות.

שבועות חלק כג שיחה ג.

נאילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מענשו של זה. (בראשית כה, כז): ויהי עשו איש ידע ציד, צד את הבריות בפיו, לא גנבת מאו גנב עמו, ולא קטלית מאו קטל עמו. אמר רבי אבהו שו"דני, צידני. צד בבית, צד בשדה. בבית, היה מתקנין מלקחא. בשדה, היה מתקנין תבנא. רבי היא אמר הפקיר עצמו בשדה. אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבון כל העולמים לא דיינו שגשמתעבדנו לשבעים אמות, אלא אף לא זו שנבעלת פנשים. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אף אני בו בלשון אני פורע הימנו, הדין הוא דכתיב (ירמיה מט, כב): והיה לב גבורי מואב ביום ההוא אשה מצרה. (בראשית כה, כז): ויעקב איש תם ישב אהלים, שני אהלים, בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר. (בראשית כה, כח): ויאהב יצחק את עשו פי ציד בפיו, קופרא טבא לפומיה, וכסא טבא לפומיה. (בראשית כה, כח): ורבקה אהבת את יעקב, כל שהיתה שומעת קולו היתה מוספת לו אהבה על אהבתו.

תולדות כה, כז. ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:

רש"י ד"ה ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר:

(3) רמב"ם הלכות מלאכים רפ"ט. על ששה דברים נצטנה אדם הראשון. על עבודה זרה. ועל ברפת השם. ועל שפיכות דמים. ועל גלוי ערוות. ועל הגזל. ועל הדינים. אף על פי שכלן הן קבלה בידינו ממשה רבנו. והדעת נוטה להן. מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטנה. הוסיף לנתן אבר מן החי שגאמר (בראשית ט, ז) "אף בשור בנפשו דמו לא תאכלו". נמצאו שבע מצוות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם

(1) לקוטי שיחות חלק ה עמוד 88. א טיפערער ענין אין דעם: שוין גערעדט פיל מאל, אז טראץ דעם וואס די מצות וועלכע מיר זיינען מקיים לאחרי מ"ת זיינען פיל העכער פון די מצות וואס די אבות האבן מקיים געווען ובלשון המדרש זי כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך די מצות וואס די אבות האבן מקיים געווען, וויבאלד אז זיי האבן עס געטאן בכח עצמם (וואס דאס איז אויך כולל וואס אברהם התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר וכו'), איז (א) חורך זיי נמשך געווארן בלויז א הארה פון אלקות, ניט עצמות. און דעריבער (ב) האבן די מצות ניט קיבע געווען די קדור שת המצוה בפנימיות ובגלוי. אין די דברים הגשמיים מיט וועלכע זיי האבן די מצות געטאן, באופן אז די קדושה זאל אין זיי פארבלייבן בגלוי אויך לאחרי קיום המצוה. משא"כ די מצות שלאחרי מ"ת, איז (א) זיי האבן אין זיך דעם כח העצמות, ווארום דער ציווי אויף זיי איז געקומען פון אנכי הוי' אלקיך, און דעריבער (ב) זיינען זיי קובע די קדושת המצוה אין די דברים הגשמיים מיט וועלכע די מצות ווערן געטאן, ביז אז די קדושה פארבלייבט אין זיי בפנימיות ובגלוי אוי לאחרי קיום המצוה].

(2) בראשית רבה פרק ס"ג, י. ויגדלו הנערים (בראשית כה, כז), רבי לוי אמר משל להדס ועצבונת שהיו גדלים זה על גפי זה, וכיון שהגדילו והפריחו זה נוטן ריחו וזה חוחו, כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר, לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת פוכבים. אמר רבי אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מין

ונצטונה יתקן על אלו במילה. והוא התפלל שקרית. ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית. ובמצרים נצטונה עמרם במצות יתרות. עד שקא משה רבנו ונשלמה תורה על ידו:

4 יומא כח עמוד ב. אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' א"ל רב שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות הא איכא נמי מילה ואימא שבע מצות ומילה א"ל א"יכ מצותי ותורותי למה לי אמר (רב) ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה:

קידושין פב עמוד א. וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי:

6 שבת קה עמוד א. רבי יוחנן דידיה אמר: "אנכי", נוטריקון: אָנָא נפְשִׁי פְתִיבִית יְהִיבִית. רַבֵּנּוּ אָמְרִי: אָמְרִיָּה נְעִימָה פְתִיבָה יְהִיבָה. אִיפָא דְאָמְרִי "אָנְכִי" לְמַפְרַע: יְהִיבָה פְתִיבָה נְאֻמֵּינִי אָמְרִיָּה.

לקוטי תורה שלח מח עמוד ד. אלא העיקר צ"ל אח"כ בחי' נפשי שהוא המשכת וגילוי אור א"ס למטה (ועיין בזח"ג נ"ה ב' מענין נפשי ובמק"מ שם ועו"ל בפ"י נפשי עפ"מ"ש בלק"ת פ' כי תשא בטעמי מצות בענין ונתנו איש כופר נפשו כי א"א נפש כל האצילות והיינו כי נפש פירושו רצון כמו אין נפשי אל העם הזה) (בירמיה בסי' ט"ו) ופרש"י נפשי רצוני וכן ת"י רעוא גם ע"ד משארז"ל בשבת ס"פ הבונה דר"ת אנכי אנה נפשי כתבית יהבית. וע' מזה בלק"ת מהאריז"ל פ' יתרו ע"פ אנכי ובמא"א אות א' סעיף ק"ג והנה רש"י פ"י אנה נפשי אני בעצמי ויש לפרש נפשי כתבית יהבית ע"ד מ"ש ברבות ר"פ תרומה בפ"י ויקחו לי תרומה כביכול לי אתם לוקחים גם ע"ד מ"ש כי בו שבת וינפש ות"א ונח וע' בהרמב"ן פ' תשא שם ובזח"ב ויקהל (דר"ד סעי'ב) ובפ' נשא (קכ"ב ב') ועמ"ש בד"ה והיה מספר בני גבי ונחה עליו רוח ה' ומ"ש במ"א פ"י ריח ניהוחי.

7 פירוש המשניות להרמב"ם מסכת סנהדרין הקדמה לפרק חלק. היסוד התשיעי ההעתק והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו

ועליה אין להוסיף וממנה איך לגרוע לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו וכבר בארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתיחת זה החבור:

העתקת הרב קאפת. ויסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החבור הזה.

8 ירמי' טו, א. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־יַעֲמֵד מִנְּשָׂא וְשִׁמוּאֵל לְפָנַי אֲיִן נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שְׁלַח מַעַל־פְּנֵי וַיֵּצֵאוּ:

9 רמב"ם הלכות יסודי התורה רפ"ט. דְּבַר בְּרוּר וּמְפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא מְצֻנָּה עוֹמְדָת לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים אֵין לָהּ לֹא שְׁנוּי וְלֹא גֵרְעוֹן וְלֹא תוֹסֶפֶת שְׁנַאֲמַר (דברים יג א) "את כל הדבר אשר אנכי מצווה אתכם אתו תשמרון לעשות לא תסף עליו ולא תגרע ממנו". ונאמר (דברים כט כח) "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת". הָא לְמַדְתָּ שְׁכַל דְּבַרֵי תּוֹרָה מְצִוִּין אָנוּ לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר חֻקַּת עוֹלָם לְדוֹרֵתֵיכֶם. וְנֹאֲמַר (דברים ל יב) "לא בשמים היא". הָא לְמַדְתָּ שְׁאֵין נְבִיא רְשָׁאֵי לְחַדֵּשׁ דְּבַר מַעֲתָה. לְפִיכָד אָם יַעֲמֵד אִישׁ בֵּין מִן הָאֲמוֹת בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל וַיַּעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וַיֹּאמֶר שֶׁה' שְׁלַחוּ לְהוֹסִיף מְצֻנָּה אוֹ לְגַרְע מְצֻנָּה אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמְצֻנָּה מִן הַמְצֻוֹת פְּרוּשׁ שְׁלֹא שְׁמַעֲנוּ מִמֶּשֶׁה. אוֹ שְׁאֲמַר שְׁאוּמָן הַמְצֻוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּהוֹן יִשְׂרָאֵל אֵינֵן לְעוֹלָם וְלְדוֹרֵי דוֹרוֹת אֶלְיָא מְצֻוֹת לְפִי זְמַן הָיִו. הָרִי זֶה נְבִיא שְׁקֵר שְׁהָרִי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּמִיתָתוֹ בְּחֻזֵּק עַל שֶׁהִזִּיד לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוְּהוּ. שֶׁהוּא בְּרוּךְ שְׁמוֹ צִוְּהָ לְמִנְּשָׂא שֶׁהַמְצֻנָּה הַזֹּאת לָנוּ וְלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם ׀ (במדבר כג יט) "לא איש אל ויכתב":

הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות ד"ה החלק הראשון. גם המתנבא בשם ה' נחלק לשני חלקים. החלק הראשון, שיתנבא בשם ה' ויקרא ויזהיר על עבודתו ויאמר שה' הוסיף על המצות מצוה או גרע מהם מצוה מכל המצות שכלל אותם ספר התורה. ואין הבדל בין שיוסיף ויגרע במקראות או שיוסיף ויגרע בפירוש המקובל, ההוספה והגרעון במקראות כגון שיאמר שה' אמר לי שהערלה שנתים בלבד, ואחרי שנתים מותר לאכול פירות הנטיעה, או שיאמר שה' אמר לי שארבע שנים היא אסורה באכילה במקום אמרו יתעלה שלש

שנים יהיה לכם ערלים וכו', וכדומה לזה, או ששנה בקבלה איזו שינוי שיהיה אע"פ שפשטי הכתובים מסייעים אותו, כגון שיאמר שמה שנאמר בתורה וקצותה את כפה לא תחוס עיניך, שהוא קציצת היד ממש ואינו קנס המבייש כמו שביארה הקבלה, וייחס דבר זה לנבואה ויאמר שה' אמר לי שזה שנ' וקצותה את כפה הוא כפשוטו, גם זה יומת בחנק לפי שהוא נביא שקר ויחס לה' מה שלא אמר לו.....

10 הלכות מלאכים פרק יא הלכה ג. וְאֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמַּלְאָךְ הַמְּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וּמַחֲדֵשׁ דְּבָרִים בְּעוֹלָם אוֹ מַחֲסִיחַ מֵתִים וְכוּיָצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ [ב.]. אֵין הַדְּבָר כִּי. שֶׁהָרִי רַבִּי עֲקִיבָא תָּכֵם גְּדוֹל מִחֲכָמֵי מְשֻׁנָּה הֵיָהּ. וְהוּא הֵיָהּ נוֹשֵׂא פְלִי שֶׁל בֶּן כּוֹזִיבָא הַמַּלְאָךְ. וְהוּא הֵיָהּ אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמַּלְאָךְ הַמְּשִׁיחַ. וְדָמָה הוּא וְכָל חֲכָמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמַּלְאָךְ הַמְּשִׁיחַ. עַד שֶׁנֶּהְרַג בְּעוֹנוֹת. כִּינֵן שֶׁנֶּהְרַג נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ. וְלֹא שֶׁאֵלּוּ מְמַנּוּ חֲכָמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפְתִים. וְעַקֵּר הַדְּבָרִים כִּכֶּה הֵן. שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת חֲקִיָּה וּמִשְׁפָּטִיָּה לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. וְאֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהֶן וְלֹא גוֹרְעִין מֵהֶן:

לקוטי שיחות חלק יח עמוד 271. "נוסח מלא בלתי מצונזר של פרק זה (פי"א מהלי מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס בסוף הרמב"ם דהוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפרק זה. לקמן בפנים ובהערות צויינו (בעיקר) להשינויים הנוגעים לנדו"ד.

שם עמוד 275. בכמה כת"י (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה (3): אין חוקי' ומשפטי' משתנים (משתנות).

רמב"ם הלכות מעה"ק ספ"ב. וְכָשֶׁם שֶׁהַקְּרִיבוֹ הַנְּשָׂאִים בְּחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהַקְּרִיבוֹ בְּשִׁפְתַת כֶּף הַנְּשָׂאִים מְקַרֵּיב תְּנַפְתּוֹ בְּשִׁפְתַת לַעֲתִיד כְּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ שָׁם. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהַקְּרִיבוֹ בְּיָמֵי עֶזְרָא הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי מְלוֹאִים הָיוּ וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת הֵם דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁפְּרָשְׁנוּ כְּמוֹ שֶׁהֶעֱתִיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ אֵין לְהוֹסִיף עָלֵיהֶם וְאֵין לְגַרְעוֹ:

11 רמב"ם הלכות מלאכים רפ"ט. ראה הערה 3.

12 עקרים פרק יד. סוף דבר איני רואה שום ראייה מן הפסוקים שהביא הרמב"ם ז"ל אל שיהיה זה שורש לתורת משה כלל כמו שכתב הוא ז"ל, ואומר עוד שאף אם תהיה הבנת הפסוקים כמ"ש הוא ז"ל אין משם ראייה

לדבריו כלל אל שלא תנוסח התורה ולא תשתנה לעולם, כי הכתוב לא יזהיר אלא שאנחנו לא נוסיף ולא נגרע מדעתנו על המצות אבל מה המונע שלא יהיה הוא יתברך מוסיף או גורע כשתגזור חכמתו ית'. ואם מפני שהדבר השהה אין להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו לעולם, הנה זה אמנם יצדק בשווי האמתי, אבל השווי ההקשי כבר אפשר שישתנה כפי הכנת המקבלים, כי המזון השהה אל הילד הוא החלב והשהה אל הבחור הוא הלחם והבשר והיין, וכן ישתנו המצות האלהיות בהשתנות הזמנים כמו שנסתנה אסור הבשר שנאסר לאדם והותר לנח ובניו מפני קלקול הדעות שנארע לקין ולתולדותיו.

ראש אמנה להר"י אברבנאל. ולכן נראה, שהדרך היותר נכון, לאמת נציות התורה, הוא מצד הפועל והנותן אותה. כי למה שהיה זה המציאות בכללו ובחלקיו פועל האל ית', מסודר בחכמתו אשר תעשה כל הדברים לתכלית ידוע אצלו. ואם אנחנו נסכלהו, הנה הוא ית' בחכמתו סדר הסברים אשר יעמדו ויקיימו כל הדברים אחר בריאתם, כפי חמלתו עליהם, כמו שסדר מזון לכל הבעל חי, על מה שהוא עליו. וכן, לכל ברואי מעלה ומטה נתן להם מה שישמור מציאותם, ויתמידם הזמן הקצוב להם, כפי מה שגזרה חכמתו האלהית. והנה כמו שדסר מזון גוף האדם בדברים ההכרחיים, לא יעבור בלתם, כן סדר מזון הנפש בדברים ההכרחיים, שבאו בתורה. וכמו שמזון הגוף האנושי לא ישתנה ולא יעבור לעולם, לפי שסודר מאת השם יתברך, כן התורה האלהית, שהיא מזון הנפש האנושית, לא תשתנה, להיות שניהם מזונות סודרו מחכמה אחת ומפועל אחד. ואין להקשות מתורת אדם ובני נח, כי אלו בודאי אינם תורות ישלמו הנפש האנושית. ואמנם, הם בלבד סדורים לשמירת הקבוץ האנושי, כפי טבע הזמנים אשר היו מסודרות בהם. והם במדרגת הנמיסים. ואמנם התורה האלהית, שתישיר הנפש אל שלימותה האחרון, אין שם זולת תורת משה רבינו, עליו השלום, כי הוא המזון ההכרחי לנפש, לקנות החיים ולהנצל מהמות.

13 ראש אמנה שם. הנה התבאר מכל זה, שזאת התורה האלהית, אשר בדינו, היא נצחית, ואי אפשר שתשתנה בשום זמן, כי הוא יתעלה הפועל אותה, והמציאה כפי חכמתו, חכמתו הבלתי ב"ת ראה שזאת התורה היא ראויה לכל איש ולכל זמן. וידיעתו יתעלה לא תתלה מזמן מה, מוגבל, אבל ידע הדברים במה שהם נאותים, לכל זמן ולכל איש ולכל מקום. ולזה כל פעולותיו הכוללות לא ישתנו, שנוי החלטי.

בית אלקים (להמבי"ט) שער החסידות פרק לד. כי כל התורה כולה מראשה לסופה נאמרה למשה רבינו ככתבה וכלשונה, מבלי שינוי לשון או אפי' אות א' כ"יש ענין מהענינים הכתובים בה, וימשך מזה כי לא יפול שום שינוי בה לעתיד, כי אם היתה נאמרת מפי משה רבינו שאמר אל הענינים והוא כתבם כפי מה שבהאה לו, היה אפשר שיפול איזה שינוי בלשונה או בכתבה לא בכלל ענינה, כי לא היינו נזהרים אלא בשמירת ענינה, אבל מאחר שנתאמת לנו כי ציור כתיבתה ג"כ הוא מאתו ית' לא יהיה מקום שיפול בה שום שינוי, כי מי הוא זה אשר יבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו, וגם מי הוא אשר יושיט ידו לשנות בתוספת או גרעון במה שכתב מפיו ית', כי במה שיהא לו שצריך תוספת או גרעון יחשוב כי אל דעות ה' ולא קצרה ידו ומדעו מהשכיל על כל דבר ודבר שיהיה שלם לא יצטרך לתוספת או גרעון, כי הוא ית' הבורא כל העולם ויודע מה שעתיד להיות, ובוהן לבות וכליות מתחלת נתינת התורה ידע מה שיהיה עד סוף הימים ושלא תצטרך לתוספת ולא לגרעון: ... כי כמו שלא יפול בו ית' שינוי לעולם כן לא יפול שינוי במה שנאמר מפיו ית' לעולם, כי לא ימשך שינוי ממה שאין בו שינוי.

14) תנחומא שמיני ת. מִשָּׁה, שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבְּקֵשׁ שְׂפִינְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עַל הַטְּהוּרוֹת וְעַל הַטְּמֵאוֹת, אֲתָה תִּמְהַשְׁרָא לֹו הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כֵּן, שְׂכַתוֹב, וְזֹאת הַסִּיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וְנָה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ, שְׁאָמַר לֹו: הַזֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא לֵאכֹל דְּבָרִים טְמֵאִים. שְׁלֹא יִטְעֶה יִצְרָךְ לֹמַר, שְׁכָל דְּבָרִים טוֹבִים אֶסֶר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּל מַה שְׁאֶסְרְתִי לָךְ, הַפְּרִתִי לָךְ כִּנְגְדוּ. כִּיצַד, אֶסְרְתִי לָךְ דָּם נְדָה, הַפְּרִתִי לָךְ דָּם בְּתוּלִים. אֶסְרְתִי לָךְ אֶת הַדָּם, הַפְּרִתִי לָךְ אֶת הַכֶּבֶד שְׁכָלוּ דָם. אֶסְרְתִי לָךְ אֶת הַסְּזִיר, הַפְּרִתִי לָךְ אֶת הַדָּג שְׁשִׁמוֹ שְׁבוּטָא, שֶׁהוּא דוֹמָה לְחִזִּיר. אֶסְרְתִי לָךְ אִשְׁתֵּי אִישׁ, הַפְּרִתִי לָךְ גְּרוּשְׁתֵּי אִישׁ. אֶסְרְתִי לָךְ נְכָרִית, הַפְּרִתִי לָךְ אִשְׁתֵּי נֶפֶת תֹּאֵר. אֶסְרְתִי לָךְ אִשְׁתֵּי אֶת, הַפְּרִתִי לָךְ יְבָמָה לְאַחַר מִיתָתוֹ בְּלֹא בְּנִים, שְׁנֵאָמַר: יְבָמָה יָבֵא עָלֶיךָ (דְּבָרִים כה. ה). אֶסְרְתִי לָךְ פְּלֵאִים, הַפְּרִתִי לָךְ סְדִין בְּצִיצִית. אֶסְרְתִי לָךְ חֶלֶב בְּהֵמָה, הַפְּרִתִי לָךְ חֶלֶב טֵיָה. אָמַר רַבִּי בִּיסְנָא בְּשֵׁם רַבִּי חַיָּא, כָּל מַה שְׁאֶסֶר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבִהְמָה, הַתִּיר בְּטֵיָה. וְכָל מַה שְׁאֶסֶר בְּטֵיָה, הַתִּיר בְּעוֹף. וְאֶת שְׁאֶסֶר בְּעוֹף, הַתִּיר בְּדָג. כִּיצַד, אֶסֶר חֶלֶב בְּבִהְמָה, הַתִּיר חֶלֶב טֵיָה. אֶסֶר גִּיד הַנְּשִׂיָה בְּטֵיָה, וְהַתִּיר אוֹתָהּ בְּעוֹף. אֶסֶר בְּעוֹף הַדָּם, הַתִּיר אוֹתוֹ בְּדָג. וְכָל כֶּף לְמָה. כְּדִי שְׂיִתֵּן שְׂכָר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל שְׁמִשְׁמְרִין אֶת הַמִּצְוֹת. לְכָךְ

נֵאָמַר: הָאֵל תָּמִים דְּרָפוּ (תהלים יח, לא), שְׁכָל דְּרָכֵינוּ שְׁלֵ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תָּמִימוֹת הֵן. וְכִי מָה אֶכְפֵּת לוֹ לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֵּין שְׁשׁוּחַט אֶת הַבְּהֵמָה וְאוֹכֵל אוֹ אִם נֹחַר וְאוֹכֵל. כָּלוּם אֲתָה מוֹעִילוֹ אוֹ כָּלוּם אֲתָה מְזִיקוֹ. אוֹ מָה אֶכְפֵּת לוֹ, בֵּין אוֹכֵל טְהוּרוֹת לְאוֹכֵל נְבִלוֹת. אָמַר שְׁלֵמָה, אִם חֲכָמָת חֲכָמָת לָךְ וְגו' (משלי ט, יב). הָא לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא לְצַרְף בְּהֵן אֶת הַבְּרִיּוֹת וְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר: אֶמְרַת ה' צְרוּפָה (תהלים יח, לא). לְמָה, שְׂיָהָא מְגוֹ עָלֶיךָ, שְׁנֵאָמַר: מְגוֹ הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ (תהלים יח, לא). הֲגַי אוֹמַר, זֹאת הַסִּיָּה וְגו'.

שם ז. כך אמר דוד האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה (תהלים יח). בשביל לצרף בריותיו. א"ל רבי מה אכפת להקדוש ברוך הוא שיאכלו ישראל בלא שחיטה שיהא ישראל בוחר ואוכל ושוחט מן הצאור מן הירך תדע שלא נצטוו השחיטה הזו אלא כדי לצרף את ישראל...

מורה נבוכים חלק ג פרק כו. אלא שאני מצאתי דבר לחכמים ז"ל בבראשית רבה יראה ממנו בתחלת מחשבה שקצת המצות אין להם עלה אלא ממצוה בהן לבד, ולא כיון בהן תכלית אחרת ולא תועלת נמצאת, והוא אמרם שם וכי מה איכפת לו להקב"ה בין מי שהוא שוחט מן הצואר למי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות שנאמר אמרת ה' צרופה וגו', ועם היות המאמר הזה הפלא מאד שלא ממצא לו דומה בדבריהם, פרשתי אני בו פירוש תשמעוהו עתה עד שלא נצא מסדר דבריהם כלום ולא נפרד מהשורש המוסכם עליו, הוא היות כל המצות בוקש בהם תכלית מועילה במציאות, כי לא דבר רק הוא וגו', ואמר לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני, אני ה' דובר צדק מגיד מישרים, ואשר צריך שיאמינה כל מרי שדעתו שלמה בזה הענין הוא מה שאספרהו, וזה שכלל המצוה יש לה סבה בהכרח ומפני תועלת אחת צוה בה, אבל חלקיה הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד,

15) יתרו יט, ה-ו. וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִלִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הַעֲמִים כִּי־לִי כָל־הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֶלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

18) לקוטי שיחות חלק יט עמוד 182. אויפן ווארט "אנכי" - דער ערשטער ווארט פון די עשרת הדברות, כללות כל התורה - זאגט די גמרא, אז אנכי איז א ר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית", אז דער אויבערשטער האט זיך כביכול אררינגעשריבן און אריינגעגעבן אין תורה.

ובמדרש - אז דורך תורה איז "אותי אתם לוקחים". וואס דערפאר איז מובן, אז די מצוות התורה, זיינען ניט באר א "מיטל" צו קבלת שכר, אדער צו דערגרייכן צו דער מעלה ועילוי פון "סגולה גו" ממלכת כוהנים וגוי קדוש", "לצרף את הבריות" וכו' נאר (אויך ובעיקר) אז אין זיי גופא באשטייט דער מכוון ותכלית. און דאס איז אויך דער טעם וואס די מצוות בתורה זיינען "לעולם ולעולמי עולמים", און ס'איז אין זיי ניט שייך קיין שינוי גרעון אדער תוספת .. ווארום וויבאלד אז תורה און מצוות אנטהאלטן אין זיך דעם "אנא נפשי" פון אויבערשטן, איז דאך ניט שייך אין זיי קיין שינוי - כשם ווי ס'איז ניט שייך קיין שינוי אין דעם אויבערשטן אליין. (בסגנון אחר: ווען דער רצון הקב"ה אין די מצוות התורה וואלט געווען נאר בכדי דורך זיי צו באקומען שכר, צו דערגרייכן א מעלה וכו' וכו', וואלט געווען שייך צו זאגן, אז א שינוי (עלי' או ירידה) אין די מקיימי המצוות זאל גורם זיין א שינוי אויך אין די מצוות; וויבאלד אבער אז דער רצון הקב"ה אין די מצוות התורה איז א רצון עצמי, אזוי וויל ער מצד עצמו - איז דאך ניט שייך אז אין דעם זאל זיין א שינוי ח"ו).

19 תניא פרק ד. והנה, שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה, אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה, גבחה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן, כמו שכתוב בזהר, דאורייתא וקודשא-ברייהו פולא חד, פירוש: דאורייתא, היא חקמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא, והקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו - פולא חד, פי הוא היודע והוא המדע וכו', כמו שנתבאר לעיל בשם הרמב"ם.

20 בית אלקים שם. ולא לבד תורה שבכתב היא שלימה מבלי תוספת וגרעון, אלא גם תורה שבעל פה אי אפשר ליפול בה תוספות או גרעון מן הטעם הנזכר, כי סדרה ומלותיה עצמן כמו שהן כתובות בתורה נאמרו למשה מסיני, ונמסרו לו דרכי הלמודות ריבויים ומיעוטים קלים וחמורים וג"ש ושאר מדות שהתורה נדרשת בהם, אשר אי אפשר ליפול בהם תוספת וגרעון כי הן נלמדות מן הכתובים המדויקים ככתבם וכלשונם מפי הגבורה, וכן ההלכות שאין להם סמך בכתוב והן הלכות למשה מסיני הן ידועות וקצובות שאין התוספת והגרעון נופל בהם:

21 רמב"ם בריש הקדמתו לספר היד. כל המצוות שנתנו לו למשה בסיני - בפרושן נתנו, שפאמר "ואתנה

לך את-לחת האבן, והתורה והמצוה" (שמות כד, יב): "תורה", זו תורה שכתב; ו"מצוה", זה פרושה. וצונו לעשות התורה, על פי המצוה. ומצוה זו, היא הנקראת תורה שבעל פה.

22 קו"א סד"ה ולהבין פרטי. ועל פן, התורה כולה נצחית בכללה ובפרטה, שגם פרטי ההלכות דשס"ה לא מעשה, הן הן ענפים מהפללות, ויש לכולם שרש למעלה בה' גבורות דקדושה, כמו השס"ה לא מעשה עצמן, שהן למעלה בחינת הדם המטה האברים דכלים ד"זעיר אנפין":

23 ירושלמי פאה פרק ב הלכה ד. רבי יהושע בן לוי אמר עליהם ועליהם כל דברים הדברים מקרא משנה תלמוד ונאגדה. אפילו מה שפלימדי ונתיק עתיד להורות לפני רבו פבר נאמר למשה בסיני. מה טעם יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. משיבו תבירו ואומר לו פבר הנה לעולמים.

מגילה פרק ד הלכה א. אמר רבי יהושע בן לוי. עליהם ועליהם דברים הדברים כל בכל. מקרא ומשנה ותלמוד ונאגדה. ואפילו מה שפלימדי ונתיק עתיד להורות לפני רבו פבר נאמר למשה מסיני. הדא הוא דכתיב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. ותבירו משיבו. פבר הנה לעולמים אפר היו מלפנינו:

24 שו"ת הרדב"ז חלק ד סרל"ב. חס ליה לר' יהושע בן לוי שיאמר שאין האגדה אמת ועיקר ונתנה מן השמים כשאר תורה שבעל פה וכמו שתורה שבעל פה נדרשת בשלש עשרה מדות כן האגדה נדרשת בשלשים ושש מדות. וכל המדות האלו נמסרו למשה רבינו מסיני.

25 לקוטי שיחות חלק יט עמוד 252. פון תורה שבעל פה - צוזאמען מיט די כללי התורה מדות שהתורה (שבכתב) נדרשת בהן, ועד"ז בנוגע צו תושבע"פ... און דערנאך, דורך דעם לימוד התורה פון (לויט די כללי התורה שניתנו למשה בסיני), ווערן נתחדש אידן - דורך זייער גייעה מיט זייער שכל כו"כ ענינים בתורה, אויך "חידושי הלכות לאין קץ ותכלית". וואס דאס איז איינער פון די ביאורי מאמר חז"ל "כל מה שלתמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה בסיני"...

שם הערה 21. ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"א, ט (ב). פ"ה. ח (ב). ועוד.

שם הערה 22. בירושלמי ומדרשים שבהערה הקודמת לא נאמר הלשון "לחדש" (כ"א "להורות" "לומר" וכיו"ב) (ובמגילה שם- "עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה", ולא קאי על הדינים הנלמדים ע"י פלפול וכיו"ב). אבל כן הובא בכ"מ, ומהם: שו"ת רד"ך בית ה' חדר ג'. תורת העולה ח"ג פנ"ה. הקדמת ש"ך עה"ת (ג), כתבי האריז"ל שצויינו לקמן הערה 26. או"ת להה"מ ר"פ תולדות (יא, ג). תניא קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות. ועוד. ולהעיר שגם בירושלמי ויק"ר וקה"ר (פ"א) שם הובא ע"ז הפסוק (קהלת א, י) ראה זה חדש גו'. ובויק"ר הוצאת מרגליות מביא גירסא (מכת"י) בויק"ר שם - "עתידין לחדש". וכן הובא במטה משה שער ב'. והגר"א גריס כן גם בירושלמי שם.

(26 ספרי האזינו לב, ב. ד"א יערף כמטר לקחי - מה מטר זה יורד על האילנות, ונותן בהם מטעמים לכל אחד ואחד - לפי מה שהם בגפן, לפי מה שהם בזית, לפי מה שהן בתאינה - כך דברי תורה: כולם אחת - ויש בהם מקרא ומשנה הלכות ואגדות:

אנציקלופדי' תלמודית כרך א ערך אגדה. האגדה היא חלק מחלקי התורה שבעל פה: דברי תורה כולם אחת, מקרא ומשנה הלכות ואגדות. ואמרו: משנה משולשת, תלמוד הלכות ואגדות, וכולם נאמרו למשה מסיני, וניתנה מן השמים כשאר תורה שבעל פה. עיקרה של האגדה נסמכת על דרשות הפסוקים.

(27 צפנת פענח על הרמב"ם הלכות שבת פרק י הלכה כה. שם או מקיף כו'. ע"י סנהדרין דף ק"א ע"א גבי הך דלוחשין כו' ע"ש ברש"י דנראה דמפרש דמקשרן בלחישא וע"ש דף ס"ה ע"א גבי האי מאן דצמיד ע"ש ברש"י ובהך דכריתות דף ג' ע"ב ע"ש בתוס' ואף דבאמת רבינו ז"ל בפיה"מ ביומא על הך דדף פ"ג גבי ר' מתיא בן חרש מוכח דסבירא ליה דרק דבר שיש בו רפואה ע"פ טעם אז מחללין ע"ש א"כ גבי האי מאן דצמיד אמאי מותר ומשום דשיטת רבינו כך דגם דיני רפואה הוי גדר דין ולא משום הצלת נפשות וע"י מה דס"ל לרבינו בפ"ה מהל' סנהדרין דסנהדרין היו צריכין שיהיו בקיאי ברפואה וזה משום דמבואר בתוספתא ב"ק פ"ו ופ"ט דרופא שריפא והזיק אם ברשות ב"ד פטור ומשמע שם דזה הוה בגדר שליח ב"ד ומשום דעביד ברשות וזהו כונת הגמ' ב"ק דף פ"ה ע"א התורה נתנה רשות כו' דהוה גדר ציווי וע"י ב"ק דף ל' ע"א גבי רשות ב"ד ובתוספתא פ"ד דגיטין דחייב בדיני

שמים, וע"י בהך דסנהדרין ד' פ"ד ע"ב מה דמקשה שם א"ה אחר נמי כו' ואמאי הא הוי ברשות וצ"ל דהקזת דם לא הוה רפואה גמורה וע"י בכתובות דף נ"ב ע"ב עשו הקזת כו' ובאמת זה הוה מחלוקת בברכות ד' ס' ע"א מהך דר' אחא ואביי ע"ש. גם י"ל באמת דכונת הגמ' בסנהדרין שם גבי מה מכה בהמה לרפואה ר"ל כהך דבכורות דף ל"ה גבי בכור שאחזו דם מחלוקת אם מותר להקזו ע"ש, וע"י בנדרים דף מ"א ע"ב גבי רפואת גופו ע"ש בר"ן בשם ירושלמי ובדברי רבינו בפיה"מ שם דייליף מן אבדת גופו ע"ש וע"י בהך דמנחות דף ס"ד גבי אמדוהו וביומא ד' פ"ד ע"ב דנקט שם וא"צ ליטול רשות מב"ד אך שם לא הוה על רפואה רק להצילו ממיתה אבל גבי רפואה צריך רשות ב"ד וכמו הך דמנחות דאמדוהו וכן הדין גבי בכור דק"ל דלמומין שאינם מובהקים בעינן דוקא מומחה ונטילת רשות מב"ד וע"י בסנהדרין ד' ה' ע"ב מה דאמר שם רב דגדל אצל רועה לידע איזה מום עובר ואיזה קבוע ומ"מ זה הוה הוראת ב"ד ע"י בכורות דף כ"ט ע"ב דשייך ע"ז מה אני בחנם וע"ש דף ל"ו ע"ב בתוס' במה דפליגי עם רבינו בהל' בכורות אם בעי סמוך וע"י תוס' בכורות ד' ל"ח ע"ב אם מום שיש לו רפואה הוה מום ע"ש מה דמחלקי בין רפואה לנסיון וע"י תוס' זבחים דף י"ב ע"ב וכ"מ וכן מה דמבואר בירושלמי פ"ח דיבמות גבי מה שיש חילוק בין פ"ד לכרות שפכה דזה חוזר וזה אינו חוזר ומבואר שם ובספרי שזה מהל' רופאים ר"ל דזה לא שייך לדון דנימא דלכך לא יהיה אסור לבוא בקהל וע"ש דף פ' ע"א בהך מחלוקת דר"א ור"ע גבי סריס ותוס' שם דף קי"א ע"ב וזה תליא ג"כ אם רפואה הוה גדר דין או רק פעולה וע"י בהך דסנהדרין ד' ע"ז ע"ב גבי סממנין בידו אם פטור אי זה מקרי מכת מות כיון שיכול להתרפאות או לא והגמ' נקט רק דפטור משום דיצא מב"ד זכאי ובאמת רבינו לא הביא זה משום דס"ל דזה תליא בהך דר"נ ורבנן שם דף ע"ח גבי שהקל ממה שהיה וכן הדין לענין טריפות וכבר הארכתי בזה נמצא כך דלענין לרפואה בעי רק ב"ד והוה זה גדר דין ולכך עפ"י סיבה רחוקה אין מתירין משא"כ להצילן מן הרודף בזה א"צ ב"ד ואף ע"י סיבה רחוקה. ובאמת נ"ל דזה הוה ספר רפואות מה דמבואר בפסחים דף נ"ו דזה ג"כ הוה מסיני רק משום דדברים שבע"פ אסור להיות בכתב וע"י שבת ד' ו' ע"ב ברש"י ע"ש וכ"מ בזה. אך רבינו ז"ל בהל' ע"ז פי"א הי"א לא פירש כפי' רש"י וע"י ירושלמי שבת פי"ד:

שו"ת צפנת פענח (דווינסק) חלק א סי"ד. ראה בסוף.

28) לקוטי לוי יצחק אגרות עמוד רסו. אך בקצרה אומר לך, שאין ספק כלל וכלל, שכל מה שנאמר בתושב"כ ובתושבע"פ הן בהלכה והן באגדה, ובכל הספרים שחיברום חכמים צדיקים שלמדו תורה לשמה, וכן ההלכה שעלי' אמרו אח"כ שבדו"ת היא (ויש גירסא ברותא בר', ההפרש בין ד' לר', עיין בהוספות לתו"א בדה"ר למג"א, והבן) כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש, וה' עצמו אומר ההלכה והוא עצמו אמר שבדו"ת היא. וכן כל האיבעיות שנשארו בתיקו, והדברים שנשארו בתיובתא כולם אמרם ה', והוא אמר ג"כ התיקו והתיובתא וכדומה.

29) רבינו בחיי בפתיחתו עה"ת ומפני שידעתי כי מפרשי התורה בספריהם הולכים על ארבעה חלקים ודרכים. יש מהם דרך הפשט ורודפים. ויש מהם לדרך המדרש נכספים. ויש בוחר דרך השכל וחכמי המחקר המתפלספים, ויש בני עליה במסלה העולה בית אל עיני לבם צופים. רון נפשם מדשן ויאכלו נופת צופים. נכנסו ברואה ולפנים מן הצופים. והשיגו השרש והענפים. על כן ראיתי לחלק באור ספרי זה על דרכים אלה כלם. למען יהיה לכל החלקים נשלם. בארבעה מעלות סלם. לעלות מן הנגלה אל הנעלם: **הדרך הראשון** דרך הפשט. אזכיר ואשמור כאישון. שם אכתוב מבחר דעות הראשונים. הרבנים האדירים. מאור הגדול רבינו שלמה ז"ל. והפטיש החזק רבינו חננאל. כל אחד מהם סיני ועוקר הרים, בדבריהם אאיר את עיני ואענדם עטרות לי. אזכור דבר בשם אומרו ולא אתעטף בטלית שאינה שלי: **הדרך השני** דרך המדרש. בו ארחיב לשון ובו אטה אהלי. כיד אלהי הטובה עלי. הדור יעפי התלאות ידרשוהו בשבתות, ובו ינוח לבם מרגזם ומעצבם ישישו וישמחו כל מבקשיו. זה דור דורשיו: **הדרך השלישי** דרך השכל. בו אשלח ידי לכתוב במקומות, להורות כי תורתנו כלולה מכל החכמות. כל שאר חכמות שפחות. מוצגות בדרך עיון ומחקר. ותורתנו מן הקב"ה והוא העיקר: **הדרך הרביעי** הוא דרך ה', הדרך ישכון אור, מסלול ודרך לנפש. באור החיים לאור. בדרך הזה אטיף ואזה מרמזי האיש משה מופת הזמן. אשר מתק דברו נאצל ממתק של מן.

שבילי אמונה הנתיב השמיני. ראה בסוף.

בכורות ח עמוד א. ת"ר תרנגולת לעשרים ואחד יום וכנגדה באילן לזו כלב לחמשים יום וכנגדו באילן תאינה חתול לחמשים ושנים יום וכנגדו באילן תות חזיר

לששים יום כנגדו באילן תפוח שועל וכל מיני שרצים ששה חדשים וכנגדם באילן תבואה בהמה דקה טהורה לחמשה חדשים וכנגדן באילן גפן בהמה גסה טמאה לשנים עשר חודש וכנגדו באילן דקל טהורה לתשעה חדשים וכנגדה באילן זית הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף והקיפוף לשלש שנים וכנגדן באילן בנות שוח אפעה לשבעים שנה וכנגדו באילן חרוב חרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה וימי עיבורו שלש שנים נחש לשבע שנים ולאותו רשע לא מצינו חבר ויש אומרים מוכססים מנא הני מילי אמר רב יהודה אמר רב ומטו בה משום דר' יהושע בן חנניא שנאמר (בראשית ג, יד) ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה אם מבהמה נתקללה מחיה לא כ"ש אלא לומר לך כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבעה ומאי ניהו חמור מחתול כך נתקלל הוא מבהמה אחת לשבע דהוה ליה שב שני אימא כשם שנתקללה חיה מבהמה אחת לשלש שנים ומאי ניהו ארי מחמור כך נתקלל הוא מחיה אחת לשלש שנים דהוה ליה תשע שנים מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה מכל הבהמה ומכל החיה כתיב ארור הוא מבהמה שנתקללה מחיה ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשלש ומאי ניהו עז מחתול כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש דהוה ליה חמיסר ירחי איבעית אימא מכל הבהמה כתיב אי בעית אימא קללה הוא קללה שדי עילויה א"ל קיסר לרבי יהושע בן חנניא נחש לכמה מיעבר ומוליד א"ל לשב שני והא סבי דבי אתונא ארבעינהו ואוליד לתלת הנהו מיעברי הוו מעיקרא ד' [שנין] והא קמשמשי שמושי אינהו נמי משמשי כאדם והא חכימי אינהו אנן חכימינן מינייהו אי חכימת זיל זכינהו ואיתינהו לי אמר ליה כמה הוו שיתין גברי אמר ליה עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרקי עבד ליה כי מטא להתם [על] לבי טבחא אשכחיה לההוא גברא דקא פשיט חיותא א"ל רישך לזבונא א"ל אין א"ל בכמה א"ל בפלגא דזוזא יהב ליה לסוף א"ל אנא רישא דחיותא אמרי לך אמר ליה אי בעית דאישיבך סגי אחוי לי פיתחא דבי אתונא א"ל מסתפינא דכל דמחוי קטלי ליה א"ל דרי כריכא דקניא וכי מטית להתם זקפה כמאן דקא מתפח אזל אשכח דרבנאי מגואי ודרבנאי מבראי דאי חזו כרעא דעיילא קטלי להו לבראי ודנפקא קטלי להו לגואי אפכה לסנדליה קטלי להו לגואי אפכה לסנדליה קטלי להו לכולהו [אזל] אשכח ינוקי מלעיל סבי מלתחת אמר אי יהיבנא שלמא להני קטלי לי הני סברי אנן עדיפינן דאנן קשינן טפי ואינהו דרדקי אמר

וכמסופר בבכורות (ח, א) שר' יהושע בן חנניא למד זמן עבור נחש מן הכתוב... (ב) בלימוד חכמות אלו כשהתורה מצווה ע"ז באופן ישר. וכמו המ"ע על בי"ד שיחשבו (רמב"ם הל' קדה"ח פ"א ח"ז) וצריכין לידע דרכי ע"ז וכישוף וכו' כנ"ל, והתירו לבית ר"ג ללמוד חכמת יונית מפני צורך הצבור... וכה"ג. שאין לימוד זה לימוד תורה, אבל מצוה היא - וגם קודם שנשתמש בהלימוד לקדש החדש וכו' וכשאר מצוות דאורייתא או דרבנן (ד) כשלומד תורה או שחפץ לקיים מצוה וא"ל לו מפני חסרון ידיעה בחכמות אלו ואז ממלא חסרונו זה,....

שם המכתב שלאח"ז. איך כתבתי באופן ב' שהלימוד הוא מצוה גם קודם שקידש החדש, והלא עד שיקדש החדש הוא לימוד סתמי. ואינו מובן. כיווה לשוני שם: כשהתורה מצווה ע"ז באופן ישר.. וליתר שאת, הדגשתי מלת מצווה. והלזה יקרא לימוד סתמי? ופשיטא שאין כוונת הציווי שהלימוד יהי' ע"ד לימוד ריב"ח (בבכורות ח, א) - היינו אופן הא' שבמכתבי - בי אין זה שייך אלא ליחידי סגולה, והתורה על הרוב תדבר. גם אין נפ"מ אם ילמוד מספרי היונים או מספר חכמת החשבון וכו' שהקו באומנתו ונאבדו כלי הרמב"ם - כי אין הלשון הסיבה אלא התוכן(ג) מהו החילוק בין אופן הב' והד', הלא שניהם הם רק הכשר והכנה למצוה. אופן הב' כתבתי במכתבי, וכנ"ל, שהוא כשציוותה התורה ע"ז באופן ישר, משא"כ באופן ד'. וכלום קלה היא מה שיש מונים חשבון תקופות ומזלות במנין המצות. וכלום עלה בלב אדם למנות לימוד מומי בהמה אם קבועים הם או עוברים למ"ע?!

(29)* אוצר הגאונים גיטין תשובות ששע"ו. ראה בסוף.

מורה נבוכים חלק ג פרק יד. סוף דבר, שזאת השאלה יעזר בה במה שנאמינהו מחידוש העולם. ורוב מה שכונתי בזה הפרק היה זה הענין. וגם כן היותי שומע תמיד מכל מי שידע דבר מחכמת התכונה, שהוא חושב לגזומה מה שזכרוהו ה'חכמים ז"ל' מן הרחקים - שהם אמרו שעבי כל גלגל מהלך חמש מאות שנה, ובין כל גלגל וגלגל מהלך חמש מאות שנה - והם שבעה גלגלים - יהיה רוחק הגלגל השביעי - רצוני לומר: גבנינותו ממרכז הארץ - מהלך שבעת אלפים שנה! ויחשוב כל מי שישמע זאת שיש בדבריהם גוזמה גדולה ושלא יגיע המרחק אל זה השיעור. וממה שהתבאר ברחקים במופת, וידע לך שהרוחק בין מרכז הארץ ובין קיבוב שבת,

שלמא לכו אמרו ליה מאי עבידתך אמר להו (אנא) חכימא דיהודאי אנא בעינא למיגמר חכמתא מיניכו אי הכי ניבעי לך אמר להו לחיי אי זכיתו [לי] כל דבעיתו עבידו בי ואי זכינא בכו איכלו גבאי בספינתא א"ל ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה מאי חזי ליה דאזיל היכא דמדלו מיניה שקל סיכתא דצה לתתאי לא עאל לעילאי עאל אמר האי נמי מיתרמי בת מזליה גברא דאוזיף וטריף מאי חזא דהדר אוזיף אמר להו גברא אזל לאגמא קטל קמא טונא ולא מצי ביה קטיל ומנח עילויה עד דאיתרמי איניש מדלי ליה אמרו ליה אימא לן מילי דבדיאי אמר להו הוה ההוא כודניתא דילידא והוה תלי ליה פיתקא וכתב ביה דמסיק בכי אבא מאה אלפא וזוי אמרו ליה וכודניתא מי ילדה אמר להו הי ניהו מילי דבדיאי מילחא כי סריא במאי מלחי לה אמר להו בסילתא דכודניתא ומי איכא סילתא לכודנתא ומילחא מי סרי בני לן ביתא באוריא דעלמא אמר שם תלא בין רקיעא לארעא אמר להו אסיקו לי ליבני וטינא מציעתיה דעלמא היכא זקפה לאצבעתיה אמר להו הכא א"ל ומי יימר אייתו אשלי ומשחו אית לן בירא בדברא עיילא למתא א"ל אפשילו לי חבלי מפארי ואעייליה אית לן ריחיא דתבירא חייטיה אמר כרוכו לי מיניה גרדי ואיחייטיה משרא דסכיני במאי קטלי בקרנא דחמרא ומי איכא קרנא לחמרא ומי איכא משרא דסכיני אייתו ליה תרי ביעי א"ל הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חיוורתא אייתי להו איהו תרי גביני אמר להו הי דעיזא אוכמתי והי דעיזא חיוורתא ורציצא דמית מהיכא נפיק רוחיה מהיכא דעל נפק אחוי לן מנא דלא שוי חביליה אייתו (כל חד וחד) בודיא פשטוה לא הוה עייל בתרעא אמר להו אייתו מרי סיתרוה היינו מנא דלא שוו חביליה איתניהו כל חד וחד כי חזי שיתין ביסתרקי אמר כולהו חבראי להכא אתו אמר ליה לספונא שרי ספינתך בהדי דקאתו שקל עפרא מעפרייהו כי מטי לבי בליעי מלא כוזא דמיא מבי בליעי כד אתו אוקמינהו קמי קיסר חזנהו דהו מעני א"ל הני לאו נינהו שקל מעפרייהו ושדא עילויהו אקשו לאפי מלכא אמר ליה כל דבעית עביד בהו אייתינהו מיא דאייתי מבי בליעי שדינהו בתיגדא אמר להו מליוה להו ואיזילו לכו מלו ושדו ביה קמאי קמאי ובלע להו מלו עד דשמיט כתפייהו ובלו להו ואזול:

לקוטי שיחות חלק יב עמוד 197. כמה אופנים ישנם בלימוד וידיעת חכמות או"ה. וסדרן מלמעלה למטה: (א) ידיעת חכמות אלו מן התורה. וכמו חכם: כשמראין לו מפה יודע ממנה כל פרטי הבנין, כן הוא בתורה שהיא המפה ודיפתרא שע"פ תכניתה נבה"ע (ב"ר רפ"א).

והוא הגלגל השביעי מהלך שבעת אלפים שנה וארבע ועשרים שנה בקרוב. אבל הרוחק אשר זכרנו, והוא מהלך שמונת אלפים ושבע מאות שנה הוא עד חלל קיבוב הגלגל השמיני. וזה אשר תמצאם אומרים בין גלגל וגלגל רוחק כך, ענינו – עבי הגרם אשר בין הגלגלים, לא שיש שם ריקות. ולא תבקש ממני שיסכים כל מה שזכרוהו מענין התכונה למה שהענין נמצא – כי החכמות הלימודיות היו בזמנים ההם חסרות, ולא דברו בהם על דרך קבלה מן הנביאים, אבל מאשר הם חכמי הדורות ההם בענינים ההם, או מאשר שמעום מחכמי הדורות ההם. ולא מפני זה אומר בדברים שנמצא להם שהם מסכימים לאמת – שהם בלתי אמיתיים או נפלו במקרה; אבל כל מה שאפשר לפרש דברי האדם עד שיסכימו למציאות אשר התבאר מציאותו במופת, הוא יותר ראוי באדם המעולה המודה על האמת – לעשותו.

ר"א בן הרמב"ם מאמר על דרשות רז"ל. ראיתי לפרש דברי השמות ועניינים בספר הזה והם הדרשות והמעשים והאגדות ואומר לשון דרשה הוא בקשת ענין וחקירתו לבוא עד תכונתו מלשון וחקרת ודרשת כלומר הדבר שנחקר בו בענין ויודע וידרש וימצא כי הוא הנקרא דרש וזה הכלל כל מאמר שהוא פי' פסוק או נסמך לפי' פסוק בדרך מדרכי הדרש או ביאור ענינים מן הענינים שיהיה חוץ למשפטי התורה ודיני האסור והמותר וחיוב ופטור טמא וטהור וכשר ופסל הוא יקרא דרש לשון מעשה כל דבר וענין שאירע שנעשה מלשון עשה יעשה ותועלתו למבין שמורה וערוכה ראה מעשה ונזכר הלכה ולשון הגדה מלשון הגיד לך אדם מה טוב שהם מגידים מאורעות שאירע וקרוב הוא ענינו לענין המעשה אלא שיש ביניהם הפרש כי המעשה יגיד דבר הנעשה בימי המגיד או בימי אדם ידוע ונזכר ואגדה תגיד דבר שאירע בלי להבינו בענין זה וזה שכתבנו ואם יעלה על דעתך לומר הואיל ועניינים אלו תורות גדולות ונאמרות לכל בעלי עינים וראשם מגיע השמימה ומדוע המשנה לא דברה בהם ולא מצינו בה דרש ואגדה ומעשים ההם כי אם דרש וידי משה כבדים בר"ה ובתענית מעשה חוני המעגל ולא שני? התשובה: דע כי רבינו הקדוש וסיעתו לא נתכוונו לבאר במשנה הדברים שהם ידועים ומבוררים בענין אע"פ שאותן דברים צריכים ביאור גדול לבאים אחריו והראיה לזה שאינך מוצא במשנה שמצות עשה לקרא ק"ש בלילה וביום ובערבית ושחרית וכן אינך מוצא בענין שבת שאסור לעשות בו מלאכה שזה ביאורו גלוי וידוע מהיותו צריך ביאור אכן דבר מאימתי קורין את שמע בערבית

ובשחרית וכ"ה מנין אבות מלאכות מ' חסר אחת וכו' וכן לא הוצרך לדבר בענין מענייני האמונה ולא בחכמה אחרת ולא באחד שעריה מפני שפשוט היה לבני דורו וידוע וחלון בית השכל קרוע בהם ולא יבצר מהם מזימה הם מקום החכמה בענין שאמרו על תבונתם בעלי התלמוד וסיעתם לבן של ראשונים כפתחן של אולם ושל אחרונים אפילו כמחט סידקית וזה הענין ותכליתו יתבאר בשער השני באר היטב: (מצאתי כתוב לרב ר' אברהם בן הרב רבינו משה זצ"ל בספריו שחבר בלשון ערב שקראו כתב אלספייא"ז דברים אלה שיש בהם תועלת גדולה למה שאני צריך להם להעתיקם ללה"ק חזי לי ואריך): דע כי כל הנמצא בתלמוד וזולתו מחבורי החכמים ז"ל בעלי מדרשות והמעשיות דברי הפוסקים הנמצאים בידינו עתה מעשים ונעלמים מעיני כל ההוגים בתלמוד ורובי המפרשים לא שלחו בהם ידם ולא באה נפשם בסודם ואבי מורי ז"ל חשב לחבר ספר בפירושים כאשר זכר בתחלת פי' המשנה ולבסוף נטה מעליו ויירא משה מגשת אליו כאשר אמר בתחלת המורה ואני אחר פטירתו פירשתי בענין זה מעט קט ולא נטיתי מפני שנתעסקתי בחבור הספר הזה כי ראיתי תועלתו גדולה ונאמנה מהתחלת הראשונה אעפ"כ אני מעיר לבך ורעיוןך ואתה פקח עיניך על הדרך הזה שדברו החכמים בדרשות הנמצאות להם וממנו כוונתם תהא צופה ויהיה לך לאלהים ואתה תהיה לי לפה ומזה תמלט נפשך מלהלעיג על דברי החכמים או מלכפור באמתת דבריהם או משתחשוב שהם מעשה ניסים כאשר נעשה לנביאייהם וכי כן יעשה לכל חכם ונחסיד ושאיין הפרש בין קריעת ים סוף למשה וליוצאי מצרים ובין צליחת הירדן לאלישע ולאליהו או לאחד זולת אלו וכל זה תתחייב כשתקח אותם הדרשות על פי פשוטן או על פי הנראה מהם לכתחלה בעיון הראשון ודי היה בנו להורות שיש מדרשות ומעשיות שיש להם ענין פנימי נסתר חוץ מהענין החיצוני הנראה וכ"ש במה שגלה אבא מורי ז"ל בחבוריו מזה לולי כי חפצי ורצוני להוסיף ביאור ולהודיעך מעשים בחלוק עניניהם שאני מחלק לך בקרוב ובמשלים אמשול לך בזה הפרק וראיתי להקדים תחלה הקדמה זו: דע כי אתה חייב לדעת כל מי שירצה להעמיד דעת ידועה ולישא פני אומרה ולקבל דעתו בלי עיון והבנה לענין אותו דעת אם אמת אתה אם לא שזה מן הדעות הרעות והוא נאסר מדרך התורה וגם מדרך השכל ואינו ראוי מדרך השכל מפני שהוא מתחייב גרעון וחסרון בהתבוננת מה שצריך להאמין בו ומדרך התורה מפני שנוטה מדרך האמת ונוטה מעל קו הישר אמר

השי"ת לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפוט וגו' ואמר לא תכירו פנים במשפט וגו' ואין הפרש בין קבלת אותו דעת להעמידה בלא ראייה, או בין שנאמין לאומרה ונשא לו פנים ונטען לו כי האמת אתו בלי ספק מפני שהוא אדם גדול הימן וכלכל ודרדע שכל זה אינו ראייה אבל אסור ולפי הקדמה זו לא נתחייב מפני גודל מעלת חכמי התלמוד ותכונתם לשלימות תכונתם בפ"י התורה ובדקדוקיה ויושר אמריהם בביאור כללים ופרטיה שנטען להם ונעמיד דעתם בכל אמריהם ברפואות ובחכמת הטבע והתכונה [ולהאמין] אותן כאשר נאמין אותן בפ"י התורה שתכלית חכמתה בידם ולהם נמסרה להורות לבני אדם כענין שנאמר על פי התורה אשר יורוך וגו' אתה רואה החכמים במה שלא נתברר להם מדרך סברתם ומשאם ומתנם אומרים האלהים! אילו אמרה יהושע בן נון לא ציתי' ליה כלומר לא הייתי מאמין ביה ואע"פ שהוא נביא כיון שאין בידו יכולת להודיע הענין בכוונה מדרך הסברא והמשא והמתן והדרכים שבהם ניתן התלמוד להדרש ודי בזה ראייה ומופת ולא נענעין להם עוד כיון שאנחנו מוצאים להם אומרים שלא נתאמת ולא נתקיימו בגמ' דברי הרפואות וכענין תקומה שאמרו שמונע להפיל הנפלים שלא נתאמת וכיוצא בזה עניינים רבים שדברו פ' שמונה שרצים במס' שבת וכו' ובמקומות אחרים דברים שבחנו אותם הבוחנים ונשמעו ביניהם וסמכו הם עליהם ולא יודה על אמתת עיון רופא אמתי ולא שכל: ודע כי לא יתחייב בעבור מה שאמרנו שיהא מה שאמרו חז"ל אי כפית אכול אי צחית שתה אי בשל קדרך שדי במכמנא הדברים שאמרנו כי זה המאמר הוא עיקר הבריאות כאשר אמתוהו הבחינה ורפואות הרופאה ר"ל שלא יאכל אדם עד שירעב ושלא ישתה עד שיצמא וכשיצמא שלא יאחר לשתות וכשיתעכל המזון במיעיו שישליכנו ולא יאחרנו שאם צריך לנקביו שלא ישהה אותם וכן אין לנו לטעון לאריסטו ולומר הואיל ואדון חכמי הפילוסופים הוא והקים מופתים אמתיים על מציאות הבורא ית' וכיוצא בזה מהדברים אמתיים שבאו במופת ופגעו דרך האמת כי כן מצא האמת באמונת קדמות העולם ושאין הבורא ית' יודע הפרטים וכיוצא בזה ולא להכזיבו ולומר הואיל וטעה באמונת אלו כי כן טעה בכל אמריו אבל יש לנו ולכל נבון וחכם להתבונן כל דיעה וכל מאמר על דרך שיש להתבונן אותה ולאמת ולקיים מה שראוי לקיים ולבטל מה שראוי לבטלו ולעמוד מלפסוק הדין במה שלא הוכרע האחד משני הפכים אמרו מי שאמרו כאשר אנו רואים אותם ז"ל שאמרו אם הלכה

נקבל ואם לדין יש תשובה וכן הם עושים במה שלא הוכרע האחד משני הפכין שמעמידים אותו באמרם בו תיקו וחוזרים להם מדעת שנתאמת להם באמרם בהרבה מקומות חזר בו ר' פלוני מדבריו חזרו בהם להורות כדברי ב"ש וגדול מזה בהוראתם ואהבתם דרך המשפט אמרו אוקי רבא אמורא עליה ודרש ואמר דברים שאמרתי בפניכם טעות הם בידי וענינים אלו וכיוצא בהם אין להבינם ולהתבונן אותם מפני שהיה גדול העצה והחכמה אלא מפני הראיות והמופתים שיש עליהם וכן אמר אבא מורי ז"ל ביאורה והוא דבר מבואר וענין קל בעיני כל נוטה מעל תאות גופו וראיתי להביא כאן מאמר שאמרו ז"ל ואבאר לך כדי שיתיישב ויתקבל בדעתך אהבתם האמת והודאתם עליו אמרו מי שאמרו אמרו ז"ל בגמ' דפסחים ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וכו' עד אמר ר' נראים דבריהם שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים ועתה שמע פי' המימרא א"ר לדעת חכמי ישראל שגלגל קבוע ועומד ולא יתנדנד ולא יתנועע והכוכבים והמזלות התנועים והנדים ולחכמי אומות העולם שגלגל נע ונד והכוכבים והמזלות אין להם תנועת אך הם כמסמרות נטועים ונעים בתנועות הגלגל ולא מעצמם להשיבם על דעת חכמי אומות העולם ולומר שגלגל קבוע שהרי אנו רואים מזלות הקטנים השמאלי מהם והימיני שלא ימצא לעולם השמאלי בימין ולא הימיני בשמאל אלא עומדים במקומם ולא יזוזו משם הוא שאמרו חז"ל מעולם לא נראית עגלה בדרום ולא עקרב בצפון וכו' וזאת לא יתתייבו בה אומות העולם אלא באמרם כי סבת הגלגל ותנועתו הוא מן הצפון לדרום או מן הדרום לצפון אבל בהיותם סוברים כי תנועת הגלגל העליון הוא ממזרח למערב וגלגל המזלות ממערב למזרח ימצא כי עגלה בצפון ועקרב בדרום ולא יזוזו ממקומם ולא יראה השמאלי ימיני ולא הימיני שמאלי כאשר נודע למי שהבינו בזה הענין והבין בענין התכונה כי אין ספק כי רבי בהשיבו עליהם שחשב כי סברתם היתה שתנועת הגלגל בין הצפון והימין ישרה תשובתו מעולם לא ראינו וכו' ורב אחא הביא ספק על תשובה זו ואמר כי דלמא כי סדנא דרחיאי וכי צנורא דדשא ר"ל ואלו הגלגל בכללו יתנועע המזלות עומדת במקומה והגלגל סובב בתוך העוגהת כאשר תנווד הרחיים בתוך הכלי הסובב אותה והעץ העומד בתוכה קיים ועומד במקומו כן יהיה הגלגל סובב ועוגת המזלות עומד ישמור מקומו ולא ינווד השמאלי והימיני המזרחי והמערבי זהו פי' כי סדנא דרחיאי ופי' כי צנורא דדשא ר"ל כאשר יסוב ינווד הדלת

על מקומות שהציר סובב כאשר תסוב הדלת על צירה שעקר הדלת סובב ומשתנה מקומו והציר עומד ולא ינוד והאמת כי זה רחוק ויותר רחוק מגלגל קבוע ומזלות חוזרים ואין צורך לכל זה כיון שנתברר שתנועת הגלגל בין פאתי מזרח ומערב כאשר בארנו ואמר בסוף הברייתא חכמי ישראל אומרים ביום חמה הולכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע ודעת זו בלי ספק דבוקה לגלגל קבוע ומזלות חוזרים וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למעלה מן הארץ ובלילה למטה מן הארץ ודעת זו בלי ספק דבוקה לגלגל חוזר ומזלות קבועים וכאשר שמע ר' הדברים האלה שהם תוצאות מן ההקדמות שחלקו בהם תחלה הכריע דעת חכמי אומות העולם בראיה זו שאמר נראים דבריהם שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים והנה זה עם היום ראייה זו רפה וחלושה כאשר אתה רואה ועתה התבונן מה שהורונו בברייתא זו ומה יקר עניינם שלמדו כי רבי לא הביט בדעת אלו אלא מדרך הראיות בלי להשים על לב [לא לח"י] ולא לחכמי אומות העולם והכריע דעת חכמי אומות העולם מפני ראייה זו שחשב כי היא ראייה מתקבלת שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים והתבונן חכמת זה הסוד כי רבי לא פסק כדעת חכמי אומות העולם אלא שהכריע דעתם מדעת שיקול הדעת בראיה שזכרנו זהו שאמר נראים דבריהם הוא מלה מורה על הכרעה ואלו נתברר לו בודאי ובראייה שגלגל חוזר ומזלות קבועים היה פוסק הלכה כמותם כאשר עשו זולתו מן החכמים ז"ל בדעות אחרות ואמרו נצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל ובאמת נקרא אדון זה רבינו הקדוש כי האדם כשישליך מעל פניו השקר ויקיים האמת וכיריענו לאמיתו ויחזור בו מדעתו כשיתבאר לו הפכה אין ספק כי קדוש הוא והנה נתברר לנו כי החכמים ז"ל אינם מעיינים הדעות ולא מביטין אותם אלא מצד אמיתתם ומצד ראיותיהם לא מפני האומר אותו יהיה מי שיהיה ואחר הקדמה אומר ומהשם אשאל עזר על התבוננת האמת כי כל הדרשות הנמצאים בדבריהם ז"ל בתלמוד ובשאר מקומות מתחלקות לחמשה חלקים: החלק הראשון מחלקי הדרשות החמשה הם דרשות על פי פשוטן לא נתכוון בהם דבר אחר זולת הפשט והנראה בעיני ההוגים והחלק הזה עם היותו מבואר ואינו צריך דמיון אודיעך דמיונו לתוספות ביאור והוא בענין מה שאמרו במס' ברכות א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וגו': והחלק השני הדרשות שיש חיצון ופנימי והכוונה היות הענין הפנימי

ולא הענין החיצון הפשטי וישמו לו ענין חיצון הפך עניני הפנימי לתועלת גדולה כבר התבאר רובס אבל לא כלם במורה הנבוכים ובפירוש המשנה ודמיון החלק מה שאמרו בגמ' דתענית אמר ר' אליעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע והוא עומד ביניהם וכל אחד ואחד מראה באצבע שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו וגו': הנה פשט דרש הזה ירחיק כל בעל שכל וכל בעל אמונה מלהאמינו והענין האמתי שנתכוין עליו ר' אליעזר ששכרן של צדיקים הנזכרים לחיי עולם הבא הוא השגתם מהשם ית' מה שלא היה משיגים בעולם הזה בשום פנים וזה תכלית הטובה שאין למעלה ממנה והמשיל שמחת ההשגה ההיא כשמחת מחול וכן דמה שמחת כל אחד ואחד מה שלא היה יכול להשיג תחלה ממנו ית' באמרו וכל א' וא' מראה עליו באצבעה והביא ראייה על המלטת הנפש המשכלת מן האף והחמה בעז"ה באמרו ויושיענו והביא ראייה על ההדר והכבוד האמת שישנו אז לצדיקים באמרו נגילה ונשמחה בישועתו וזה תכלית בקצרות לשון ושלמות ענין מפי דמיון והוראת ענין נכבדים ורבים במלות קצרות ודברים מעשים ובזה תחשוב לכל כיוצא בזה: החלק השלישי דרשות שאין להם ענין פנימי אלא כוונת אמרם דרך פשוטם בלבד אלא שידיעות פשט דרשות אלו והתבוננותו קשה מאוד על רובי המעיינים עד שלא יובן ואם יובן תהיה תכונת עניינו חסירה או שלא כראוי ולפעמים יראה מרוב דרשות החלק הזה הפוך כוונתם לקושי הענינים והשתתפות המלות ההם ונאמרו בשיתוף על שני הענינים וזה החלק בקושי ובהסתרו קרוב לחלק שלפניו אך במקצת מקומות יותר קשה ונסתרה לכן צריך להזהר בו ושלא יפסוק פ' במהרה כן יבוא לטעות ולצאת מן הדרך ודמיון חלק זה מה שאמרו בגמ' בברכות לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו ואם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם ואם נצחו מוטב ואם לאו יזכור יום המיתה שנאמר ודומו סלה הנה כי זה לא נתכוון אלא פשוטו אך התבוננת הפשט קשה מפני כי הוראות יצר טוב ויצר הרע נעלמות והטבות שזכר קשה להבין ואני אעריך להבינו כדי שתחשוב כל כיוצא בו על זה ואומר כי לשון ירגיז ר"ל להמשיל ולהשליט יצר טוב הוא הדעת ויצר הרע הוא תאות הגוף וכיוצא בה וכוונת הענין שיש לו לאדם להמשיל ולהשליט דעתו על הנאת גופו ויעלה זה במחשבתו תמיד ואם די לו בזה להכנעת תאוותיו מוטב ואם לאו יוסיף על המחשבה ויהגה בחכו ויוציא בשפתיו פסוקים ומלות שיכניעוהו ויזכירוהו הכנעת התאוה וימנע מחשבתו לצאת ולהרהר בדבר אחר ויקרא ק"ש ויתבונן ענינו וישיבנו אל לבו וייחד ק"ש

לשני הסבות האחד הוא הרפה והחלש מפני שאמר הכתוב על משכבכם ובק"ש נאמר ובשכבך והוא גזירה שוה ובמלות על דרך סברות והשני הוא החזק מפני שבק"ש זכרון גדולה תכלית יצר טוב והייחוד והאהבה והעבודה ונקם ושלם והכנעת יצר הרע באמרו לא תתורו וחזוק יצר טוב שאמרו והייתם קדושים לאלהיכם ואח"כ אמרו אם נצחו מוטב [וכו'] כלומר אם הרע יעלה גאונו וגאותו ולא יכנע לבכו הערל במבטא שפתים באותם הפסוקים הנזכרים בק"ש אז יכניענו בזכרון יום המיתה וסוף כל האדם ודי בזה שברון יצר הרע והכנעת גאונו כענין מה שאמר עקביא בן מהללאל הסתכל בג' דברים וכו': החלק הרביעי שאומר אותו בפ' פסוקיה על דרך מחמדי השיר לא מפני שאומרים האמין כי ענין הפסוק הוא ענין הדרש ההוא וחלילה וחס! הוא מה שאמרו ז"ל מקרא לחוד ודמיון החלק הזה מה שאמרו בגמרא דתענית א"ר יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר וכאשר אמרו שם בפירוש והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די וכן כל כיוצא בזה ולא יעלה על דעתך שכל דרש בפסוק מן הפסוקים כאשר יאמין מי שלא הגיע לדעת אמתית שאומרים שזה הקבלה בידם כאשר הוא בעיקר התורה והקבלות אין הדבר כן אך דע [כי] פירו' לפסוקים (מי שלא הגיע) שאינה תלויה בעיקר מעיקרי הדת ולא בדין מדיני התורה שאינם קבלה בידם אבל יש מהם לפי הכרעת הדעת ויש מהם דברים הנאים ומתקבלים על דרך מחמדי השיר ומשיאים המלות הענינים שהם יכולים לישא ומוציאים אותם וכמה פעמים על דרך תלמוד הבינה במחמדי השיר כי אני לא מסתפק במאמר דברי ר' יהושע בפ' וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא מלחמת עמלק שמע ובא כי זה משקול הדעת אמרו ולא מקבלה וראיה לזה ממה שאמרו שכן הוא כתובה בצדה ואם היתה קבלה בידו לא היה צריך לראיה לפירושו ועוד ראיה אחרת שהרי אנו רואים חכמים אחרים זולת ר' יהושע בפ' סוברים דעת אחרת ואם הדבר קבלה לא היו חולקים בו שהרי ר' אלעזר אמר מתן תורה שמע והביא גם הוא ראיה לפירושו ור' אליעזר אומר שמועת ים סוף שמע ובא והביא גם הוא ראיה לפירושו וכן אין ספק בעיני כי דברי האומר בפ' דבר אל בני ישראל ויטעו הסייע אותן מלבן כי זה על דרך תלמוד הבינה במחמדי השיר ולא על דרך פי' הדת ותמצא לחכמים ז"ל דרשות מזה החלק בלי ספק [שלא] יהא פי' דרשות פסוק אלא דרשות עומדות בעצמן כדאמר בגמרא ר"ה תנא הוא כנען הוא סיחון הוא ערד סיחון שדומה לסיח במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו ערוד שמו וקרוב להיות **ב**ין רוב הדרשות הנמצאות בדבריהם ז"ל הם מזה החלק כי הוא האמת שאין עליו מערער אלא שוגה ופתי כי זה

החלק מדבריהם יתחלק לחלקים רבים בהחלק ענינים כהתחלק דעת המשוררים כן יתחלקו דרשות אלו בהתחלק דיעות האומרים וחכמתם והתבונן זה: והחלק החמישי דרשות דברו בהם לשון הבאי ודמיון החלק הזה בגמרא' דפסחים אמר מר זוטרא מאצל עד אצל הוה טעון ארבע מאה גמלי דרש אציל הראשון הוא ראש הפסוק והאחרון הוא סוף פסוק ולאצל ששם בנים ואלה שמותם עזריה בכורו וישמעם ושעריה ועבדיה וחנן כל אלה בני אצל ואמרו קצת המפרשים להנאת זה הדבור כי אצל הראשון הוא זה הפסוק והאחרון הוא פסוק שני שאחר זה ולאצל ששה בנים וגו' והדרשה היא על שני פסוקים אלו ועל שני הדרכים לא יסור דרש זה מהיותו לשון הבאי כי לא יתכן בעיני כל בעל דעה שיש דרש על המקרא כולה משא ארבע מאות גמלי וכ"ש על שני פסוקים הלכך אינו אלא לשון הבאי וכבר ביאר זה זולתינו והחלק הזה מהדרשות מעט מזער בהעריכו לשאר חלקים לפי שרוב דבריהם בלשון הבאי אינו אלא במעשיות כאשר אומר והחלק המעשיות ארבע חלקים החלק הראשון מעשיות שהיו ושאיירעו בעולם כפי מה שתמצא אותם כתובים והוצרכו להביאם ללמוד מהם תועלת והתועלת אפשר שתהיה בדינים או בדיעות או באמונות או שיהיה המעשיות ההם מעשה נפלא ומאורע

קרוב לענין הנזכר.
שיחות חה"ש תשמ"ג. בהמשך להמדובר לעיל אודות נצחיות התורה, הרי כאן המקום להמשיך בביאור ענין הנצחיות כפי שהוא בחלקי התורה שבהם מדובר אודות עניני רפואות וכיו"ב, שמכיון שגם ענינים אלו הם חלק מהתורה שניתנה למשה רבינו בסיני, הרי בהכרח לומר שגם ענינים אלו נצחיים הם דהנה, כל עניני התורה כולם הם חלק מהתורה אחת שניתנה למשה מסיני, ובזה נכללים לא רק הענינים דתושב"כ, כי אם גם הענינים דתושבע"פ, כולל סיפורי התורה, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש שכל ענינים אלו ניתנו למשה כולל מסיני. ומכיון שהתורה היא נצחית - מובן, שענין הנצחיות הוא בכל עניני התורה, חלק התורה שבו מדובר אודות עניני רפואה וכיו"ב, שהרי אי אפשר לחלק ולומר שענין פלוני שניתן למשה מסיני הוא נצחי, וענין פלוני שניתן אף הוא למשה מסיני אינו נצחי חייו. ומקור הדברים הוא פס"ד הרמב"ם (הלי תשובה פ"ג ה"ח) האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה, והוא תורה שבע"פ כו'. ועד"ז כותב הרמב"ם בפיהמ"ש (פי חלק) שאין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים, ושם אשתו מהיטבאל, ותמנע היתה פילגש, ובין אנכי ה' אלקיך ושמע ישראל, כי הכל

כי רק לאחר החשבון" יכולים לפסוק את הדין", וא"כ, מדוע נאמר "דין וחשבון"? ונתבאר ע"פ תורת הבעש"ט על מאמר המשנה ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו", שהעונש מלמעלה בא "מדעתו של האדם, כאשר הוא בעצמו פוסק - בנוגע לזולת - את העונש שמגיע על דבר כזה, אלא מכיון שהוא פסק זאת ("מדעתו") בנוגע לזולת, לכן, בנוגע לעצמו הרי זה באופן ד"שלא מדעתו". וזהו הדיוק בלשון המשנה דין וחשבון (דין תחילה ואח"כ "חשבון) כי לכל לראש ישנו הדין שהאדם פוסק בנוגע לענין מסויים, ואח"כ עושים עמו "חשבון" שגם אצלו הי' ענין זה, ובמילא, מתייחס דין זה גם בנוגע אליו. ובנוגע לענינו: מכיון שתוכן המענה הוא שעניני הטבע (רפואה, תכונה, וכיו"ב) שהובאו בתורה יכולים להשתנות כו' - הרי מענה זה גופא הוא באופן ששוברו בצדו", כלומר, שתוכן מענה זה גופא ניתן לשינוי, כאשר השואלים יגיעו לדרגא שבה יהיו מסוגלים לעמוד על אמיתית הענין דנצחיות התורה. והנה, מובן וגם פשוט שכל האמור לעיל (שדברי הגאונים וכו') נאמרו כדי להניח את דעת השואלים בלבד והם עצמם אינם סוברים כן, והבהרת הדבר מרומזת בדבריהם) הרי זה שייך לומר רק בנוגע לדברים שלא נכתבו בתור פס"ד להלכה; משא"כ כאשר מדובר אודות הלכה פסוקה (ובענינו: פס"ד הרמב"ם בספרו "יד החזקה") - אי אפשר ללמוד פירושים ורמזים כו', מכיון שההלכה נכתבה בסגנון שיהי מובן בפשטות לכאול"א שלומד הלכה זו, "אין ענין יוצא מידי פשוטו", ללא פירושים ורמזים כו'. ואם יתחילו לפרש פירושים ורמזים שונים יגרמו לחורבן" חיינו בכל הלכות התורה! ומכיון שהרמב"ם פוסק להלכה שכל עניני התורה, הן תושב"כ והן תושבע"פ, נאמרו למשה מסיני, ומי שאומר שישנו דבר א' בתורה שלא נאמר למשה מסיני "הרי זה כופר בתורה" - הרי ישנו פס"ד ברור שגם הסוגיות שבהן מדובר אודות עניני רפואה וכיו"ב נאמרו למשה מסיני, ובמילא הרי הם נצחיים, ככל עניני התורה הנצחית. והרי מובן ופשוט עד כמה מדוייקים דברי הרמב"ם בספרו "יד החזקה", ועד שלמדים כמה ענינים מדיוקי הלשונות כו' שבדברי הרמב"ם, וכידוע מ"ש התומים בנוגע לדיוק לשון הב"י בשו"ע שהכל בכתב מיד ה' השכיל. רוח הי נוסס בהקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב כו', ועאכו"כ שכן הוא בנוגע לדברי הרמב"ם, שהוא אי מגי העמודים שעליהם מיוסדים פסקי הב"י בשו"ע שכל דבריו הם בתכלית הדיוק, ועד כדי כך, שאפילו ענינים אלו שישנם טוענים שהרמב"ם כתב זאת ע"פ ידיעותיו בעניני הטבע, ולדוגמא: "ארבעה גופים הללו שהם אש ורוח ומים וארץ, הם יסודות כל הנבראים כו' (הל' יסוה"ת רפ"ד)

מפי הגבורה". ומזה מובן שאי אפשר לחלק בעניני התורה כלל, אלא כל עניני התורה כולם ניתנו למשה מסיני, ולכן, כל עניני התורה כולם נצחיים הם. ושאלו על זה - שמצינו גדולי ישראל שכתבו שדבריהם של חז"ל בעניני הטבע, כמו רפואה ותכונה וכיו"ב, נאמרו בהתאם לידיעותיהם בעניני הטבע כו', ולא מפני שהיתה בידם מסורת בנוגע לדברים אלו, ולכן, ענינים אלו יכולים להשתנות (מצד התפתחות המדע כו') כמ"ש הרמב"ם בספרו "מורה נבוכים" (ח"ג סוף פ"יד), וכן כתב ר' אברהם בן הרמב"ם, ותוכן זה הובא גם בדברי הגאונים (לפני הרמב"ם), באמרם שמפני זה אין לסמוך על הרפואות שבש"ס עד לאחר שיבדקו ע"י רופאים מומחים כו', מכיון שענינים אלו נאמרו בהתאם לידיעתם של החכמים בעניני הטבע וכו'. דלכאורה, כיצד יתאים ענין זה עם ענין הנצחיות שבתורה!! והביאור בזה: לכל לראש - ידוע הכלל שכאשר ישנה סתירה בין דברי הרמב"ם בספרו מו"נ לדבריו בספרו "יד החזקה", הרי מכיון שספרו, יד החזקה" הוא ספר של "הלכות הלכות", מובן, שההכרעה היא ע"פ הפס"ד להלכה בפועל. בנוגע לענינו: מכיון שבספרו "יד החזקה" פוסק הרמב"ם שכל עניני התורה (הן תושב"כ והן תושבע"פ) נאמרו למשה מסיני, הרי מובן ופשוט שכל עניני התורה נצחיים הם, כולל גם הסוגיות שבהם מדובר אודות עניני הטבע, כרפואות וכיו"ב. ובנוגע לדברי הרמב"ם בספרו "מורה נבוכים" הרי דברים אלו כתב הרמב"ם כדי להניח את דעתם של ה"נבוכים", שעדיין אינם ראויים לקלוט ולהבין את אמיתית הענין בטהרתו כו', ולכן, לעת עתה אומרים להם כדברים הנ"ל, כדי שקושיותיהם לא יפריעו ויבלבלו אותם מלימוד התורה, ובמשך הזמן יגיעו להבנתאמיתית הענין דנצחיות התורה כו'. ועד"ז יש לומר בנוגע לדבריו של ר' אברהם בן הרמב"ם, וכן בנוגע לדברי הגאונים שדברים אלו נכתבו כדי להניח את דעתם של השואלים כו', אף שהם עצמם אינם סוברים כן. וע"ד הלשון שמצינו בחז"ל: "דחית בקש", היינו, שאין זה המענה האמיתי כו'. אבל עדיין צריך להבין: מכיון שמדובר אודות ענינים שהם יסודי הדת והאמונה (הכלל ש"התורה הזאת לא תהי' מוחלפת) כיצד יתכן שהגאונים (וכן הרמב"ם בספרו מו"נ, ורי אברהם בן הרמב"ם) יכתבו את דבריהם באופן שיהי' מקום לטעות בדבריהם ולחשוב שיש בתורה ענינים שאינם נצחיים כו', לכאורה, היו צריכים להבהיר בעצמם שדברים אלו באים רק בתור מענה לשואלים כו', אבל האמת היא שכל עניני התורה הם נצחיים!! הנה הבהרת הדבר מודגשת בדבריהם גופא. ובהקדים: דובר כמ"פ אודות לשון המשנה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", שלכאורה, צריך להיות הסדר "חשבון ודין",

הקב"ה גוף וגוי (הלי יסוה"ת פ"א ה"יח), ומי שאומר שהוא בעל גוף ותמונה נקרא "ימין" שוב אין מקום לדעה זו, כי כבר נפסקה ההלכה באופן אחר. ועד"ז בנוגע לענין הצמצום: לאחר גילוי תורת החסידות ע"י (הבעש"ט, ובפרט ע"י) אדמו"ר הזקן - הרי נתברר כבר שהצמצום אינו כפשוטו. ולכן, כיום מודים הכל שהצמצום אינו כפשוטו, ועד כדי כך, שאפילו תלמידיהם של אותם גדולי ישראל שסברו שהצמצום הוא כפשוטו, גם הם הודו והסכימו שהצמצום אינו כפשוטו. וכמו כן מובן בנוגע לעניננו ישנם אמנם גדולי ישראל שכתבו שעניני הטבע שהובאו בתורה (רפואה ותכונה וכיו"ב) אינם מפני המסורה כו'. ושיטתם זו היא מצד גדלות ויוקר התורה, כלומר, שאין התורה דנה בענינים פשוטים כעניני הטבע כו', מצד גדלותה כו' (ע"ד השיטה דצמצום כפשוטו, שאין זה מתאים שהקב"ה ימצא במקום האשפה כו'). אבל לאחר שנפסקה ההלכה ברמב"ם שכל עניני התורה (תושב"כ ותושבע"פ) כולם נאמרו למשה מסיני, הרי מובן ופשוט שגם עניני הטבע שהובאו בתורה (רפואות וכיו"ב) נאמרו למשה מסיני, ובמילא, גם ענינים אלו נצחיים הם, ככל עניני התורה".

שם ש"פ נשא סי"ז. דובר בהתועדות דחגה"ש אודות הנצחיות דכל עניני התורה, כולל סוגיות התורה שבהם מדובר אודות עניני רפואה וכיו"ב, שמה שמצינו שיש גדולי ישראל (גאונים, הרמב"ם כמו"ג, ור' אברהם בן הרמב"ם) שכתבו שבנוגע לרפואות שבש"ס וכיו"ב יכול להיות ענין של שינוי כו' (מצד התפתחות המדע) הרי זה מפני שכתבו זאת לתלמידים כאלו שהי' צורך להניח את דעתם ולהשיב על שאלותיהם, אבל אליבא דאמת לא ס"ל כן, כנ"ל בארוכה. ובנוגע לכל השאלות המשוונות ששאלו ופלפלו בענין זה הנה לכל לראש יש צורך להבהיר, שלכולי עלמא, גם ע"פ המענה לתלמידים הנבוכים" שצריכים להניח את דעתם ע"ז שאומרים להם (לעת עתה) שבענינים אלו (רפואות שבש"ס וכיו"ב) יכול להיות ענין של שינוי, פשיטא שכאשר לומדים את סוגיות הש"ס שבהם מדובר בעניני רפואה וכיו"ב, צריכים לברך ברכת התורה: "ונתן לנו את תורתו" (גם כאשר התחלת וסיום הלימוד ביום זה הוא בענין זה בלבד), היינו, שגם לדעת אותם תלמידים שיכול להיות שינוי בענינים אלו הרי זה חלק מתורתו של הקב"ה, ולכן מברכים על זה: "ונתן לנו את תורתו", ולא עלה בדעת אף א' לומר באופן אחר. ומה שיכול להיות שינוי בענין מסויים (לדעתם של התלמידים שמשיבים להם כן) וביחד עם זה לומר שמברכים "יברכת התורה" על לימוד ענין זה (דלכאורה, הרי זה סתירה מיני' ובי', שהרי התורה היא (נצחית) הנה

הרי מקור הדברים הוא בזהר ובמדרשים כו', כמדובר כמ"פ, ועד שעל ענין זה מיוסד ספר יצירה, חלק הסוד שבתורה (שלכן אומרים זאת בתיקון ליל שבועות, לאחר אמירת ענינים מתושב"כ ותושבע"פ, שאז מוסיפים לומר גם ענינים השייכים לפנימיות התורה מאמרי זהר, וספר יצירה). ....מכיון שישנו פס"ד להלכה שכל עניני התורה נאמרו למשה מסיני, הרי פשיטא שענין זה קאי גם על חלקי התורה שבהם מדובר אודות עניני הטבע כו', ולכן, בהכרח לומר שגם ענינים אלו נצחיים הם. ומה שמצינו שגדולי ישראל (כולל הרמב"ם עצמו בספרו מו"נ) כתבו באופן אחר הרי מכיון שדברים הנ"ל לא נכתבו בתור פס"ד להלכה, אפשר לפרש שדברים אלו נאמרו כדי להניח את דעת השואלים בלבד, ובאמת לא ס"ל כן, כנ"ל ונוסף לזה: אפילו את"ל שדברי הגאונים הנ"ל אינם כדי להניח את דעת השואלים בלבד, אלא זוהי אמנם דעתם של הגאונים (מפני שיש מקום לומר כן, כדלקמן) – הרי כל זה הוא רק לפני שנפסקה ההלכה, שאז הי' מקום לדעה זו, משא"כ לאחר שהרמב"ם פוסק להלכה שכל עניני התורה כולם (הן תושב"כ והן תושבע"פ) נאמרו למשה מסיני, הרי פשיטא שכל עניני התורה (כולל עניני הטבע) נצחיים הם. דוגמא לדבר: בהלי תשובה (פ"ג ה"ז) כותב הרמב"ם: "חמשה הן הנקראים מינים.. האומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה". ובהשגת הראב"ד שם: "כמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה, לפי מה שראו במקראות כו". ועד"ז מצינו בנוגע לענין הצמצום – שאף שאדמו"ר הזקן שולל לגמרי את דעתם של אלו שטועין בדמיונם הכוזבי בחשבם שהצמצום הוא כפשוטו, הרי ישנם גדולי ישראל שסברו כן. ועד כדי כך, שאי מהם הוא מראשי בעלי תורת הסוד כו', ועד שאדמו"ר הזקן בעצמו מביאו בכ"מ, ומייסד על דבריו כמה ענינים כו'. ומזה מובן שיש מקום לדעתם של אותם גדולי ישראל ש"הלכו בזו המחשבה" שהוא בעל גוף ותמונה, וכן בנוגע לדעתם של אותם גדולי ישראל שסברו שהצמצום הוא כפשוטו. והביאור בזה מפני שהם הגיעו למסקנא זו מצד ענין של אמונה כו', כלומר: מכיון שהקב"ה הוא "כל יכול", הרי ברצונו יכול להתלבש בציוור של בעל גוף ותמונה, ולא יתכן להגבילו שאינו יכול להתלבש בציוור של גוף כו'. ועדיין בנוגע לענין הצמצום: מכיון שהוא "כל יכול", הרי ברצונו יכול הוא לסלק את עצמו ממקום בלתי נקי כו'. ואם נאמר שאין ביכלתו לסלק את עצמו ממקום מסויים, הרי מגבילים אותו בכך שישנו ענין מסויים שאין ביכלתו כו', היפך הענין דכל יכול. והנה, כל זה שייך רק לפני שנפסקה ההלכה, שאז היי מקום לשאר הדעות של גדולי ישראל. אבל לאחר שנפסקה ההלכה ברמב"ם שאין

יולדות למקוטעין ויולדות לט' אינן יולדות למקוטעין, כתב הרמ"א באהע"ז סי' קנ"ו, דהחוש מכחיש, דעתה נשתנה הענין, וכ"כ המג"א או"ח סי' קע"ט, סק"ח, וסי' קע"ג, סק"א.

31) שו"ע יו"ד ר"ס קטז. משקים שנתגלו אסרום חכמים דחיישינן שמא שתי נחש מהם והטיל בהם ארס ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו מותר:

32) תוס' ע"ז לה עמוד א ד"ה חדא קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה היא - תימה לפי מה שפיר"ת סוף כל הבשר (חולין דף קטז: ושם) שיש חילוק בחלב הקיבה שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם אף קודם חזרה דפירשא בעלמא הוא שאינו ראוי אלא להעמידה אבל חלב הצלול שאינו ראוי להעמידה כלל מתחלה היו מחשבין חלב גמור וחזרו בהם מתוך קושיא דקיבת העולה דשורפה חיה אע"פ שא"א שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש ולפירוש זה קשיא אמאי לא משני הכא כולה קודם חזרה והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש ולהכי דייקי' הא קיבה גופא שריא והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בצלול וי"ל דנהי דאין צלול מעמיד דמ"מ אין העובדי כוכבים בוררין אותו כ"כ שלא ישאר מן הצלול ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה משמע הא קיבה גופא שריא ואע"פ שנשאר שם מן הצלול כדפי' שאין העובדי כוכבים טורחים לבררו ואור"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים דהא טעם האיסור הוה משום ניקור כריב"ל דקי"ל הלכה כריב"ל אף לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי שמואל דהא (עירובין מז:): שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן פסק ר"ח וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כריב"ל בכ"מ וגם דברי רב אדא בר אבהא אינם כלום כיון שאינו אותו רב אדא בר אבהא שהיה תלמידו של רבא שהיה בתראה שהרי הוזכרו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק עמדו בקושיא וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא כדפרי' לעיל (גבי) שלא (עמד) כפרש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין כמו שאפרש לקמן גבי יין נסך (דף נז: ד"ה לאפוקי) וגם בהרבה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם

הביאור בזה יובן ע"פ הבא לקמן .....ועד"ז מובן בנוגע למ"ש במו"ן וכיו"ב שעניני חכמת הטבע (רפואות וכיו"ב) שבש"ס אינם נצחיים, ושייך בהם שינוי - שכאשר מדברים עם תלמידים כאלו שנמצאים בעולם נמוך כו' (שלכן צריכים להניח את דעתם במענה כזה, כנ"ל), הנה בעולם זה, "עולם השינוי", כן הוא הלימוד "יפ כללי תורת אמת. והרי הם עצמם כתבו ענין זה באופן ד"שוברו בציודו", היינו, שמה שכתבו שיכול להיות בזה שינוי כו', אין זה מפני שיש בידם מסורת על כך, אלא רק מצד הסברא, כלומר, שכל שיכול להשתנות, "עולם השינוי".

30) רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. ואע"ג דאמרינן בגמרא יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין.

או"ח סקע"ג ס"ב. בין בשר לדגים חובה ליטול משום דקשה לדבר אחר וחמירא סכנתא מאיסורא (ועי' י"ד סי' קי"ז):

מג"א סק"א. ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המזוכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאינדא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות.

שו"ע הרב או"ח סו"ס קע"ט. ועכשיו לא נהגו כלל באכילת מלח אחר הסעודה ואין נזוקין מפני שנשתנו הטבעים.

שד"ח כרך א רי עמוד א. דרבה תוספאה עבד עובדא להכשיר על פי סברא דולד מישתהי במעי אמו י"ב חדש ומשמע דלא משתהי יותר מי"ב חדש וכתב ששמע חוקרים בזה דלפי מ"ש בסדר עולם בפרשת ויצא דיששכר נולד בעשרה באב ועיבורה מיששכר על יד הדודאים היה בימי קציר חטים שהוא בחדש תמוז אם כן בלדתה לשנה הבאה ביו"ד באב כבר עברו יותר משלשה עשר חדש וכתב על זה ואין לנו לומר בדברים אלו וכיוצא בהן שעתה נשתנו העניינים... דמדלא הביא הרמב"ם הך דמר בר רב אשרי דבביתא דאטוי בהדי בישרא אסור למיכליה אפילו במילחא משום סכנתא שמעת מינה דהוא ברוב בקיאותו ברפואות ידע דבניתא אינו מזיק... דלפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעים בענין זה.

שם כרך י עמוד קצד. טבע דורות הללו ודיני הללו במה נשתנו מדיני הש"ס, הא דאיתא בגמרא יולדות לשבעה

לעולם ועל כרחין או שלא נשתנו או שאפילו נשתנה מכל מקום אסור.

שם חלק ג תרנח עמוד א. וכבר כתב הרב ד"ע שכתב מוהרר"ש שאין לנהוג בהן שלא יהרהר אחר חז"ל... הרב קמה סלת בדף דק"ך ע"ד כתב יש חרס הקדמונים שלא לסמוך על רפואות התלמוד כדי שלא להוציא לעז על חכמים הקדמונים.

34) שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סימן רמ"ד. יתענג על רוב שלום תלמידי הרבני המופלא ומופלג בתורה מוה' אהרן משה נ"י שוטשקא בק"ק גא"ע.

מכתבו קבלתי ועל שאלתו שבקהלתו עשו תקנה שלא למצוץ ומעלתו נ"י הוא מוהל ועד עתה לא מיחו לו למצוץ ונפשו בשאלתו אם ימחו בו למצוץ אי מוטב לו שלא יקבל המצות מילה להיות מוהל אצלם או ימול ולא ימצוץ עכ"ל בקצרה. תמהני על לשון מעלתו נ"י שכ' שעשו תקנה דבר כזה יקרא תקנה אנשים שהרימו יד והעיזו בדבר המפורש בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים שחייב יש למצוץ ושאכא חשש סכנה בדבר והם חכמים בעיניהם יותר מחכמי הש"ס וכל הפוסקים ולבטל דברי הש"ס ופוסקים מפני הבל הבל פיהם של מקצת רופאי זמנינו שאומרים שאין סכנה בלא מציצה ואין זה אלא רמיות רוחא הוא דנקוטא להו וקלות דעתם להרוס ולבטל דברי חכז"ל הכזה יקרא תקנה אין זה אלא עיוות וביטול ופורצי פרץ לזאת יקרא שמה פרץ עזה. ולו חכמו ישכילו זאת שאפילו הרופאים שאומרים שאין בו סכנה רק על הרוב אמרו ואנן קי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואפילו יאמרו הרופאים שאפילו א' מיני אלפי אלפים וריבי רבבות לא יבא לידי סכנה ע"י חסרון מציצה ולית בה חששא. א) שבאמת אין יכולין להעיד ע"ז ורז"ל חששו אך למיעוט פעמים כדקי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואם יבוא לאחד מאלפי אלפים וכו' תינוקת סכנה כבר מותר לחלל שבת עבורו ומחוייב למצוץ דבפק"נ כתיב וחי בהם ואין הולכין אחר הרוב ותו דכל יסודי הרופאים הם מיוסדים על דבר שכבר היו ונעשו בעולם וכל יסודותיהם על החיפוש והחקירה והבטה והניסיון (וועלכ"ע זי"ך נא"ר או"ף ערפארונג"ן גערינדע"ט) ודבר זה אינו מוכרח ואפשר דברים שיצאו מן הכלל וא"כ כל דברי הרופאים א"א ליתן להם קיום אלא עפ"י הרוב: אבל דברי חכז"ל מיוסדים הרבה מהם על הלכה לממ"ס איש מפי איש עד מרע"ה אשר כל דברי אלקינו יקום לעולם ואיך נבטל דברי אלקים חיים

גאוני גרבונא התירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים מיהו במקומנו שמעמידין בקיבה אומר הרב ר"י בן הר"ר חיים שיש טעם קצת לאסור מפני שמולחין הקיבה בעורה ואיכא איסור דבשר בחלב דמליח הרי הוא כרותח ואני ראיתי מקומות שהן מעמידים בנבלת דבר אחר מליח:

מג"א או"ח רסתס"ח ד"ה מחצות ולמעלה. שהוא זמן שחיטת הפסח עסי' תנ"ח מ"ש ואף על גב דהשתא ליכא פסח מ"מ הוי דבר שבמנין שהי' אסור בכל מקומות וצריך מנין אחר להתירו משא"כ בגילוי שמתחלה לא נאסר בכל המקומות רק במקומות שיש נחשים וכן כל כיוצא בזה (הרא"ם ה' חמין) עמ"ש סי' ט' ס"ה:

ט"ז יו"ד שם. ועכשיו שאין נחשים כו'. ואין בזה משום דבר שנאסר במנין כו' דלא נאסר אלא מפני נחשים ועמ"ש בסי' קט"ו סעיף ב' בשם סמ"ק:

ט"ז שם סקט"ו סק"י. ואפי' העמידוה בעשבים. דגבינות נזכר במשנה בהדיא לאיסור ולא פלוג רבנן כיון דאיכא שמעמידין אותה גם עכשיו בעור נבילה משא"כ במידי דגזרו בה משום גילוי בסימן קי"ו דמותר האידינא דאין שייך גילוי כלל שאין מצוי בינינו נחשים וב"י כתב עוד בשם סמ"ק דלר"ת דפוסק דאיסור גבינות משום גילוי אסור גם האידינא ואע"ג דבמים לא גזרו האידינא משום גילוי שאני התם דאין טעם אחר רק גילוי ע"כ ידעו הכל דבמקום שיש חשש גילוי יאסרו משא"כ כאן שיש טעמים אחרים בגמרא הלכך אי שרית באין נחשים מצויים אתי למשרי גם במצויים דהיינו שיסברו שעיקר האיסור מטעם אחר ובמקום שיהיה מותר מטעם אחר לא יחוש לגילוי כן נ"ל פי' דבריו:

פתחי תשובה שם. ועכשיו שאין נחשים. עיין בשל"ה דף ע"ט ע"ב שכתב דמ"מ שומר נפשו ירחק מזה. והא ראייה שהרי הטור כתבן לכל הדינים אחד מהם לא נותר ע"ש עוד. ובהנהגת החסיד הגר"א ז"ל כתוב ג"כ שהיה נזהר מאד בדבר זה ע"ש טעמו ע"כ הרוצה ליזהר יעיין כל הדינים בטור:

33) שדי חמד כרך א שם. בדבר שהוא הלכה למשה מסיני אי אפשר לומר שינוי עתים כי דבר אלקינו קיים לעולם ואם כן כיון שנמסר לנו על פי הי לכל הזמנים ובכל המקומות אם כן ה' הוא היודע אם יהיה עתיד שישתנו העתים איך מסר דבר זה למשה מסיני לאסור

ואפשר שהוא הלכה לממ"ס מפני אומדנא וסברת הרופאים עפ"י החיפוש והניסיון שאינו עפ"י הרוב וכ"ש שכבר הובא אין ציונ"ס וועכטי"ר עדות פא"ן פרעפאסארי"ן שאין המציצה מזקת למכה אדרבה לפעמים טובה והעיד שם אין ציונ"ס וועכטי"ר 2 יאהר גאנג 5600 נומר 48 שמוהל אחד העיד שבאו מעשים לידו שע"י ביטול המציצה בא התינוק לידי חולי ומכאובים הרבה וגם הביא בשו"צ מכתב י"ב לברר דהמציצה חיוב עיין שם וגם שם במכתב צ"ה וצ"ו האריך בזה ועכ"פ הדבר מבואר ועומד דהמציצה חיוב הוא: ועתה נשוב לשאלתו הדבר פשוט בעיני שאם לא יניחו לו למצוץ לא יקבל מעלתו להיות מוהל אצלם מצד ג' טעמים א) הרי מעלתו נ"י עד עכשיו פרע ומצץ אפי' בשבת וחילל שבת איכא במציצה כמבואר בשבת דף קל"ג ע"ב ואיך יעשה תרתי דסתרו אהדדי דממנ"פ קא עביד איסור או שחילל שבת במציצה או שעתה שאינו מוצץ ואפשר שיבוא התינוק לידי סכנה והוא עובר על ל"ת על דם רעיד או והשבות לו ואפילו למ"ד ספיקא דדאורייתא מה"ת להקל כ' הפר"ח ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס דאסור לעשות תרתי דסתרו אהדדי עיין שם: אמנם ב) אפילו במוהל חדש שלא מצץ מעולם בשבת וליכא תרתי דסתרו אהדדי מ"מ יש מה דמבואר בש"ס דף קל"ג ע"ב דמחללין שבת על המציצה וראיתי בש"צ מכתב צ"ה שכ' בשם הרב הגאון בעל שערי תורה זצ"ל דאם ליתא מצוה במציצה שוב אין כאן חילול שבת מן התורה דהוי מקלקל ולפי ענ"ד זה אינו דכבר הבאתי לעיל בשם הרופאים דאפילו אי ליכא סכנה מ"מ הוא מועיל וטוב לפעמים להמכה וא"כ שוב אינו מקלקל ואי לא בעי' למצוץ ועביד כן בשבת כיון דאמרו חכז"ל חבורי מחבר הו"ל חילול שבת דאורייתא ומדשרי' לי' לעשות כן בשבת ע"כ דיש מצוה דאורייתא לפקח על עסקיו. ובזה ג"כ נדחה מ"ש בש"צ שם כיון דרק מיעוטא הוא דיש לחוש לסכנה אין כאן איסור משום ל"ת על דם רעך או משום והשבות לו דע"כ מה"ת איכא להשתדל שלא יבוא לידי סכנה אפי' במיעוט פעמים דאם לא כן איך מחללין שבת מה"ת עליו ונדחה כל התורה כולה עבור זה וע"כ דמצוה מן התורה איכא יהי' מצד לא תעמוד או והשבות או וחי בהם וכיון דמצוה מה"ת איכא א"כ איך רשאי אדם לקבל עליו למול ולא למצוץ כיון דמשום חשש סכנה אפילו במיעוט פעמים צריכין אנו לבטל כל מצות התורה אפילו בקיום ועשה כ"ש לבטל מ"ע זו בשב וא"ת וזה פשוט: וכי תימא דאולי נשתנו העתים ועתה ליכא סכנה שהרי בכמה דברים מצינו כן שנשתנו העתים עיין

תוס' ע"ז דף כ"ד ע"ב ד"ה פרה שכ' ג"כ שנשתנו העתים וכ"כ המג"א בסי' קע"ג סק"א ובאה"ע סי' קנ"ו סעי' ד' לענין דברים הרבה שנשתנה הענין זה ג"כ אינו דא"כ איך סמכינן על כל הדברים שנמסרו לנו מאבותינו וע"כ הכלל כך הוא דשינוי העתים א"א לומר בב' אנפין א) בדבר שהוא הלכה לממ"ס א"א לומר שינוי עתים שדברי אלקינו קיים לעולם וא"כ כיון שנמסר לנו עפ"י ה' לכל הזמנים ולכל המקומות כמבואר במקומות הרבה מה"ת א"כ השם הוא היודע אם יהי' עתיד שישתנו העתים איך מסר הקדוש ברוך הוא דבר זה הלממ"ס לאסור לעולם וע"כ או שלא נשתנו או שאפילו נשתנה מ"מ אסור כגון שמנה טריפות שנאמרו למשה מסיני א"א שנשתנו ואפילו אם אנו רואין שינוי שהוא חי וחכז"ל אמרו טריפה אינה חי' מוכח רק שהטריפות אינם תלויים בחיות ואפילו חי כיון שיש בו חסרון וריעותא זו היא טריפה והראי' שיש לחכז"ל האומרים דטריפה חי': והשנית דבדין תורה אזלינן בתר חזקה וכל דיני התורה מיוסדים על רובא וחזקה וא"כ כיון שידענו שכן היה בזמן שנמסר לנו נשאר הדין על מה שהי' מצד חזקה ובחזקת שלא נשתנה אא"כ נתברר לנו שנשתנה הדין וכיון דכבר בררנו ואמרנו למעלה דדבר המנוסה מצד הניסיון והחקירה א"א לה שתעיד אלא עפ"י הרוב וא"כ שייך זה בדבר דסגי לי' ברוב ולא הוי הלכה לממ"ס א"כ אם הנסיון מעיד שעפ"י רוב נשתנה ואין דבר זה הלכה לממ"ס שפיר י"ל דנשתנה אבל דבר שהוא הלממ"ס או ספק הלכה לממ"ס או דבר דצריכין לחוש אפי' למיעוט א"א להחליט דנשתנה דאולי המיעוט לא נשתנה ושוב מוקמינן אחזקה וא"כ בגוונא דתוס' בע"ז דף כ"ד ע"ב דמוכרח דנשתנה וכן באה"ע סי' קנ"ו דמוכרח דנשתנה וע"כ דלא הי' הלכה לממ"ס אבל בטריפות דמבואר בש"ס ריש אלו טריפות דהלכה לממ"ס וכן בנידון שלנו במציצה דהוי לענין פיק"נ דאין הולכין בתר רוב ע"כ אי אפשר להעיד שנשתנה ושוב אזלינן בתר חזקה ובחזקת שלא נשתנה: ומטעם זה גם דברי המג"א בסי' קע"ג ס"ק א' הנ"ל שכ' דאפשר שנשתנה לא נראה לי ודבריו צ"ע דגם שם איירי בדברים האסורים משום סכנה ואין הולכין בו אחר הרוב בפיק"נ ועל המיעוט א"א לרופאים להעיד כדלעיל וא"כ מנ"ל לומר דנשתנה אדרבה אזלינן בתר חזקה והוא בחזקת שלא נשתנה וכ"ש דא"א להתיר משום ספק שמא נשתנה וספק איסור תורה או ספק סכנה מספיקא להחמיר ואיך כ' המג"א דאפשר שנשתנה וצ"ע עכ"פ בנידון שלנו א"א לתלות בשינוי מצד ב' טעמים א) משום דאפשר דמציצה הוא הלכה לממ"ס וה"ב) דעל

המיעוט אין מופת וניסיון דנשתנה וכיון דמיעוט אפשר שיבוא לסכנה אין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואסור למול כיון דצריכין לבטל כל מצות התורה עבור חשש פיק"נ דמיעוט: אמנם אפילו נימא כמו שהביא בש"צ במכתב הנ"ל דאיכ"ל דרק תקנה תיקנו חכז"ל משום חשש סכנה שהי' תיקנו כן לעולם ג"כ נראה דעדיף לבטל מצות מילה מלכנוס בענין הזה למול ולא למצוץ ונהי דאין להביא רא' מהא דאמרו ערל הזאה ואזמל העמידו חכמים דבריהם במקום כרת דהתם עובר מעיקרא על איסור דרבנן משא"כ כאן העבירה נעשית ממילא בשב ואת" לאחר המילה ובפרט שהוא אנוס לבסוף מצד פרצת הציבור מ"מ כיון דמצינו דעל שינוי ערקתא דמסאני אמרו חכז"ל בסנהדרין דף ע"ד דצריך למסור נפש אנו רואין שאם מכוונים לבטל דברי התורה ולהפחית כבודה אפילו בענין דרבנן נוגע הדבר לכלל התורה והיום אומרים לו עשה כך ולמחר כך וחייב למסור נפשו וכ"ש כל התורה וא"כ גם אם רשעי הדור מכוונין לבטל דברי חכז"ל ג"כ הוא דבר שנוגע לכלל התורה לחלל כבוד התורה ונהי דהתם עובר בקום ועשה וכאן בשב ואת" הא גם דביטול העשה הוא בשוא"ת ולפי ענ"ד שוא"ת עדיף בזה מיהו כתבתי טעם השלישי הזה לרווחא דמילתא ולצדד בדבר אבל באמת בנידון שלנו אין אנו צריכין לזה והעיקר כמ"ש בטעם הב' דאין לו לקבל עליו למול ולא למצוץ כן נראה לפי ענ"ד. ואחתום בברכה דברי ידידו ורבו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן צה. שאלת בהמה שנמצאת יתרת אבר באותן אברים שהיא נטרפת בהן ובמקום שנטרפת בו. ונתברר שעברו עליה שנים עשר חודש. מי נימא כיון שעברו עליה י"ב חודש בודאי אינה נטרפת ונכשירנה דטרפה אינה חיה שנים עשר חודש /חולין נ"ח/ ואף על פי שראיתי ושמעתי מי שמכשיר ומיקל בדבר אני רוצה לעמוד על דעתך. תשובה אם ראית ושמעת מי שמיקל ומכשיר ביתרת או בכל מה שמנו חכמים מכלל הטרפיות אל תשמע לו ולא תאבה אליו ולא תהיה כזאת בישראל. וכל מי שמכשיר זה נראה בעיני כמוציא לעז על דברי חכמים. והריני מאריך עמך בדבר זה כדי שיהא לך ולכל ירא וחרד בדבר השם גדר בנויה. ולא יעשו דברי חכמי ישראל המקודשים כגדר הדחוויה ועלה שועל ופרץ. הרי שמנו חכמים במשנתנו באלו טרפות (דף מ"ב) שמונה עשר טרפיות נקובת הושט ופסוקת הגרגרת וכו' וקתני בסיפא דמתניתין זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה. ואמרינן עלה בגמרא דתנא דמתניתין אית ליה טרפה אינה חיה ומאי דתנא תנא ומאי דלא תנא לא תנא. ואתיא בזה הכלל ועל זה הכלל

סמכו להוסיף בסג"ר ושב שמעתתא. ועוד היו מקצת החכמים מוסיפין והולכין בטרפיות במה שאינה חיה כפי סברתם וסומכין על הכלל הזה. כר' יהודה (דף נ"ז ב) שהיה אומר אם נטלה הנוצה טרפה. ורבי שמעון בן חלפתא כדי להוציא מלבו של רבי יהודה הטיילה עליה עור של טרסיים והניחה בתנור עד שהגדילה כנפים האחרונים יתר מן הראשונים. ועל הטרפיות האלו הנוספים על הטרפיות המנויות והמוסכמות וכן על כל ספק הטרפיות כגון ספק דרוסה וכל כיוצא בזה אמרו סימן לטרפה י"ב חודש ובנקבה כל שילדת. שעל אותה של רבי יהודה ורבי שמעון בן חלפתא אמרוה בגמרא לההיא דרב הונא דאמר סימן לטרפות שנים עשר חודש. וכדמתני רבינא לשמענתיה דאמימר (דף נ"ח) להאי לישנא הני ביעי דספק טריפה דשיחלא קמא משהינן אי הדרה וטענה אחרינא שריין ואי לא אסירן. אלא איכא מאן דאית ליה התם דהאי דקתני במתניתין שאין כמוה חיה לאו אינה חיה שנים עשר חודש בלבד קאמר. אלא אינה חיה מאותו טרפות וסופה למות ממנו לאחר זמן קאמר. וכדאמרי ליה לרבי דאמר סימן לטריפה שלושים יום. והלא הרבה שמתקיימין שנים ושלוש שנים ואוקימנא בתנאי. ומכל מקום כל אותן שמנו חכמים במשנתנו בסג"ר ושב שמעתתא ומה שמנו חכמים מכללן אי אפשר להם בשום צד לבא לידי היתר לעולם. ועולא כלל כל הטרפיות בשמונה מינין ואמר בריש פרק טרפות (דף מ"ג) שמונה מיני טרפות נאמרו למשה בסיני. אלו הן נקובה ופסוקה ונטולה וחסרה קרועה ודרוסה ונפולה ושבורה. הנה שאנו אומרינן אלו נאמרו למשה בסיני. והיתרת הרי היא בכלל הנטולין וכדאמר רב הונא כל יתר כנטול דמי. או היא בכלל הנקובין או הפסוקין. והא דאמר רב הונא כנטול דמי הכי קאמר כנטול ממקומו ונשאר מקום החתך נקוב או פסוק. ויש לפי זה ענין אין זה מקומו. והא דרב הונא הלכה פסוקה היא לא נחלק בו אדם מעולם. ועליו היו סומכין לדמות בהלכה תרתי סניא דיבי. וגובתא דנפקא מבי כסי להובלילא וגובתא דנפקא מבי כסי לכריסא וחסר ויתר ברגל. ויוחנן בן שילא ראש טבחיא דצפורי העיד לפני רבי על שני בני מעים שיוצאין מן הבהמה כאחת טריפה. וכל זה משום דכל יתר כנטול דמי. ובכל אלו ובכל כיוצא באלו לא אמרו שיהא להן סימן שנים עשר חודש או לידה. שאין לאלו שום סימן בשיהוי דטרפות ידועות הן ובלא שום תנאי נאסרו. ולא נאמר בהן משהינן להו שאי אפשר לחיות למאן דאמר אינה חיה. ומאן דאמר שאינה מתקיימת שנים ושלוש שנים לא היו דברים. ומי שמעיד טעה בכך שלא היה מעולם. וכדאמרינן בגמרא שאל רבי יוסי בן נהוראי את רבי יהושע בן לוי קדירת קנה בכמה. אמר ליה משנה שלימה שנינו כמה תחסר רשב"ג אומר עד כאיסר

האיטלקי. אמר לו והלא רחל היתה בשכונתנו שנקדר קנה שלה ועשו לה קרומית של קנה וחיה. אמר לו ועל דא את סמך! והלא הלכה רווחת בישראל שמוטת ירך בעוף טריפה. ותרנגולת היתה לרבי שמעון בן חלפתא שנשמטה ירכה ועשו לה שפופרת של קנה וחיה. אלא מאי אית לך בתוך שנים עשר חודש. הכא נמי בתוך שנים עשר חודש. וכיון שכן אפילו יצאו כמה ויאמרו כך ראינו אנו מכחישין אותן. כדי שיהא דברי חכמים קיימים ולא נוציא לעז על דברי חכמים ונקיים דברים של אלו. וכיוצא בדברים אלו אמרו בההיא אתתא דאמרה ליה לרב אסי אני שהיתי לאחר בעלי עשר שנים וילדתי. אמר לה בתי אל תוציא לעז על דברי חכמים וחזרה ואמרה היא רבי לגוי נבעלתי. וכן בכרות שפכה שנקבו ביציו שאמרו שהוליד. ואמר להם רב צא וחזר על בניו מאין הם ולומר שאי אפשר שיהיו דברי חכמים בטלים. וכיוצא באלו אני אומר כאן בבקשה מכם אל תוציאו לעז על דברי חכמים. בכל מה שמנו חכמים בטרפיות הודאין ולא עשאום ספק טריפה. ואם יש מי שלבו נוקפו ויאמר שמא לא דברו חכמים אלא על הרוב. ורוב בעלי חיים שנטרפו באחד מן הטרפיות שמנו חכמים אינן חייין. אבל אפשר שמקצתן חייין חזק גופם וטבעם. אם כן כבר בטלת כלל משנתנו שאמרה שאין כמוה חיה. שכל מה שמנו חכמים לדעת תנא דמתניתין אי אפשר לחיות שכן אמרו דרך כלל טריפה אינה חיה. ואם כן זה שראינוה שחיתה מעידה שאין זה טרפות. ולא על עצמה לבד היא מעידה אלא מטהרת עצמה ומטהרת חברותיה. ואינך נמלט משני עניינין. או שתאמר שאין טריפה חיה וזו שחיתה מעידה שאין זה טרפות והוציא אותה מכלל הטרפיות. או שתאמר שזו הכריעה בין המחלוקות והעידה שאין הלכה כתנא דמתניתין אלא כתנא דבריתא דאמר טריפה חיה. שאם תתפוש חבל ההבל בשני ראשיו ותאמר הלכה כתנא דמתניתין שאין רוב הנטרפים באותו טרפות חיים. אבל שיש שחייין ממנו וכל שחי ממנו שנים עשר חודש יצא זה עצמו מכלל טרפות. זה בטל מכמה טעמים. האחד שהם דרך כלל אמרו שאין טרפות אלא הטרפות שאין כמוהו חי. הא אם יש כמוהו חי אינו טרפות כלל. ועוד שהרי שנינו בבריתא (פ"ג דף מ"ג) רבי יוסי בר יהודה אומר אף נקבה המרה טריפה. ואמרינן עלה אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. ואמרינן אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן מאי אהדרוה ליה חבריה לר' יוסי? הכי קאמרי ליה (איוב ט"ז) ישפוך לארץ מררתי ועדיין איוב קיים. אמר להם אין מזכירין מעשה נסים. דאי לא תימא הכי (איוב ט"ז) יפלה כליותי ולא יחמול. הכי נמי דחיי? אלא ניסא שאני. שנאמר (/איוב ב') אך את נפשו שמור. אלמא על כרחנו שמענו מכאן שאי אפשר לטרפיות שמנו חכמים לצאת מהנה

מאותו גדר שאמרו שאין כמוה חיה ממה שהקשו מאיוב שחיה. ואי אפשר לומר כיון שראינו שחית הנה שנים עשר חודש אלו מעידין בפנינו שאין זו מאותן הטרפיות שנטרפות בהן. שאם כן מאי קשיא להו איוב. ולמה הוצרכו לשים אותו על נס במקום שהטבע נוהג ומגלה על עצמו שאין זה מן הנטרפין בכך. ועוד מאי קא מקשה ליה רבי יוסי בן נהוראי לרבי יהושע בן לוי מאותה שעשו לה חדוק של קירוייה וחיה. דילמא זה חיותא מעיד עליה שכחה יפה וטבעה חזק עד שלא נטרפה בכך אף על פי שכל כיוצא בה אוסרין תוך זמן י"ב חודש. וכן במעשה דרבי יוסי בן המשולם שאמר מעשה בעינביל שנפחתה גלגלתה והטיל עליה רופא חדוק של קירוייה וחיה. למה הוצרך רבי שמעון לדחות ולומר משם ראייה? ימות החמה היו. כיון שירדו גשמים נכנסה בו צנה ומתה. ואם כדברי אלו בא ונעמיד דברי שניהם ונאמר כל שלא השהינו אותה שנים עשר חודש טריפה. אבל אם שהתה שנים עשר חודש כשרה. וזו שחית נודע אשר היא אינה טריפה. אלא שכל מי שנקרא כדבר זה רעיון רוח ודברי הבאי שומר נפשו ירחק מהם שאין אלו אלא עוררין ותמהון לב. ואם תשוב ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו יתרת ברגל ששהתה שנים עשר חודש. זו היא שאמר רבי יהושע בן לוי לרבי יוסי בן נהוראי על דא את סמך כלומר אי אפשר. וכאילו אתה מעיד על שאי אפשר שראית אותו בעיניך. או סבה אחרת יש. וכן בכאן אנו שואלין אותו שמעיד מאין אתה יודע ששהתה זו. שמא שכחת או שמא טעית או שמא נתחלף לך בזמן או שמא נתחלפה לך בהמה זו באחרת. שאי אפשר להעיד שתהא בהמה זו בין עיניו כל שנים עשר חודש. ואם יתחזק בטעותו ויאמר לא כי אהבתי דברים זרים והם אשר ראו עיניהם ואחריהם אלך. נאמר אליו להוציא לעז על דברי חכמים אי אפשר. ויבטל המעיד ואלף כיוצא בו ואל תבטל נקודה אחת ממה שהסכימו בו חכמי ישראל הקדושים הנביאים ובני נביאים ודברים שנאמרו למשה מסיני. ועוד אני אומר שלא אמרו שהיתרת זו אינה חיה. אלא כך אמרו שכך קבל משה מסיני שהיתרת כנטול. וכל שאילו ינטל אינו חי שנים עשר חודש אפילו מעתה שלא נטל טריפה כאילו נטל. ואף על פי שהוא מרבה כחול ימים עם יתרונו. וכן בחסר רגל אפילו חיה טריפה. שאילו לא נולדה כן אלא שלימה ונטל רגלה לא חיתה אף עכשיו טריפה. וסוף דבר מוטב נחזור אחר הטענות כדי לקיים דבריהם ולא שנדחה דבריהם המקודשים האמתיים המקויימים ונעמד ונקיים דברים בטלים של אלו. וכמה צריכים בעלי הנפש והחיל אשר נגע אלהים בלבם להשמר ולהתרחק מן המקילין מתוך הפטפוטיין. שאין הכל בקיאיין בתשובות השאלות והדברים שעוקרין את התחומין אשר גבלו ראשונים. אלא צריכין הכל

לשמור העיקרין המסורים בידן של ישראל. ואפילו באין כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותן ממקומם. ואין מן הראוי לשמוע ממי שבא להורות במה אשר לא שערום האבות הראשונים והמכשלה את הרבים. וכל שכן אם לא היה המתיר חכם גדול וירא אלהים ושאין לבו גס בהוראה. ומלבד זה אני מסדר לפניך ולפני כל כיוצא בך ענין תדענו ויהיה תמיד בין עיניך והוא ענין המנהג שבכל מקום ומקום. ואני כבר נשאלתי על עניני המנהגות מנכבדי עירכם עיר טודי"לא והשבתי בהם בארוכה בין במנהגי אסור והיתר ובין במנהגי דיני הממונות. ועוד אני כותב אליך קצת במה שצריך לך לנדון שלפנינו. דע שיש כמה מקומות בישראל שנהגו איסור בדבר שבמקום אחר נוהגין בו היתר באותו מקום שנהגו בו איסור. ולא עוד אלא אפילו מי שבא שם מאנשי המקומות שנהגו בו היתר אסור לנהוג בו היתר שם אם אין דעתו לחזור. כי שמא מה שנהגו שם איסור כך קבלו מפי חכם שהיה במקומם ועל פירוש שהיה מקובל בידו בהלכה. וזהו מחלוקת חלב שעל הקיבה (חולין פרק ג' דף מ"ט ב) שהיו בני ארץ ישראל נוהגין בו היתר ובני בבל איסור. והיתה מחלוקתן תלוי' במה שאמרה התורה (ויקרא ג) כל חלב וכל דם לא תאכלו. שבני ארץ ישראל היו מקובלים בפירושו כל חלב לרבות חלב שעל הדקין. ובני בבל היו מקובלין בפירושו כל חלב לרבות חלב שעל הקיבה. ורבה בר בר חנא כשירד לבבל ואכל תפסו עליו איך אכל. שהרי נותנין לו חומרי מקום שהלך שם והיה התשובה דעתו לחזור הוה. ויש דברים שאינן תלויין בפירוש אלא אפשר שגדרו גדר. במקום שנהגו שלא להדליק נר בליל יום הכפורים. או שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים או בתשעה באב. ובכל אלו אין מתירין להם ואפילו נשאלו. וכן במקום שנהגו שלא לרחוץ שני אחים במרחץ אחד. ואין מקום להתיר אלא בצד אחד והוא שידענו בבירור שטעו באיסור. וכגון שהגענו לדבר ברור כיצד יצא האיסור. וכגון שבא אחד והורה להן בטעות. או שטעו במשמע דבריו וכעין מעשה דההוא תלמידא דדרש מי ביצים אין מכשירין וטעו בין ביצים לבציעין. הא בכל שאר הענינין אין מתירין להם כי שמא כך קבלו מפי חכמיהם או שמא נהגו אבותיהם איסור לגדר. וזהו שאמרו דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור נשאל ואין מתירין לו. דברים המותרין ואחרים טעו בהן באיסור נשאל ומתירין לו. וגם המורה להיתר צריך שיהא זריז ובעל דעת וירא חטא. שלא יתיר בכל מקום ובפני כל אדם כדי שלא יבואו לדמות דבר בדבר ויקל אפילו לאיסורין. וזהו שאמרו גבי רבה בר בר חנא (מקום שנהגו דף נ"א) דאכל תרבא דאיתרא. וכי עלו לגבי בני רבי כסייה. ואמר להו אבוהון שוינכו כותיים. ואדרבה מורין לאיסור בדברים המותרין והקרובים

לטעות בהן להתיר את האיסור כגון במקומות שאינן בני תורה. כמעשה דרבי יוחנן דאסר תרמוסא לבני גיבלא לפי שאינן בני תורה ולבני בשכר מת ביום טוב לפי שאינן בני תורה. וכן רב אשי שהורה לבי נשיאה שלא כהלכה שאסור לכהנים מין ושאינו מינו לדיר משום פריצותא דעבדי. ואם אלו אסרו לא כל שכן שלא להתיר מה שנהגו בו איסור בכל ישראל ולהתיר בפני הכל ובכל המקומות. כי בעניינינו רוב המקומות כבני גבלא ובשכר. על כן כל השומע למיקל נפסד וכל המורה אינה מקבל שכר. לפיכך הזהר בכלל הדברים האלו הרבה. כי יש אנשים נפשם תאבה מאד להקל ואינן מביטין בעיקרים. ורוב העם בדברים אלו כעורין ואם שמא יכשל המורה יפלו כל הנעזרים בו וישובו לכסלה. השומר אמת לעולם ישמור רגלך ורגלנו מלכד ברשת הדברים הנאסרים והמונעים מדרך אנשי אמת ואשר על פיהם תורת אמת.

36 רמב"ם ר"ה דעות. הואיל ונהיית הגוף בריא ונשלם מדרכי השם הוא. שיהי אי אפשר שיבין או ידע דבר מדיעת הבורא והוא חוליה. לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף. ולהנהיג עצמו בדברים המבדין והמחלימים....

לקוטי שיחות חלק ב עמוד 531 הערה 12. כן הוא בנדפס, ולכאורה צ"ל: מרדכי עבודת השם.

לקוטי שיחות חלק ג עמוד 806. ווי דער רמב"ם זאגט: "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא".

שפ הערה 9. כן הוא בכל דפוסי הרמב"ם שראיתי, והלי צ"ע. ולכאורה ברור, אשר יש כאן השמטת המדפיסים הראשונים (ונמשכו אחריהם המו"ל שלאח"ז מבלי לשים לב לזה. ובפרט שבהל' דיעות מעטים המעיינים) וצ"ל: מדרכי עבודת השם הוא. ובא. בהמשך למש"כ שם בסוף פרק שלפני זה: ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי כו' נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד את ה' תמיד כו' שיהי' גופו שלם לעבוד את ה' כו'. וע"ז כותב וממשיך ברפ"ד: הואיל (כפי שביאר לעיל) והיות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת השם הוא - וע"פ מה שמסיים שם ומביא ראיה: שהרי כו' שיבין או ידע מדיעת הבורא.

37 רמב"ם בסוף הקדמתו. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין.

40 כסף משנה שם הלכה יח. ולא יקיז לא בימות החמה וכו'. כתבו הגהות ענייני הקזה בפרק מפנין (שבת

קכ"ט) וכו' עד ולא כרבינו המחבר. ואין מדברים אלו קושיא על דברי רבינו שרפואת והנהגת מלכות בבל שבה היו חכמי הגמרא משונה משאר ארצות כדאשכחן שאמרו בסוף פירקא קמא דמועד קטן (דף י"א ע"ש בתוס') שרפואת הדג לשתות עליו מים ובשאר ארצות דרך הרפואה שלא לשתות עליו מים:

מגדל עוז רפ"ד. הואיל והיות הגוף עד לאחרית טובה הוא מביא. כל הדברים שבפ' הזה כלולים מדברי הרפואות במאמרי רז"ל מפוזרים בכל התלמוד. בברכות פרק הרוואה (דף נ"ט) ובמס' שבת פ' כירה (דף ל"ח) ופרק מפנין (דף קכ"ט) ופרק המוציא (דף פ"ב) ופרק בתרא דפסחים. ובגיטין פ' מי שאחזו קורדיקוס (דף ס"ט) ובכתובות ובכמה מקומות. והם פרטים פשוטים וצריכים לכל והכל מודים בהם:

מגדל עוז הלכות ע"ז רפ"ב. עיקר הצווי עד ומה מעשיה. מקצתו במדרש ומקצתו מפי הקבלה שקיבל לא שקרא בסיפרי מירוס וכיוצא בהן חלילה לו חלילה כד"ן:

עלה לתרופה להמלבי"ם על הלכות דעות. לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב. בפ' הרוואה (דף סב) בר קפרא הוה מזבן מיילי בדינרי אדכפנת אכול, אדצחית שתה, אדרתחת קדרך שפוך. ואל ישהה נקביו אפילו רגע אחד. בפרק אלו הן הלוקין (דף יו ע"ב) אמר רב אחאי המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו, ופסקו הסמ"ג לאוין קי"ח והרמב"ם סוף ה' מאכלות אסורות. עיין שם בארוכה.

הגהות בני בנימין. שם הל"ב. ולא יאכל עד שיבדוק עצמו. ברכות (כג:) שבת (מא.): שם לא יאכל עד שילך. שבת שם: שם הלכה ה' ולא ישן ביום. סוכה (כו:). וע"ל פ"ז ה"ג מס"ת ודויק. אולם רבינו לא כ"כ מה שהוא ע"פ ההלכה רק מה שהוא ע"פ הרפואה. וכבר נודע גם בזמנינו שהשינה ביום לא טוב לבריאות.

נמוקי מהרא"י. הלכה ג כשיאכל אדם ישב במקומות. עיין גיטין דף ע' ע"א, ג' דברים מתישין כחו של אדם האוכל כשהוא עומד, ובמס' ד"א פ"ה מי שהוא ת"ח לא יאכל מעומד. שם או יטה על שמאל. כן היה מנהגם עיין ברכות דף מ"ו ע"ב, ועיין פסחים דף ק"ח ע"ב לענין הסיבת ימין עיי"ש. שם וכל המטייל אחר אכילתו כו'. עיין תענית דף יו"ד ע"ב שלא יאכל הרבה בדרך משום מעיינא, ע"י רש"י ותוס' שם.

צפנת פענח להרמב"ם כאן. הלכה ט' כגול הדגים כו'. ע"י ב"ב ד' ע"ד ע"ב וד' צ"א ע"ב וברכות ד' מ"ד ע"ב, ובשר כו' ע"ז ד' כ"ט ע"א. שם אין ראוי כו'. ע"י עירובין ד' נ"ו ע"א וברכות ד' מ' ע"א. מהלכה טו או מפני כו'. ע"י גיטין ד' ע' ע"א. הלכה יז ואינו יכול למנוע מעצמו כו'. ע"י שבת ד' קמ"א ונדרים ד' ל"ח ע"ב וברכות מ"ב ע"ב ע"ש. שם ואם סך בשמן כו'. שבת ד' מ"א ע"א.

עבודת המלך להרמב"ם שם. ומאחר חמשים שנה לא יקיו כלל ע"י הגמ"י קבלת ... הגאוננים בפ"י הגמ' בין הפרקים ימעט וע"י רש"י בין הפרקים ארבעים וששים שנה... ומש"ר ולא יקיו אדם ויכנס למרחץ בו ביום, גיטין ע' הקיו דם ונכנס לבית המרחץ ואי לא עביד כוליהו שיתא הרי ג"כ חליש ע"ש... הי"ט. ש"ז היא כח הגוף וחיו ומאור העינים, כמ"ש כחי וראשית אוני ודרשו רז"ל ע"ז ביבמות ע"ו א' שנוולד מטיפה ראשונה ש"מ שהוא כח הגוף, הגר"א. ומש"ר וכל השטוף בבעילה זקנה קופצת עליו שבת קנ"א א' ותענית ה'.

רמב"ם סוף הלכות קידוש החודש. הרי ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בדיעת הראייה ובחקירת העדים. כדי שיהיה הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים. דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנהגה לא נעדרה.

(41) רמב"ם הלכות דעות שם הלכה כ. פל המנהיג עצמו בדרךכים אלו שהורינו אָנִי עָרַב לוֹ שְׁאִינוּ בָּא לִיְדִי חלי פל ימיו עד שִׁיִּזְקִין הַרְבֵּה נְיָמוֹת וְאִינוּ צָרִיף לְרוֹפֵא. וְיִהְיֶה גּוֹפּוֹ שְׁלֵם וְעוֹמֵד עַל בְּרִיּוֹ פֶל יָמָיו. אֶלְא אִם פֶּן הָיָה גּוֹפּוֹ רַע מִתְחַלֵּת בְּרִיּוֹ. אוֹ אִם הָיָה רָגִיל בְּמִנְהֶגֶ מִן הַמְּנַהֲגוֹת הַרְעִים מִתְחַלֵּת מוֹלְקֶתוֹ. אוֹ אִם תָּבוֹא מִפֶּת דְּבָר אוֹ מִפֶּת בְּצִרְתָּ לְעוֹלָם:

נימוקי מהרא"י. שהורינו כו'. פ"י שהוא הוראה גמורה, כן מבואר בשו"ת פאר הדור לרבינו ז"ל, וע"י שבת פ"ב ע"א והוא א"ל מילי דעלמא א"ל הוא עסיק בחיי דברייתא כ"ש זיל לגביה.

(42) שו"ת הרמ"א ס"ז. בל"ג לספירה, יצילוהו ה' וכן בתדירא, למרגניתא שפירא, אשר ליה שבילי דשמיא כשבילי דארעא נהיראא כל רז לא סתים ליהב כקל כחמירא. הוא אהובי הגאון מר שאירי מוהר"ר שלמה ש"ן וע"שד כל אשר למר שלום ולתורתו שלום. הנהגה אהובי אדוני הגיעני מכתב מעלתו ביום ו' ל"א למספר

בני ישראל. ובראותי קמתי מרעיד, בראותי כל מגילה כולה תוכחת מגולה ואהבה מסותרת, ואפשר את אשר יאהב אדוני יוכיחה והנה אם אשיב יארכו הדברים, ואפשר שברוב דברים לא יחדל פשעו ולכן אשמור מחסום לפי בעוד אדוני לנגדי ואומר צדיק הר"ש בריבו. וגם מה שנתלה בדין מן הדינים אמרתי לא אזכרנו עוד פן אכזה בגחלתו דמר, כי אני רואה שאורייתא מרתחא במעלתו אך היה בלבי כאש בוערת נלאיתי כלכלח ולכן לא אוכל להתאפק מלהשיב לאדוני מה שנתלה בדינים והשאר אניח. תחילה אענה מה שהרעיש אדוני את העולם עלי בהביאי במכתבי הראשון דבר חכמת היונים וראש הפילוסופים, ועל זה כתב אדוני שהתורה חוגרת שק כו'. אומר שזו מחלוקת ישנה בין החכמים ולא אצטרך להשיב עליה, כי כבר תשובתו הרמתה מונחת בקרן זווית ערוכה בתשובת הרשב"א, מה שהשיבו חכמי פרובינצא להרשב"א ז"ל על זוט ואף הרשב"א ז"ל לא כתב שם אלא לאסרה בינקותו של אדם קודם שילמד חכמת התלמוד, והוא הברש ויין שכתב הרמב"ם בספר המדע פ"ד מהלכות יסודי התורה ומי לנו גדול מהרמב"ם ז"ל שעשה ספר המורה שכולו אינו אלא מזה המין. ואף כי כתב בתשובת בר ששתיב שהוא לא עשאו אלא כדי להשיב לאפיקורוס כידוע למעלתו, באמת אומר שיש לי בזה שתי תשובות בדבר, ושתייהן אמיתיות לפי מעוט השגתי. וזה, כי הם לא חששו אלא ללמוד בספרי היונים הארורים, כגון ספר השמע ומה שאחר הטבע כמו שזכר שם בתשובה הנזכרת. ובה הדין עמם, כי חששו פן יבא להמשך אחריהם באיזה אמונה מן האמונות ויתפתה בינם שהוא יין תנינים ודעות מופסדות. אבל לא אסרו ללמוד דברי החכמים וחקירתם במהות המציאות וטבעיהן כי אדרבה על ידי זה נודע גדולתו של יוצר בראשית יתברך, והוא פירוש שיעור קומה שאמרו עליו כל היודע כו', ואף כי למקובלים דעת אחרת בזה אלו ואלו דא"ח ואף כי חכמי אומות העולם אמרו, כבר אמרו במגילה פ"ק: כל מי שאומר דבר חכמה אף באומות נקרא חכם. וכזה עשו כל החכמים שהביאו דברי החוקרים בספריהם, כאשר גלוי לכל מספר המורה ובעל העיקדיהג ושאר מחברים גדולים וקטנים. כל שכן מי שאינו נכנס לעמקם לבניית המופתים להוציא דבר מתוך דבר כמוני, רק מביא מה שכתבו שאין ראוי לחוש לזה כלל. והשנית, אף כי אם נאמר שאסרו ללמוד בכל ספריהם גזירה משום דברים האסורים שבהם מ"מ בספרי חכמינו ז"ל אשר מימיהם אנו שותים, ובפרט הרב הגדול הרמב"ם ז"ל בזה לא עלה על שום דעת

לאסור. כי בודאי אין לחוש בספריו לשום דעת בטלה כמו שהעיד עליו בעל בחינת עולם באמרו: סוף דבר לבי האמן מה שהאמין סוף הגאונים בזמן וראשם במעלה הוא הרמב"ם כו'. ואף כי מקצת החכמים חלקו עליו ושרפו ספריו, מ"מ כבר נתפשטו ספריו בכל חכמים האחרונים ז"ל, וכולן עשו אותן לראשם עטרה להביא ראייה מתוך דבריו כהלכה למשה מסיני. ולכן גם אני אומר שמנוקה אני מעון זה. כי אף שהבאתי מקצת דברי אריסטו, מעידי עלי שמים וארץ שכל ימי לא עסקתי בשום ספר מספריו רק מה שעסקתי בספר המורה שיגעתי בו ומצאתי ת"ל, ושאר ספרי הטבע כשער השמים וכדומיהן, שחברו חז"ל ומהם כתבתי מה שכתבתי מדברי אריסטו. ואיך לא, והנה הרב המורה כתב פרק כ"ב מחלק השנ"ד שכל מה שהשיג אריסטו עד גלגל הירח הכל אמת כו'. וכתב עוד שכל דבריו הם דעת חז"ל מלבד במקצת אמונות התלויות באל יתברך ובמלאכיו ובגלגלי השמים, שבהן לבד נטה מדרך האמת. ומה שכתב אדוני שמזה נמשך שמקצת בחורים מתפללים בתפלת אריסטו וכו' חס לי ולזרעא דאבא לראות כזה ולא למחותו רק כל זה עדיין הוא שורש פורה ראש ולענה ירושה להם מאבותיהם מאותן שהמשיכו עצמם אחר הפילוסופים והלכו בדרכיהם. אבל אנכי מימי לא ראיתי ולא שמעתי עד כה, ולולא פי המדבר אדוני אלי לא האמנתי שנשאר עדיין רושם אותן האמונות בארץ. ומה שכתב לי מר שגם למעלתו יד ושם בזה אלא שמעלתו מרחיק מזה כו', כבר ידעתי שלא אדע אשר לא ידע מר, אך אומר שאני אם אברח אברח יותר מלעסוק בקבלה להבין מעצמי בדבריהם ממה שאברח לעסוק בפילוסופיא, כי יותר יש לחוש שלא יטעה, כמבואר לאדוני ממה שכתב הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה יח/הערה זו מתייחסת למילים להבין מעצמי בדבריהם. ואתמה שכ"ת השיב עלי מתשובת בר ששת על מה שכתב על העוסקים בפילוסופיא, והנה תשובתו בצדו על המקובלים כאשר מובן למעלתו ולא אפרש כי ידעתי שהכל גלוי למעלת אדוני. אני אומר על שתיהן כי שניהם כאחד טובים וצדיקים ילכו בהם וגו' ומ"מ אומר שסהדי במרומים שכל ימי לא עסקתי בזה רק בשבת ויו"ט וח"ה בשעה שבני אדם הולכים לטייל, וכל ימות החול אני עוסק כפי מיעוט השגתי במשנה ובתלמוד ובפוסקים ובפירושיהם, ושרי לצרובא/לצורבא/ מרבנן לאודועי נפשיה כו'.

רמ"א שו"ע ריש או"ת. יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר: הגה ועכ"פ לא

יאהר זמן התפלה שהצבור מתפללין. (טור) הגה שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושבו המלך כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יגיע אליו הירא' וההכנעה בפחד הש"י ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ"ב נ"ב) ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"י גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד כשיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור):

לקוטי שיחות חלק טז עמוד 529 בהערה. וראה סה"מ"צ להצ"צ סוף מצות פו"ר ומצות נ"ח רפ"ג. וראה ס' החקירה להצ"צ (ובכ"מ) ביאור כו"כ ענינים שבמו"נ ע"פ קבלה וחסידות. ולהעיר שבצפ"ע"ג (להרצובי) מבאר כמה סברות ודעות שבמו"נ בנוגע להלכה.

43) רמב"ם הלכות דעות שם הלכה כא. וְכָל הַמְנַהֲגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלוּ שְׁאֲמַרְנוּ אֵין רְאוּי לְנַהֵג בְּהֵן אֶלְא הַבְּרִיא. אָבֵל הַחֹלָה אוּ מִי שְׁאֲחַד מְאִיבְרִיו חֹלָה אוּ מִי שְׁנַהֵג מְנַהֵג רַע שְׁנִים רַבּוֹת. יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אֲחֵרִים וְהַנְהֲגוֹת כְּפִי תְלִיו כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאָר בְּסֵפֶר הַרְפּוּאוֹת. וְשְׁנוּי נֶסֶת תְּחַלֵּת חֲלִי:

45) רמב"ם הלכות קידוש החודש ספי"ז. וְטַעַם כָּל אֵלוּ הַתְּשׁוּבוֹנוֹת וּמִפְנֵי מָה מוֹסִיפִים מְנַנֵּן זֶה וּמִפְנֵי מָה גוֹרְעִין. וְהִיאָף נּוֹדַע כָּל דְּבָר וְדָבָר מְאֵלו הַדְּבָרִים. וְהִרְאָה עַל כָּל דְּבָר וְדָבָר. הִיא תְּכַמֵּת הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּמְטְרִיּוֹת שְׁחַבְרוּ בָּהּ תְּכַמֵּי יוֹן סְפָרִים הַרְבֵּה וְהֵם הַנְּמַצָּאִים עֲכָשׁוּ בְּיַד הַתְּכַמֵּי. אָבֵל הַסְּפָרִים שְׁחַבְרוּ תְּכַמֵּי יִשְׁרָאֵל שְׁהִיוּ בִּימֵי הַנְּבִיאִים מְבִנֵי יִשְׁשֶׁכָר לֹא הִגִּיעוּ אֲלֵינוּ. וּמֵאַחַר שְׁכָל אֵלוּ הַדְּבָרִים בְּרִאיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם שְׁאֵין בָּהֶם דְּפִי נְאִי אֶפְשֶׁר לְאָדָם לְהַרְהֵר אֲחֵרֵיהֶם, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַחְבֵּר בֵּין שְׁחַבְרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שְׁחַבְרוּ אוֹתָם הָאֲמוֹת. שְׁכָל דְּבָר שְׁנַתְּגַלָּה טַעְמוֹ וְנִדְעָה אֲמַתָּתוֹ בְּרִאיוֹת שְׁאֵין בָּהֶם דְּפִי אָנוּ סוֹמְכִין עַל זֶה הָאִישׁ שְׁאֲמָרוּ אוּ שְׁלִמְדוּ עַל הַרְאָה שְׁנַתְּגַלָּתָהּ וְהַטַּעַם שְׁנִדְעָה:

46) לחם משנה על הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה א. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו'. מימרא דר' יוחנן הובאה בפרק אלו מגלחין (מועד קטן דף י"ז) ובהרבה מקומות בגמרא ובחגיגה פ' אין דורשין (חגיגה דף ט"ו) הקשו ר"מ איך גמר תורה מפומיה דאחר והאמר רבה בר בר חנה אמר ר"מ מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' ותירצו אמר ריש לקיש ר"מ

קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית וכו' ר' חנינא אמר מהכא שמעי בת וראי והטי אזנך וכו' אי"כ קשו קראי אהדדי לא קשיא הא בגדול הא בקטן משמע דבגדול היודע ליוזר יכול ללמוד ממנו. ואי"כ קשה למה לא חלק רבינו בין גדול לקטן כמו שחלקו בגמרא. וכי תימא דבזמן הזה כולם נקראים קטנים לענין זה ולכך סתם רבינו מ"מ קשה שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה ואי"כ היה לו לפרש. ונראה שרבינו מפני שראה מימרא דר' יוחנן שהובאה בהרבה מקומות בסתם ולא חלקו בין גדול לקטן גם הוא לא חלק, והא דאמרינן בחגיגה סובר רבינו דלא נאמר זה אלא לתת סברא לר"מ בלבד אבל אין הדבר כן וראיה לדבר שכשתירץ ריש לקיש אמר ר"מ קרא אשכח ודרש ואם היה הדבר מוסכם לא היה לו לומר אלא הא איכא קרא אחרנא ומדקאמר ר"מ קרא אשכח וכו' משמע דהכונה לומר סברתו של ר"מ היא זאת ואנן לא סבירא לן הכי דכבר חלקו עליו חבריו:

שדי חמד כרך ט כללי הפוסקים ס"ה אות יא. ובדבר שנשתנה הדין בזה"ז ממה שהיה בזמן הש"ס הוא כותב הדין לפי מה שהיה בזמן הש"ס אף דמודה דאין הדין כן עת כ"כ מר הב"י ח"מ ס"ה שפ"ט ס"ה והרב לחם משנה בפרק ד' מהלכות תלמוד תורה דין א כתב רבינו אינו אומר הדינים. הנהוגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה ואם כן היה לו לפרש עכ"ל ועיין מה שכתבתי בקונטרס פאת השדי בחלק הכללים במערכת האלף אות ק"ב.

47) ספר קובץ להרמב"ם שם הלכה ת. ורבינו לא הביא בפרקים אלו רפואות האמורות בש"ס.

שדי חמד כרך ג שם. וכן כתב מרן כסף משנה בפרק ד' מהלכות דעות הלכה י"ו בענין הנהגת האדם בהקזה שמ"ש רבינו שלא כמ"ש בגמרא בסוף פרק מפנין הוא משום דאין כל המקומות שוים ובגמרא לא אמרו אלא למלכות בכל ע"ש למדנו מזה דרפואות שבש"ס וכיוצא לא לכל מקום ולכל זמן גאמרו אמנם שיהיה איסור להשתמש בהן מי שירצה לנסות אולי יועללו זה לא שמענו אך הרב מוהרנ"ט בקובץ על יד על דברי הרמב"ם שם בדין ח' כתב ורבינו לא הביא בפרקים אלו רפואות שבש"ס וכבר כתב הרב ד"ע שכתב מוהרר"ש שאין לנהוג בהן שלא ירהרר אחר חז"ל עכ"ל.

48) ספר המצות להרמב"ם מ"ע קפ"ז. היא שצונו להרוג שבעה עממין שישבו בארץ כנען ולאבדם, שהם שורש ע"ז ויסודם הראשון. והוא אמרו יתעלה החרם תחרימם. ובאר לנו בהרבה כתובים שסבת זה כדי שלא נלמוד מכפירתם. והנה באו כתובים רבים לרמוז על זה רוצה לומר על הריגתם לחזק בזה, ומלחמתם מלחמת מצוה. ואולי יחשוב חושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות, אחר שבעה עממין כבר אבדו. וזה אמנם יחשוב אותו מי שלא הבין ענין מנהג נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות, כי הצווי שנשלם בהגיע תכליתו מבילתי שיהיה זה תלוי בזמן ידוע לא יאמר בו אינו נוהג לדורות, אבל הוא נוהג בכל דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא. התחשוב כשיאבד השם יתעלה זרע עמלק ויכריתוהו עד אחריתו כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו שהבטיח אותנו באמרו כי מחה אמחה את זכר עמלק, אינו לדורות, זה לא יאמר, אבל נוהג בכל דור ודור כל זמן שנמצא מזרע עמלק מצוה להכריתו. וכן להרוג שבעה עממין ולאבדם צווי נצטוינו בו והוא מלחמת מצוה ואנחנו מצוויים לחטט אחריהם ולרדפם בכל דור ודור עד שיכלו ולא ישאר מהן איש, וכן עשינו עד אשר תמו ונכרתו בימי דוד ונתפזרו הנשארים ונתערבו באומות עד שלא נשאר בהם שרש, ולא בעבור שנכרתו תהיה המצוה שנצטוינו להרגם בלתי נוהגת לדורות ואפילו אחר כלותם ואבדם, מפני שאלה המצות אינן נקשרות בזמן ולא במקום מיוחד כמו המצות המיוחדות במדבר אבל הם נקשרות בו כל זמן שימצא שיהיה אפשר בו הצווי ההוא. ובכלל הנה ראוי לך להבין ולדעת ההבדל אשר בין המצות והדבר ההוא שנצטוינו עליו, כי פעמים הרבה תהיה המצוה נוהגת לדורות אבל יהיה הדבר שנצטוינו עליו כבר נעדר באחד מהמקומות מהדורות, ולא בהעדר הדבר שנצטוינו עליו תשוב המצוה בלתי נוהגת לדורות, אבל תהיה בלתי נוהגת לדורות כשיהיה הענין בהפך, והוא שיהיה דבר נמצא בענין אחד מן הענינים, והוא חייב לעשות המעשה אחד או משפט אחד בזמן מן הזמנים והוא היום בלתי נוהג אע"פ שהדבר ההוא נמצא באותו ענין, כמו לוי שהיה פסול במדבר והוא כשר אצלנו היום, וכמו שהתבאר במקומו. והבן זה השרש ושם אותו בלבבך. (שופטים ושופטים הלכות מלכים פרק ה')

50) ראש אמנה שם. ראה הערה 12.

51) רמב"ם הלכות דעות שם. ראה הערה 41.

54) של"ה יג עמוד ב. ויש לאותיות רוחניות הן מצד תמונתן, הן מצד מספרן. והנה תמונת האותיות ברמיזתן מבואר בספר התמונה ובפרדס שער האותיות, ואז תדע דמכל שכן בהתחברות אותיות הקדושות ונעשים מהם תיבה שרוחניית התיבה הזו הוא ענין גדול למעלה. וכמו שההיות והשמות הם סוד האצילות רק השמות הם התפשטות ההויות, כן הכינויים התפשטות השמות, ויש כנוי כינויים, כן הם כל תיבות לשונינו הקודש. וכל התיבות הם למעלה, וכל מה שיש למטה בגשמיות הוא התפשטות והשתלשלות השפע מלמעלה שנשתלשל ממדרגה למדרגה אלפי אלפי עד שנתגשם בעולם הזה הגשמי: **והנה** הדבר הזה שנקרא בשם הזה הוא שמו באמת למעלה בשרשו, כי שם מקור אלו האותיות וחבורן, רק שכל חבל ההשתלשלות נקרא בשם זה מושאל משרשו, ועל כן נקרא לשונינו לשון קודש כי כל השמות והתיבות הם למעלה בשרשם במקום קודש העליון, ואחר כך כשיורד ומשתלשל ממקום קודש הזה נקרא זה השתלשלות בשם הזה בהשאלה וכמו שכתב הרב הפרדס, כי ידוע הכלי מושאל מידי אדם, וכן רגל הכסא, כך אני אומר זה הרוחני כח היד של האדם נקרא יד אין שמו העצם יד רק הוא מושאל, וכן עין המורה על כח ראות העין, וכן אוזן המורה על כח שמיעת האוזן, כל השמות כולם הם מושאלים, כי יד תחת יד, עין תחת עין, רגל תחת רגל, וכן כולם, רצוני לומר הלשון הוא קודש כלומר נקרא יד למעלה במקום קודש, ואחר כך בהשתלשלות כל העולמות מענין לענין ומענין לענין רבבות מדרגות בכל מדרגה נקרא יד אמנם בהשאלה, ויד זו תחת יד זו, וזו תחת זו, עד מקור הקדושה שהוא יד בעצם: **הכלל** העולה, לשונינו הוא לשון קודש, רצוני לומר אלו העניינים שאנו קורין כל אחד בשמו זה אינו שמו בעצם, רק מושאל, ועצם השם הוא דוקא למעלה בקדושה כענין ד' יסודות אש מים רוח עפר שהאריך הזוהר וכתב שהם משתלשלים מהמרכבה העליונה חסד מים, גבורה אש, תפארת רוח, מלכות עפר, אלו התיבות מים אש רוח עפר שמם בקדושה הם עצמיים ואנחנו קוראים אחר כך השתלשלות מהם בהשאלה אש מים ורוח ועפר בסוד ארבע חיות. אחר כך השתלשלות בכתות מלאכים מיכאל יסוד מים, גבריאל יסוד אש, אוריאל יסוד האויר, רפאל יסוד עפר. אחר כך בהשתלשלות הגלגלים עד אלו היסודות במקומם ובכל אחד מהשתלשלות הנ"ל יש רבוא רבואות מדרגות, ומים תחת מים, ומים תחת מים, עד אין מספר. וכן אש כו', וכן כולם עד שאלו היסודות הגשמיות היסוד השרוף

החם והיבש נקרא בהשאלה אש, והיסוד הקר והלח נקרא מים, והיסוד החם והלח נקרא רוח, והיסוד הקר והיבש נקרא עפר. אבל עיקר שמות מים אש רוח עפר הוא לשון קודש, רצוני לומר מקור הקדושות, דהיינו חסד גבורה תפארת מלכות נקראים בעצם מים אש אויר עפר. ועל דרך משל, כמו שמות האנשים נקראים בכל דור ודור אברהם יצחק ויעקב ראובן שמעון כו', הנה הקורא עתה אברהם נקרא על שם זקינו או דודו וכיוצא בזה, וגם הוא היה נקרא על שם זקינו או דודו וכן כולם עד אברהם אבינו שהיה שמו אמיתי אברהם על שם אב ארם ואב המון (בראשית יז, ה), וכל הנקראים אברהם הם מושאלים וכל השמות כיוצא בזה: **נמצא** כל התוארים הנזכרים בו ית' עין אוזן רגל יד וכן כולם, גם ענין זיווג חבוק נשוק, אב ואם, בן ובת, חמיו חמותו, והרבה כאלה כל אלו הם לשון קודש שמם עצמיים שלהם בקדושה, ואחר כך בהשתלשלות הוא בשאלה, עד שאפילו הגשמיים נקראים בשמות אלו בשאלה, ואז מובן כי אדרבה כל אברי פרקי מרכבה שמותם בו יתברך בעצם והוא אדם העליון, ושמות כחות אברים שלנו הוא בשאלה ונקראים כן על שם שהם סימן למה שלמעלה, כראובן בן יעקב שהוא סימן, כמו שכתב בעל האורה. והקב"ה ברא אדם תחתון בו סימנים לאדם העליון להיותו מרכבה במציאת אמתתו, יש דברים ועניינים פנימיים דקים רוחניים בתכלית והם פרקי מרכבה אשר מהם מתפשט האור והשפע לקיום הנמצא הזה העושה בדמותו והם נקראים ידים רגלים עינים אזנים, לא שמהות יד כמהות יד, או תבנית יד כתבנית יד, חלילה שהרי כתיב (ישעיה מ, יח) ואל מי תדמיון אל וגו', ואין ביני ובינינו דמיון כלל מצד העצם והתבנית. ואמנם נתקן ונעשה בדמות הזה, להורות שאם יזכה לטהר אחד מאבריו ולהשלימו במצות התלויות בו, יהיה האבר ההוא כדמיון מרכבה וכסא הכבוד לדבר ההוא העליון הפנימי הנקרא בשם זה, אם עין עין, אם יד יד, אם רגל רגל, וכן שאר האברים: **ויש** לחכמי האמת סימן לזה, אמרו אבר מחזיק אבר, כי האדם השלם המשלים עצמו לקונו המתוקן במעשיו ותורתו וטהרת איבריו, הנה משלים ומתקן ומעמיד את כל אבריו לדמות בנין האדם הגדול אשר הוא מתוקן בדמותו. כי הנה כל אבר שבו השלימו במצות המיוחדות אליו, והרי הוא כדמות האבר ההוא אשר נתקן בדמותו: **וזה** היה חכמת אדם הראשון אשר קרא שמות לכל דבר כדי שיוכר ע"י השם ההוא עד שנאמר שהיתה מעלתו בזה גדולה ממלאכי השרת, כי ברוח הקודש שעליו בנה אותיות ומלות מיוחדות עם

הדבור הפנימי בשביל שהשמות ההם יורו על שורש הדבר ההוא, וכאלו נאמר שבידיעת התחתונים ידע סוד המרכבות העליונות, כי כל נברא מטה יש לו שורש למעלה שאם לא כן איך מתקשרים חלקי העולם הזה אם אין ליסודות שורש למעלה, ואם אין לנבראים שורש למעלה איך מתפשט ההשפעה וההשגחה מאדון הכל בהם, וזאת היתה חכמה נפלאה, כי השיג מקור ושרש כל דבר וכנהו בשם ההוא, והוא ושמו ודאי: **ובאמת** יש להקשות לפום ריהטא על הדרך הנ"ל מה שאמרו רז"ל (ברכות לא, ב) דברה תורה כלשון בני אדם כדי לשבר האזן, ולדידי הוא להיפך שבו יתברך השמות אמיתיים ודברי לשון בני אדם הם הנקראים כך דרך שאלה. אמנם הפירוש הוא כך, התורה היא מדברת אלו התוארים באדם כאלו היה לשון בני אדם בעצם ולא בשאלה, ובאמת אינם לשון בני אדם אלא לשון קודש, והיה להתורה להזכירם באדם בענין אחר. ועל זה השיבו כדי לשבר את האזן: **עוד** יש לי לפרש מאמרם בזה בענין אחר והוא רמז נפלא. הנה מבואר בזה והפרדס האריך בענין האצילות שהאציל האין סוף (האצילות מכונה אדם גדול כמו שפירשתי) היה בגין לאשתמודע אלהותו, כי לולי זה לא היה באפשרי לידע בו שום ידיעה לרוב העלמו שהוא בתכלית ההעלמה אם לא באמצעות אצילתו הזה שהוא אדם הקרוב אצל עצמו. ומה שאמרו דברה תורה כו', ענין דיבור תורה רצה לומר מציאות הגילוי הזה היה לשבר את האזן בלשון בני אדם שיבינו וידעו אלהותו, על כן נאצל האצילות שהוא האדם באמת כדפירשתי ואז סוד אלהותו ית' המתגלה בקצת גילוי בהנהגתו בהשגחתו בכח סבות כל הסבות עלת כל העלות ואשתמודע לבני אדם והמשכיל יבין: **הרי** מבואר למה נקרא לשון קודש, ומבואר ענין אדם עליון אדם הגדול, גדול ה' ומהולל מאוד, והוא סוף האצילות המתאחד בעצמות אין סוף והוא נשמה בהם ורמז גדול וסימן לסוד האחדות הלשון המורגל בדברי רז"ל (יבמות כה, ב) לומר אדם קרוב אצל עצמו. הרי לך שני בחינות הוא קרוב אצל עצמו, והוא באחד, כן באמת האדם העליון קרוב לעצמותו הנעלם, והכל אחד ומיוחד כשלהבת קשורה בגחלת: **ואז** מבואר ג"כ החקירה למה לא נזכרו היעודים הרוחניים בתורה. כי הוזכרו והוזכרו, ואדרבה הם נזכרו בעצם ולא בשאלה והוא זה. ואביא לך למשל היעוד הראשון בפרשת בחקותי (ויקרא כו, ז) ונתתי גשמיכם. הנה תיבת גשם הוא לשון קודש, כי אלו הטפות המימות היורדות אין שמם גשם בעצם, רק כח ההשפעה שהיה למעלה למעלה בשרשה נקרא גשם, ואחר כך יורד

ונוקב. ובכל עולמות נקרא גשם בשאלה, אבל הוא ממדריגה למדריגה עד שמקויים (הושע ב, כג) נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ ונתהוו אלו הטפות המרות את הארץ והולידו והצמיחו וגורמים חיים לעולם. והמדריגה שהיא למעלה מזה נקרא ג"כ גשם, והוא יותר חיים רוחניים עד למעלה למעלה ברום המעלות, אשר שם גשם בעצם הוא החיות הרוחנית הנצחית שהוא סוד תענוג עולם הבא הנצחי, וכן ענין כל הבטחות שבבחקותי. נמצא מבואר שאדרבה השכר הרוחני נזכר בעצם, ובעוד אנחנו גשמיים מתבארים לנו התבות גשמיות כפי ענינינו עתה, הרי נתבאר הכל היטב. ובטחתי בחונן לי דעת כי הנחני בדרך האמת ברוך חונן הדעת:

שם קס"א עמוד א. אך צריכין אנחנו למודעי לידע מהו ענין לשון הקודש, ולמה נקרא לשון הקודש. וכבר התעוררו הקדמונים על זה, הרב במורה נבוכים (ג, ה) כתב מה שכתב, והביא דבריו הרמב"ן בפרשת כי תשא (ד"ה מחצית השקל בשקל הקדש), והשיג עליו. והרמב"ן כתב שם שנקרא קודש מאחר שהוא הלשון שבו מדבר הש"י וגם מלאכיו, ובה הלשון נקראים שמותם של האבות כו', עיין שם. אבל עדיין צריכין אנחנו למודעי למה באמת בחר הש"י בזה הלשון. הנה הניחו לי הקדמונים בזה המקום להתגדר, ועם ביאור הענין הזה אבאר בעזרי"י עוד חקירה גדולה ועצומה שחקרו הקדמונים למה נזכרו בתורה היעודים הגשמיים, ולא נזכרו בתורה היעודים הרוחניים, והאריכו למעניהם. ועתה שמעו אלי ותחי נפשיכם: **הקדמה**, כבר חקר הרב במורה נבוכים על תוארי הגוף הנאמרים בהש"י, (במדבר יא, א) אזני ה', (בראשית ו, ח) עיני ה', (עי' ישעיה מח, יג) ידי ה', (דה"א כח, ב) רגלי, (במדבר כה, ד) חרון אף, (שמות יז, א) פי ה', (שה"ש ה, טו) שוקיו, (בראשית יט, יג) פני ה', וכל שיעור קומת האדם הוזכר בפסוקים בו ית' אשר בודאי על זה נאמר (יחזקאל א, כו) ועל [דמות] הכסא דמות [כ]מראה (ה)אדם. אמנם צריך ידיעה בלב להבין, הלא הוא ית' אינו גוף ולא כח בגוף, ובספר מורה נבוכים כתב בביאור התוארים מה שכתב, ובעל עבודת הקודש האריך בביאורים על פי הסוד עיין שם באורך: **אמנם** להבין ולהשכיל היטב צריך להקדים ב' הקדמות, ומהם יתבאר הענין. **הקדמה א'**, מבואר בפרדס בשער האותיות כי האותיות הקדושות שלנו אינם הסכמיות כאותיות האומות שהם סימנים בעלמא, רק הם עצמיות קדושות נחצבות מלמעלה. וזהו שדקדקו רז"ל אפילו בעלי פשט

כו', עיין שם באורך: **הקדמה ב'**, מבואר ג"כ בפרדס פ"א משער ערכי הכינויים, כי העין לא יקרא עין מפני העין ממש, אלא מפני הראות הנקרא עין באמת. וכן היד לא נקרא יד בעצם, אלא מפני פעולות הנמשכות. ובגיטין פרק המגרש (פה, ב) אמרו, ידים שאינם מוכיחות הווין ידים, או לא. רצו לומר, ענין לקיחה. וכן פירש רש"י ז"ל (ד"ה ידים שאין מוכיחות), ידים בית אחיזה לדבר כו'. וכן (כתובות מו, ב) קטנה אין לה יד, אין הכוונה שהיא גידמת, אלא הכוונה כח קבלה לקבל קידושין וגירושין. וכן לשון המורגל בדברי רז"ל (עי' נדה ג, א) רגלים לדבר, שרצו לומר עמידת וסמיכת הענין. וכן הוא הביאור בכל האיברים: **ועתה** נבא אל הביאור. הנה עין בעצמו שהוא ענין השגחה הוא בו ית', וממנו ית' משתלשל מעילה לעלול אלפי אלפים רבי רבבות למדריגות בלי ערך זה לעומת זה וגבוהים מעל גבוהים, עד שדוגמתו באדם השגחה הגשמית שלו נקרא עין כענין ד' יסודות הגשמיים שהם מתפשטים מסיבה לסיבה בעולם הגלגלים, ולמעלה מהגלגלים עולם המלאכים סוד המרכבה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל. מיכאל מים, גבריאל אש, אוריאל אויר, רפאל עפר, אבל יסודות שלהם בהירים וזכים במאוד מאוד. עוד גבוה על גבוה ד' מחנות שכינה, אדם אריה שור נשר שהם יותר ויותר זכים רוחניים, עד למעלה מעלה ד' אותיות השם נקראים אש מים רוח עפר, ולזכותם ורוחניותם אין ערך ואין חקר ואין תבונה, ושם אלו השמות הם בעצם. ואחר כך בהשתלשלות מושאלים אלו יסודות בד' חיות, ואח"כ בהשתלשלות בד' מחנות השכינה, עד השתלשלות בעולם הגלגלים, ואח"כ בהשתלשלות עד בעולם הזה ונקראים מים אש אויר עפר, אמנם למעלה בד' אותיות השם שםם בעצם שם מים אש אויר עפר, מטעם שהאותיות אינם הסכמות סימנים בעלמא כאותיות האומות, אלא הם היכלות לצורות נעלמות רוחניות, וצורת האותיות וקוציהן ותגיהן הכל מיד ה' השכל כמבואר, ואז נאמר כי ענין השגחת אלהים הוא עין בעצם, כי כן שורש צירוף אותיות של עי"ן יו"ד נו"ן. כמו שהאותיות יו"ד הם בעצמיות שם העצם שלו ית', כן אלו מצד השגחתו ית'. וכן צירוף אותיות יו"ד דל"ת דהיינו יד הם בשרשם כח אלהי מצד חסדו, זהו חסד יד ימין, וכן לגבורה יד שמאל, ומזה תלמוד יתרון בכולם והם בו ממשי. ובעולמות משתלשלים ממנו ית' אלו השמות שם הם מושאלות, כמו ידות הכלים, ורגלי הכסא שאנו אומרים שהם מושאלים, ורצו לומר כח האחיזה וכח העמידה. כן הוא ענין בכל השמות של איברי קומת

האדם הם בו ית', ובהשתלשלות מהדוגמא של מעלה ודוגמא לדוגמא נקראים באלו התיבות כשאלה, וזהו (בראשית א, כו) נעשה אדם בצלמינו. אכן על הכסא דמות מראה אדם, רצה לומר שם שיעור קומה בעצם יד ממש עין ממש וכן כולם, רק אנחנו נקראים באלו הלשונות בלשון קודש רצה לומר שהם בעצם בקודש הוא הקב"ה, רק אנו משתמשין בזה הלשון מאחר שאנחנו בנשמותינו נשתלשלו ממקום קודש ובו ית' תוכיות אלו האותיות. וזהו ענין לשון הקודש רצה לומר המשתלשל מעצם הקודש הנצחי, ואנו משתמשים בו בעניינים הגשמיים דרך שאלה, וגם מכח ההשתלשלות ומגבוה על גבוה, והוא ית' סיבת כל הסיבות והולך מעילה לעלול, והעלול מעין דוגמא להעילה, ואז יד תחת יד עין תחת עין כו' ממדריגה למדריגה. וזה היה חכמת אדם הראשון בקריאת השמות מצד השגתו לשון קודש, והשיג וידע כל נברא ונברא שורשו למעלה: ומזה יתבאר שהקושיא למה לא נזכרו יעודים הרוחניים בתורה היא קושיא בטעות, אדרבה יעודים הרוחניים הזוכרו בעצם, והגשמיים בהשאלה. למשל, (ויקרא כו, ד) ונתתי גשמיכם, אלו הטיפות היורדות אינם נקראים גשם בעצם, כי תיבת גשם הוא לשון קודש. רק כח ההשפעה נקרא גשם למעלה בקודש, והוא היעוד הרוחני וממנו משתלשל בהשתלשלות עד שבעולם הגשמי מושפעים אלו הטיפות המגדלות ונקראות גשם בהשאלה, ותיבת גשם נוקב ויורד מעצם הגשם הקודש בכל עולמות. וכל העולמות הוא שם בשאלה, ואחד רוחני יותר מחברו, ובעצם הוא בקודש הקב"ה, ושם יעודי' ורוחניות ובאלו עולמות הוא בשאלה כל זמן היותם עולם ועולם לפי מדריגתו, והתיבה לשון קודש ומשם משתלשל. וכן הם כל התיבות של היעודים, ברוך החונן לאדם דעת. כל אלו הדברים כתבתי בילדותי, אמנם אח"כ הוספתי נופך ובביאור אורך ורוחב ועומק עיין בהקדמה שלי הנקראת תולדת אדם ושם תמצא:

ומזה נתבאר במקצת ענין האדם שהוא צלם אלהים, כי עין תחת עין יד תחת יד רגל תחת רגל כלומר נקראים ג"כ בלשון קודש מאחר שהכל מתפשט מקודש העליון, כי מהעין שלמעלה נשתלשל בהשתלשלות לאלפים ולרבבות בכל העולמות בלי ערך עד שנתהוה כח הראיה של האדם שהיא השגחתו על כן מושכל לו שם עין: **וכן** היה ענין בריאת העולמות הרוחניים והגשמיים, דלכאורה הגשמיים אינם הרוחניים, אבל באמת כולם אחוזים ומקושרים והם ענין אחד, רק הולכים ומשתלשלים מענין לענין, מאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה ומיצירה לעשייה והם מתחלפים לאלפי אלפים ורבי רבבות מדריגות בלי מספר, ובכל עת שמשתלשלים

הם יותר מתעבים, ומה שיש בזה יש בזה, ושיש בזה יש בזה, רק זה רוחני בתכלית הדקות, וזה אינו בדקות כל כך, ואחר כך זה יותר מתעבה, כל זה טוב והולך עד עולם הגשמי הז', וכל מה שיש בעליונים יש בתחתונים, עד וכל מה שיש ביבשה ישנו בים:

ל"ת להאריז"ל ר"פ בראשית. בראשית לא דברה התורה באצילות" אלא בבריאה, על כן התורה נקראת תורת הבריאה, ועל כן התחילה התורה בב', כי הא' [היא ראשונה] רומז לאצילות, והב' [היא שניה] רומז לבריאה שהוא עולם השני. וגם א' תחלת תיבת אצילות וב' תחלת בריאה.

סה"מ ת"ש עמוד 68 בהערה. כן הוא בכ"מ בדא"ח. ואולי הכוונה שע"פ כתהאריז"ל מובן שזהו פ' ועל תורתך שלמדתנו. - וראה ל"ת להאריז"ל ר"פ בראשית. ס' האריז"ל ושער הכוונות בפ' ונתן לנו תורת אמת. לקו"ת סד"ה להבין מ"ש ביום השמע"צ. - להעיר מהקדמת התיקונים (ד, ב): ואית אורייתא דבריאה ואורייתא דאצילות. וראה קונטרס שבסו"ס אמת ליעקב שאלה מם.

(55) רמב"ן בראשית א, א. אבל אם תזכה ותבין סוד מלת בְּרָאשִׁית, ולמה לא הקדים לומר "אֱלֹהִים בְּרָא בְּרָאשִׁית", תדע כי על דרך האמת – הכתוב יגיד בתחתונים וירמוז בעליונים. ומילת בְּרָאשִׁית תרמוז בחכמה, שהיא ראשית הראשים, כאשר הזכרתי. ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי "בחכמתא", והמילה מוכתרת בכתר ב"ת.

(56) שבת סג עמוד א. רבי אליעזר אומר תְּכַשִּׁיטִין הֵן לוֹ. תְּנָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מַאֲסָר דְּתַכְשִׁיטִין הֵן לוֹ, מִפְּנֵי מָה הֵן בְּטָלִין לִימֹת הַמְּשִׁיחַ? אָמַר לְהֵן: לְפִי שְׂאִינָן צְרִיכִין, שְׁנַאָמַר: "לֹא יֵשָׂא גוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב". וְתַהֲוֵי לְנוּי בְּעֵלְמָא! אָמַר אַבְיִי: מִיָּדִי דְהוּהוּ אֲשֶׁרְגָא בְּטִיחְרָא. וּפְלִיגָא דְשְׂמוּאֵל. דְּאָמַר שְׂמוּאֵל: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימֹת הַמְּשִׁיחַ אֶלָּא שְׂעֵבוּד גְּלִיּוֹת בְּלָבַד, שְׁנַאָמַר: "כִּי לֹא יִחַדֵּל אֶבְיוֹן מִקְרָב הָאָרֶץ". מְסִיעֵה לִיה לְרַבִּי חֲזִיָּא בְּרַ אַבָּא. דְּאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בְּרַ אַבָּא: פֶּל הִנְבִּיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אֶבְל לְעוֹלָם הַבָּא: "עֵינִן לֹא רְאִתָּה אֱלֹהִים זּוֹלָתָה". וְאִיפָא דְאָמְרִי: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מַאֲסָר דְּתַכְשִׁיטִין הֵן לוֹ, מִפְּנֵי מָה הֵן בְּטָלִין לִימֹת הַמְּשִׁיחַ? אָמַר לְהֵן: אֶף לִימֹת הַמְּשִׁיחַ אֵינָן בְּטָלִין. הֵינָן דְּשְׂמוּאֵל, וּפְלִיגָא דְרַבִּי חֲזִיָּא בְּרַ אַבָּא. אָמַר לִיה

ובסתום אגיד מה־ששמעתי בו מפי תקמים ומה־ששׂאבנה בדברים.

(59) שמות רבה פרק ל, ט. דבר אחר, ואלה המשפטים, הָדָא הוּא דְכְתִיב (תהלים קמז, יט): מַגִּיד דְבָרָיו לְיַעֲקֹב, אֱלוֹ הַדְּבָרוֹת. (תהלים קמז, יט): חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, אֱלוֹ הַמִּשְׁפָּטִים. לְפִי שְׂאֵין מְדוּתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמִדַּת בְּשׂוֹר וְנֶדֶם, מִדַּת בְּשׂוֹר וְנֶדֶם מוֹרָה לְאֶחָרִים לְעִשׂוֹת וְהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא מֵה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לְעִשׂוֹת וּלְשֹׁמֵר. מַעֲשֶׂה בְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהִלְכוּ לְרוּמֵי וְדָרְשׁוּ שָׁם אֵין דְּרָכָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִשׂוֹר וְנֶדֶם שֶׁהוּא גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְהוּא אוֹמֵר לְאֶחָרִים לְעִשׂוֹת וְהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן. הִנֵּה שָׁם מִין אֶחָד אַחַר שֶׁיִּצְאָא אֲמַר לְהֵם אֵין דְּבָרֵיכֶם אֶלָּא כְּזָב, לֹא אֲמַרְתֶּם אֱלֹהִים אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, לְמָה אֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַשְּׁבֵת. אָמְרוּ לוֹ רִשְׁעֵי שְׁבַע עוֹלָם אֵין אֲדָם רִשְׁאֵי לְטַלְטֵל בְּתוֹךְ תְּצַרוּ בְּשֵׁבֶת, אֲמַר לְהֵם הֵן, אָמְרוּ לוֹ הַעֲלִינִים וְהַתְּחַתְּנִים תְּצַרוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאֲמַר (ישעיה ו, ג): מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְאֶפְלוּ אֲדָם עוֹבְרָ עֲבָרָה, אֵינוֹ מְטַלְטֵל מְלֹא קוֹמָתוֹ, אֲמַר לְהֵם הֵן, אָמְרוּ לוֹ כְּתִיב (ירמיה כג, כד): הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא. דְּבָר אַחֵר, מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב, אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי חֲנִינְיָא, מְשַׁל לְמַלְךָ שֶׁהִנֵּה לוֹ פְּרָדָס וְהִנֵּה נוֹטֵעַ בוֹ כָּל מִינֵי אֵילָנוֹת וְלֹא הִנֵּה נִכְנָס לְתוֹכוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהִנֵּה מְשַׁמְרוֹ, מְשַׁעֲמָדוּ בְּנָיו עַל פְּרָקָן, אֲמַר לְהֵם בְּנֵי הַפְּרָדָס הִנֵּה אֲנִי הֵייתִי מְשַׁמְרוֹ וְלֹא הִנְחִיתִי אֲדָם לְהַכְנִס בְּתוֹכוֹ, אַתֶּם תִּהְיוּ מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִייתִי אֲנִי מְשַׁמְרוֹ. כִּף אֲמַר הַאֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא בְּרֵאתִי אֶת הָעוֹלָם הִנֵּה הַתְּקַנְתִּי אֶת הַתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (משלי ח, ל): וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן, מֵהוּ אֲמוֹן, אוֹמֵן, שְׁנַאֲמַר (במדבר יא, יב): פֶּאֶשֶׁר יִשְׂאָ הָאֲמֵן אֶת הַיָּגוֹן, לֹא נִתְמַיְהָ לְאֶחָד מִן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, שְׁכִינּוֹן שְׁעָמְדוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיֵּד נִתְּנָה לְהֵם, הָיִי: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל לֹא עֲשֶׂה כֵּן לְכָל גּוֹי, אֶלָּא לְמִי, לְיַעֲקֹב, שֶׁבְּחָרוּ מִכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלֹא נָתַן לְהֵם אֶלָּא מִקְּצַת. נָתַן לְאֲדָם שֵׁשׁ מִצְוֹת, הוֹסִיף לָנֶס אַחַת, לְאֶבְרָהָם שְׁמוֹנָה, לְיַעֲקֹב תֵּשַׁע, אֶבְל לְיִשְׂרָאֵל נָתַן לְהֵם הַכֹּל. אֲמַר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינְיָא מְשַׁל לְמַלְךָ שֶׁהִנֵּה לְפָנָיו שְׁלֶחַן עָרוֹף וּמִינֵי תְּבִישִׁינֵי, נִכְנָס עֲבָדוֹ נָתַן לוֹ חֲתִיכָה. שָׁנִי, נָתַן לוֹ בִּיצָה. שְׁלִישִׁי, נָתַן לוֹ יָרֵק, וְכֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. נִכְנָס בְּנֵי נָתַן לוֹ כָּל הַשְּׁלֶחַן לְפָנָיו, אֲמַר לוֹ לְאֵלוּ נִתְמַי מְנָה מְנָה, אֶבְל אֶת הַכֹּל נִתְמַי בְּרִשׁוּתָךְ. כִּף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

אֲבִי לְרַב דִּימִי, וְאֲמַרִי לְהַ לְרַב אֲוִיָּא, וְאֲמַרִי לְהַ רַב יוֹסֵף לְרַב דִּימִי, וְאֲמַרִי לְהַ לְרַב אֲוִיָּא, וְאֲמַרִי לְהַ אֲבִי לְרַב יוֹסֵף: מֵאֵי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאֲמַר תְּכַשִּׁיטִין הֵן לוֹ — דְּכְתִיב: "תְּגוֹר חֲרָבָה עַל יָרֵךְ גְּבוּר הוֹדָה וְנִהְרָה". אֲמַר לִיהַ רַב פְּהֵנָא לְמַר בְּרִיהַ דְּרַב הוֹנָא: הַאי בְּדָבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב! אֲמַר לִיהַ: אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיֵּד פְּשׁוּטוֹ.

(57) שו"ת הרשב"א חלק א סתי"ז. אך עתה רגזנו ואין בחת. בשמענו כי יצאו אנשים דרכם יורדת היא למטה לארץ לבאר שחת. עזבו תורת השם ונחת... וגל- ומלעיגים על דברי חכמים. כאחד מן העמים, וחקקי און בספריהם חוקקים וממלאין בתיהן כלים רקים. לאמר כי מבראש'י עד מתן תורה הכל משל. ואברהם ושרה חומר וצורה. ושנים עשר בני יעקב שנים עשר מזלות וארבעה מלכים אשר נלחמו את החמשה הם ארבעה יסודות וחמשה הרגשים... ולא יראו לדבר גם במשה לאמר חס ושלוה כי נימוס באומרים אין תורה מן השמים רק נימוסין והנהגות שעשה משה עד שאמר אחד מהם דורש ברבים בבית הכנסת כמתמיה מה ראה משה לאסור את החזיר אם מחמת רוע איכותו החכמים לא מצאו בו רוע איכות כל כך. ואמר אחד מהם שאין הכוונה במצות התפילין להניחם על הראש ועל הזרוע ממש שאין החפץ בזה רק שיבין ויזכור את השם שמקום התפילין הרמזין בראש כנגד המוח ובמוח ובזרוע כנגד הלב שהם כלי ההבנה והזכרון לרמוז שיבין ויזכור לא זולת זה ומכאן מראין באצבע ששולחין אצבע ומדברין און בכל מצות התורה ופרקו העול מעליהן. ואין להם חלק בפשטיהן. וכל איש ואשה הישר בעיניו יעשה... ובאמת האנשים האלה אם רוח טועים זה בקרבם ועל זה נשאם לבם. באמת נאצר ה'. כי יכפרו בתורת אלהינו שנתנה למשה בסיני. ושחתו לכל בגלותנו. העם. כי יוסיפו על חרון אף עברה וזעם. ויסף עוד להניחנו.

(58) חינוך בסוף הקדמתו. על כן ראיתי טוב אני הדל באלפי, תלמיד התלמידים שבזמני, איש יהודי מבית לוי ברצלוני לכתב המצות על דרך הסדרים, וכסדר שונקתבו בתורה זו אחר זו, לעזר לב הנער בני והילדים חבירי בכל־ישבוע ושבוע, אחר שילמדו אותו הסדר, בחשבון המצות, ולהרגיל אותם בקו וליהתפיס מתשבטם במחשבה טהורה ונחשבון של עקר, טרם שיכניסו בלבם חשבונות של שחוק ושל מה־לה ומה־כך, וגם פי יזקין לא יסורו ממנו: ונדעתי לכתב על כלי־אחת רמז אֶחָד מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוֹת: הַגְּגֵלָה בְּכָתוּב אֶכְתָּב כְּמוֹת שֶׁהוּא;

תמורה טז עמוד א. גופא אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה אמרו לו ליהושע שאל א"ל (דברים ל, יב) לא בשמים היא.

63 נצבים ל, יב. לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה:

64 קמד עמוד ב. והמשכיל יבין ענין פלא גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון ובירור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלז כי ע"י זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה מובנת היטב בטעמה שהטעם הוא סור הספי' חכמה עילאה שנפלו ממנה ניצוצי' בקליפות בשבה"כ והם שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימי' חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ שהקושי' היא מסטרא דרע. והנה העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחזונים לבד לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע (וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא היא דבר ה' כדאיתא בגמרא דבר ה' זו הלכה סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה דאצילות ומלובשים במלכות דיצירה וירדו בקליפת נוגה בשבירת הכלים). וז"ש בגמרא כל העוסק בתורה אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האומות עו"ג.

65 אגה"ק קס"א עמוד א. וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אמון כו'.

לקוטי תורה פרשתינו יז עמוד ג. ובזה יובן מ"ש ואהיה שעשועים כי בחי' שעשועים הן הן בחי' גילוי בחי' פנימי' דהיינו בחי' עונג העליון המלובש במצות שהיא פנימית הרצון...אך הנה ואהיה כתיב לשון הוה והיינו שצריך להמשיך גילוי והתוות בחי' השעשועים.

לא נתן לעובדי פוכבים אלא מקצת מצוות, אכל כשעמדו ישראל אמר להם הרי כל התורה פלה לכם, שנאמר: לא עשה כן לכל גוי. אמר רבי אלעזר משל למלך שיצא למלחמה והיו הלגיונות עמו, והיה שוחט בהמה והיה מסלק לכל אחד ואחד מנה פדי שיגיע, הציץ בנו ואמר לו מה אתה נותן לי, אמר לו ממה שהתקנתי לעצמי. לפיכך נתן האלהים לעובדי פוכבים מצוות גלמיות שייגעו בהן ולא הפריש בהן בין טמאה לטהרה, באו ישראל ופרש להם המצוות כל אחת ואחת, ענשה ומתן שקרה, שנאמר (שיר השירים א, ב): ישקני מנשיקות פיהו, לכה נאמר: תקו ומשפטיו לישראל.

ירושלמי ראש השנה פרק א הלכה ג. וחורנה אמר אי זו אומה כאומה הזאת בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום והליסטים אומר למחר הדין למי שומעין לא לשלטון אבל הקב"ה אינו כן אמרו ב"ד היום ראש השנה הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה יעמדו סניגורין יעמדו קטירוגין שאמרו בני היום ראש השנה במלכו ב"ד לעברה למחר הקב"ה אומר למלאכי השרת העבירו בימה יעברו סניגורין יעברו קטירוגין שבמלכו בני לעברה למחר מ"ט כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב אם אינו חוק לישראל כביכול אינו משפט לאלקי יעקב.

62 ב"מ נט עמוד ב. אמר להם: אם הלכה פמותי – חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה פמותי – אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה פמותי – כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו פותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה, אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין משין ועומדין. חזר ואמר להם: אם הלכה פמותי – מן השמים יוכיחו. יצאתה פת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה פמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: "לא בשמים היא!" מאי "לא בשמים היא"? אמר רבי ירמיה: שפבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שפבר פתבת בהר סיני בתורה "אחרי רבים להטות". אשפתייה רבי נתן לאליהו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בהיהא שעתיא? אמר ליה: קא תניד ואמר, "נצחוני בני! נצחוני בני!"

66) שבת פח עמוד ב. ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה ששעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להו: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: תמדה גנוזה שגנוזה לה תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לכשר נדם? "מה אנוש פי תזכרנו וכן אדם פי תפקדנו?" "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים!"

67) יתרו כ, יט. ויאמר יהוה אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל אתם ראיתם בי מן-השמים דברתי עמכם:

וואתחנן ד, לו. מן-השמים השמיעך את-קלו ליםרג ועל-הארץ הראך את-אשׁו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האשׁ:

69) ביאורי הזהר וישלח כ עמוד א. דלפי השגתם בארחות אא"ס כך יפסוק הדין וההלכי אם טמא או טהור אם כשר או פסול וכיוצא שהרי אנו רואים בכל פסקי ההלכות שבתנאים ואמוראים תלוי פסק הדין אע"פ שאינם נותנים טעם פשוט לדבר אלא כך גוזר כמו אמר רבי יהודה שיהיה הדין כך לפסול ולטמא ורבי יוסי גוזר שיהיה להכשיר ולטהר וכיוצא לפי שרבי יהודה היה מביט בארחות אא"ס שבזה הדין לא יתלבש אא"ס וע"כ גוזר לפסול ולטמא ורבי יוסי מביט ומשיג באא"ס שיכול להתלבש ולשכון באורח ודרך כזה ע"כ מטהר ומכשיר כו'.

לקוטי לוי יצחק אגרות עמוד רסה. וכל זה הרי ה' בכח תורתו, שהתורה היא העיקר ותכלית הכל, ות"ת כנגד כולן, וכל חפצים לא ישוו בה. א"כ מכ"ז מוכרח לומר שלימוד התורה שלהם, אם שה' בעיון וסברא, אך אין זה כלל כמו עיון וסברא דשאר בני אדם, רק כמו חכמה דתורה שלמעלה, שראו והביטו החכמים הצדיקים הגדולים האלה... והוא מפני שיש בחי' ומדריגות לאין קץ ושיעור כלל בתורת ה' תמימה שהיא כולה אלקית לגמרי, ועם ישראל הם בעצם למעלה מן הטבע לגמרי, ושכל דישאל הלומד תורה לשמה, או עכ"פ באמונה פשוטה ודאית שכל התורה כולה היא אלקות, אין שכלו בעצם כמו שכל בני אדם בכלל... ואמת נכון הדבר שהתנאים ואמוראים בלמדם תורה היו רואים ומביטים בשרש החכ' שבתורה כמו שהיא למעלה, שעפ"ז היו פוסקים את הדין כאו"א לפי דעתו וסברתו אם שה' בהם מי שלא נשאר הלכה כמותו משום שאחרי רבים להטות.

70) קו"א ד"ה להבין פרטי הלכות. ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כולל, ואפשר שלא היו מעולם במציאות, מפל שכן שלא יהיו לעתיד לבא, כמו פרטי דיני פיגול וכהאי גוונא. הנה מודעת זאת, שכל איסור שבעולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות, שאם לא כן לא ה' יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. ואפילו המסלסל בשערו וכהאי גוונא, מקבל חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות, כמו שכתוב בזהר. והלכה, גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעולם הזה הגשמי, מפל מקום שרשי חיותם הן במציאות בפועל ממש בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שייכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות, כגון טעות ושגגות, שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' וכהאי גוונא, דלא שייך במזיד להיות קליפה שורה על זה, ויוכל להיות דכהאי גוונא אינו במציאות בהיכלות הקליפות [הגהה מאדמו"ר בעל צמח צדק וזכרנו לברכה נשמתו עדן: נראה לי, מה שכתב "ויוכל להיות", אלמא – דלא ברירא ליה, היינו משום שהשגגות באות מנוגה, אם כן, יש לומר, דיש להם שרש בהיכלות דנוגה]. מפל מקום, על כל פנים ישנו במציאות, להבדיל, בחכמה עילאה, שנתפשטה בפרט זה למשה רבינו עליו השלום בסיני, [כמאמר: "מה" שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו", וכל פרטי האבועות דרבי ירמיה, ו"כרכתו כו" פרק ד' דחולין. כי התפשטות חכמה עילאה היא בבחינת "אין-סוף" המלובש בה בפועל ממש, וכל פרט הלכה, הוא שער נמשך מחכמה עילאה, ד"יסד ברתא", ומלובש בה, ומכנה נמשך ומתלבש בבריאה-יצירה-עשיה. ונודע, כי ניקת הקליפות מאחוריים ד"י ספירות דקדושה, ובפרט מלבושים ד"י ספירות דבריאה-יצירה-עשיה, ובפרט דיצירה ועשיה המעורבים בקליפות, פנודע, שניניקתם מבחינת הלבושים. ועל-ידי עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרשים ומתפרדים מהקדושה, כמו שכתוב בתיונים ורע"א מהימנא: "לאפרשא [כו']". והיינו – פנודע ממה שאמרנו: "על שלא ברכו בתורה תחלה" כו', שהיא על-ידי המשכת אור-אין-סוף בחכמה עילאה המלובשת בהן, ו"בחכמה אתברירו" – באור-אין-סוף שבה. והמשכה זו נעשה על-ידי דיוקן העליון של האדם, העוסק גם כן בהלכות אלו למעלה בשרשו, בנוקבא ד"נעיר אנפין" דבריאה-יצירה-עשיה. וכנה יובן חיוב כל נפש-רוח-נשמה להשלים כל התרי"ג במחשבה דבור ומעשה שהן פרטי ההלכות, וצריכות לבא בגלגול להשלים התורה בפשט-רמז-דרוש-סוד, כדי לברר כל הביורין הנוגעות להם מפל הרפ"ח, שהיא קומת אדם

שְׁלֵמָה, תְּרַיִג בְּחִינּוֹת פְּלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. אָבֵל לְעֵתִיד לְבָא, פְּשִׁיּוֹשְׁלֵם הַבִּירוּר, יִהְיֶה עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּבְחִינַת "עֲשֵׂה טוֹב" לְבַד – לְהַעֲלוֹת הַנְּפִשׁוֹת־נְשָׁמָה מְעֵלָה מְעֵלָה עַד אֵין סוּף, וְגַם בְּשִׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה בְּשֶׁרֶשֶׁן לְמַעְלָה, שֶׁהֵן גְּבוּרֹת קְדוּשׁוֹת, וְלְהַמְתִּיקוֹן בְּחֻסָּדִים בְּרַמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלְכַלְלֵן יַחַד. וְעַל כֵּן, הַתּוֹרָה כּוֹלֶה נְצִיחִית בְּכֻלָּהּ וּבְפִרְטָהּ, שְׁגַם פְּרָטִי הַהֶלְכוֹת דְּשִׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן עֲנִפִים מְהַפְּלוֹת, וַיֵּשׁ לְכוּלָם שֶׁרֵשׁ לְמַעְלָה בְּהַ גְּבוּרֹת דְקְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַשִּׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמְסֻחָה הַאֲבָרִים דְּכָלִים ד'וְצִיר אֲנִפִין":

אור התורה במדבר עמוד כט. שאו את ראש כל עדת בני כו' במספר כל זכר לגלגלתם כו' אתה ואהרן ואתכם יהי איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם כו'. הנה בתחלה י"ל שרש ענין המספר הזה ולמה נכתב בתורה, כי אם הי' מספרם אז כך, ולהמשך הזמן נתוספה הרבה מהמספר הראשון, א"כ ללא תועלת הוא זכרון מספר הראשון ולמה לנו להודיע שהי' כך מספרם פעם א' כו'. אך הענין הוא דהמספר הזה הנכתב בתורה, הוא מספר הקצוב למעלה בבחי' דגלים של המלאכים עליונים בחי' מרכבה עליונה הנושאים את הכסא דשכינה בחי' מל' דאצי' כמבואר בזהר פ' פקודי בפרטיות מספר הדגלים עליונים מחנה דרום כך וכך, ומחנה צפון כך וכך, וכמאמר והחיות נושאות ומנושאות עם הכסא כי המלאכי' דבריאה פני ארי' אל הימין כו' הם בחי' מרכבה לבחי' חסד כו' וכידוע. וכדוגמא עליונה זו דמרכבה דבריאה היו אז בני' בדגלים סביב למשכן כו' ובמספר מכוון ממש, כמו דגל מחנה יהודה של צד מזרח הי' מספרם קפ"ו אלף וד' מאות ודגל מחנה ראובן תימנה הי' מספרם קנ"א אלף ות"נ כו', וכמו"כ הוא מספר הקצוב למעלה בדגל מחנה מזרחית ממשתי ימי בראשית קפ"ו אלף ות' מלאכים ולסטר דרום קנ"א אלף ות"נ, ועד"ז מכוון במספר הזה ממש ג"כ בבחי' מרכבה דמלאכים דאצי' לגבי המאציל וכו' כמבואר בספר יצירה דשרש י"ב שבטים למעלה מעלה הם והן הנקראים י"ב תחומין גבולי אלכסון כו' מלשון שבט וענף, שיוצאים כחות מיוחדים מגופו ושרשו של אילן, זה פונה לכאן וזה לכאן כו', כמו"כ עד"מ יוצאים כחות אלקי' בין בבחי' אצי' בין מאצי' לבריאה יש מאין כו' שנקראים מרכבה, והם כמספר מכוון מראשית האצי' והבריאה, גם אלפיים שנה קודם כו' נמנו במספר הזה, ולהיות כי הם בחי' אלקות ממש בעולם האצי' הי' כנ"י אז בחי' מרכבה עליהם במספרם

ממש מכוון, כי הי' כנ"י כדוגמת י"ב שבטים דאצי' הנק' שבטי י"ה ממש וד"ל. ולפי שכחות האלקי' בחי' שבטי י"ה הנ"ל המה נצחיים לכך נכתב מספרם בתושב"כ שהיא נצחית כידוע.

ד"ה שאו תרע"ה. שאו את ראש כל עדת בני כו' במספר שמות כל זכר לגולגלתם כו' תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן ואתכם יהיו איש איש למטה כו'. וצ"ל מהו אומרו שאו את ראש, למה לא נא' פקוד או מנה כו'. גם מהו או' את ראש דהול"ל שאו את כל עדת בני כו', ומה"ע במספר שמות, ולכאן הול"ל במספר שמותם. גם צ"ל מה שהי' צ"ל המנין ע"י משה ואהרן דוקא. דבשלמא משה הוא מפני שכל ההשפעות וכל הענינים הי' צ"ל ע"י משה דוקא, אבל מה"ע שהי' צ"ל אהרן בהמנין. וגם הי' צ"ל הנשיאים ג"כ וכמ"ש ואתכם יהיו איש איש למטה כו', ומאן ואתכם משמע שיהיו טפלים אליהם כו'. ובכללות אינו מובן למה נכתב בתורה כל המספר הזה דבנ"י, שזהו שהי' באותו הזמן שהיו במספר ת"ר אלף, ואח"כ נתוסף עליהם הרבה וכמו שמצינו בימי דוד שהי' אז מספרם הרבה יותר, ואח"כ בזמן הבית וביותר בזמן ב"ש שהיו הרבה פעמים כפליים מיוצאי מצרים וכדאי' במד"ר איכה, וא"כ מה נוגע המספר שהיו אז, והלא התורה היא נצחית, ולמה נכתב בתורה המספר שהי' באותו הזמן, ובכל שנה ושנה צריכים לקרוא זה המספר בתורה כו'. אך הענין הוא דהמספר הזה הוא בשרש נש"י למעלה, וכמ"ש בזהר בענין הדגלים דכללות הענין הזה הוא למעלה כו', והיינו דבשרש נש"י למעלה המספר הוא ת"ר אלף, והמספר הזה למעלה הוא תמיד בהשוואה ולא יוסיף ולא יגרע לעולם וכן סדר הדגלים ומספרם דלצד מזרח המספר קפ"ו אלף ולסטר דרום קנ"א אלף כו' הוא המספר דמרכבה העליונה דד' חיות המרכבה שהן ד' מחנות שכינה דוהחיות נושאות את הכסא בחי' מל' דאצי' שהן נושאות ומנושאות מהכסא כו', דלסטר מזרח הוא קפ"ו אלף מחנות ובדרום קנ"א אלף מחנות כו', והמספר הזה אינו משתנה אפי' כחוט השערה כו' וכן הוא ג"כ בבחי' מרכבה דאצי' כו'. וע"כ בהכרח שנש"י למטה יהי' בהם ג"כ המספר ת"ר אלף מאחר שכן הם בשרשם ומקורם כו'. ובאותו הזמן דיצי"מ ומ"ת ומשכן שהוא זמן כללי ועיקרי דנש"י נעשה עם קדוש לה' ומכון לשבתו ית', היו אז במספר מכוון כמו שהוא למעלה בשרשן ומקורן כו'.

אוה"ת שם עמוד לב. ועד"ז יובן ג"כ ענין מצות הקריאה דוקא בתושב"כ הגם שכבר נתנה בכתב

האותיות מבחי' יסוד אבא ומאיר בה אוא"ס כו', עכ"ז לא תצא אורה מן ההעלם של אוא"ס כ"א ע"י הדבור והקריאה דוקא, להיות כי ע"י ההבל של הלב מקור הדבור שבפה מבחי' הרוח, הנה הוא המקור להיות מציאות הרכבות אש ומים כו', והיינו להוציא אותיות התורה ממקור חוצבם בהעלם אוא"ס שבאבא כו' לידי גילוי וכאלו עכשיו בעת הקריאה נתנה ונמשכה התורה מעצמות אוא"ס, כמו ההבל ורוח המאציל המוציא השלהבת אור של הי"ס כנ"ל. ולטעם זה יובן ג"כ מה שנכתבו מספר השבטים בתורה והחיוב לקרותם מידי שנה כו' להיות כי כל שבט ושבט יש לו הארה מיוחדת למעלה, הגנוז בהעלם עצמות אוא"ס מצירופי אותיות שבתו והם מיוחדים לכל שבט ושבט בפ"ע, וע"י הקריאה נמשכו מלמעלה לאותו השבט לפי אופן מדריגתו דוקא, ע"י צירופי אותיות הללו דוקא מן ההעלם לגילוי כו'.

71) לקוטי שיחות חלק טז עמוד 98. אנדער טאג און די תורה הייסט אונז "לסמוך עליהם", איז דאס גופא א הוכחה, אז דוקא אין דעם טאג, וועלכן תורת אמת איז קובע אלס ראש חודש", איז דער מולד הלבנה (העיקרי-שלמעלה. (און דאס וואס למטה איז דעמאלט דער מולד אין אן אנדער טאג, איז עס דערפאר וואס דער עולם הזה התחתון איז (צוליב סיבות שונות) דעמאלט ניט ראוי, אז די המשכה פון בחי' לבנה שלמעלה זאל אראפקומען אין דער לבנה שלמטה אין זעלבן זמן). ועד"ז איז אויך בנוגע צו די אויבנדערמאנטע דינים וואס זיינען פארבונדן מיט תקופת החמה (ברכת החמה וכו'): די דינים פון תורת אמת זיינען (בעיקרם) פארבונדן מיט תקופת החמה שלמעלה. דעריבער איז קיין קשיא ניט וואס ביי די דינים ווערט אנגענומען דער חשבון פון תקופת שמואל - כאטש אז דער חשבון האמיתי פון דער תקופה למטה איז לויט תקופת רב אדא - ווארום וויבאלד תורת אמת זאגט, אז נאך יעדע 28 יאר איז די הלכה כך וכך און זי איז פארבונדן מיט דער תקופה, איז דערפון גופא מוכח, אז אין דעם זמן איז די תקופה שלמעלה. ס'איז נאר וואס צוליב געוויסע סיבות קומט אראפ די תקופה דא למטה אין אן אנדער זמן (תקופת רב אדא).

72) שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן עג. שדברו חכמים בלשון הבאי. [קנדיאה להר"ר אבא]. **שאלה**, הא דאמור רבנן בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי, קשה דאמר מר אפי' שיחתן צריכה שנון (ומאי דברה גמרא)

[ומהו הלמוד] בלשון הבאי. **תשובה**, לא חכמים בלבד אמרו, אלא דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים, דברו נביאים בלשון הבאי ותבקע הארץ בקולם בשעה שנמשח שלמה, ובג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי: תפ"ח במסכת תמיד פ"ב גפ"ן במסכת מדות פ"ג ופרכת במסכת שקלים פרק ח', ואתא מניינא למעוטי כוס של זהב שבו משקין את התמיד [בפ"ג דתמיד] דאיכא למ"ד גוזמא ומרא דשמעתין קסבר אין עניות במקום עשירות. וכבר פירשו מרי דאגדתא כי ערים גדולות ובצורות בשמים הוא כמשמעו שהן בצורות במרום שאין ע' שרים של מעלה נכנסים באוירה של א"י, אף אנו נאמר ותבקע הארץ בקולם [פי'] כי א"י שהיא פעמים מתקפלת כטעם הארץ אשר אתה שוכב עליה פעמים מתרחבת כטעם ורחבה ונסבה למעלה כי על כן נקראת ארץ הצבי אז במלכות שלמה בקעה ורחבה כל האפשר בחק מציאותה של אותה שעה כיון שהיה עתיד לישב על כסא ה'; וההיא דתפוח הכי קתני אין מדשנין, שהוא נוי למזבח, ואעפ"כ א"א להיות עליו יותר מש' כור אבל טפי מהכי אינו נוי למזבח אלא מטריד במקום המערכה וצריך לפנותו, ומ"מ כיון שא"צ להגביה את התפוח כ"כ עד שנצטרך לדשנו מחמת דוחק שלא יצר המקום למערכה גוזמא או הבאי קריינן לה; וגפן שזהבה משמש לג' קדושות, וכן פרכת יש לפנים הימנה ג' קדושות אולם היכל ודביר, דייק ההוא מניינא דש' כהנים אלא דלא איכפת לן, וקושטא קתני דנמנו על הגפן ביום אחד כ"כ מתנדבים ונמנו כן בטבילת הפרכת שהיו מתקבצים לראות טבילתה משום חבוב מצוה. הנה ברכו את ה' ר"ת הבאי שאין בדבריהם דבר בטל אלא ודאי שיחתן, והיינו הבאי שלהן, צריכה למוד בלי ספק.

חולין צ עמוד ב. אמר רבי אמי דברה תורה לשון הואי דברו נביאים לשון הואי דברו חכמים לשון הואי (דברים א, כח) ערים גדולות ובצורות בשמים דברו נביאים לשון הואי (מלכים א, מ) ותבקע הארץ לקולם,

דברים א, כח. אָנְהוּ | אָנְהוּנו עֲלִים אֲחֵינוּ הַמָּסוּ אֶת־לְכַבְּנוּ לְאֹמֶר עִם גְּדוֹל נֶרֶם מְמַנּוּ עֲרִים גְּדוֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם־גִּי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:

רש"י ד"ה ערים גדולות ובצורות בשמים. דָּבְרוּ הַפְּתוּבִים לְשׁוֹן הַבְּאִי (ספרי; חולין צ):

ספרי שם. ערים גדולות ובצורות בשמים, רבן שמעון בן גמליאל אומר דברו כתובים לשון הב"י שנאמר

(דברים ט א) שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן, אבל מה שאמר המקום לאברהם אבינו (בראש' כו ד) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים, (שם יג טז) ושמת את זרעך כעפר הארץ, אינם דברי הב"י.

לקוטי שיחות חלק יט עמוד 17 שוה"ג להערה 23.
בספרי לפנינו איתא (בשתי הפעמים) הבאי (בב'), וכ"ה ביל"ש פרכתנו (רמז תתה). (ובספרי הוצאת פינקלשטיין "הב"י") וכ"ה בפרש"י בפרשתנו שם (אלא שהובאה (רק) התחלת לשון הספרי). ובחולין שם "לשון הוא"י" (וכ"ה ברש"י שם), אבל על גליון הש"ס (וכ"ה במהרש"ל שם): נסמן: צ"ל הבאי בכל העמוד, ומביא שכך איתא בתמיד (כט, א), ערוך ערך גוזמא ופרש"י פרכתנו שם. וכן הובא בהגהות דק"ס (חולין שם) מכת"י ש"ס וכותב "וכ"ה בילקוט מלכים א' א' וכן הוגה בד' שונצינו שבידי". וראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א (מרמב"ם הל' ת"ת ספ"א. טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו) "לדברי הבאי". בערוך השלם ערך הבאי הביא גם ממשנה וגמ' נדרים כד, ב "נדרי הבאי שבועות הבאי", ועד"ז בירושלמי שבועות פ"ג וכתב שבכל המקומות האלה הגירסא הנכונה הואי (בוא"ו) והיא מלשון פרסית שעיקר הוראתה הבל ורוח כו'.

(73) ישעי' ו, י. הַשְׁמֵן לְבַיְהֵם הַזֶּה וְאַזְגְּנוּ הַקֶּבֶד וְעִינֵינוּ הַשָּׁעַ פְּוִרְיָאָה בְּעֵינֵינוּ וּבְאַזְגְּנוּ יִשְׁמָע וְלִבְנוּ יִבְנוּ וְנִשְׁבַּח וְנִרְפָּא לָו:

(74) לקוטי שיחות חלק יח עמוד 416. די שלימות התשובה והכפרה אויף אַ חטא (בשוגג) איז דורך וידוי דברים מיט אַ קרבן⁴⁹. פונדעסטוועגן זעט מען, אז בזמן הגלות, ווען ס'איז ניט מעגלעך צו מקריב זיין אַ קרבן, ווערט דורך תשובה (און וידוי דברים) אויפגעטאן שלימות הכפרה⁵⁰, מ'איז מקיים בשלימות מצות התשובה⁵¹.

⁴⁹ ראה רמב"ם ריש הל' תשובה. וראה בית אלקים להמבי"ט שער התשובה פ"ב.

⁵⁰ באנציקלופדיא תלמודית ערך חטאת (ע' תקג) כותב בפשיטות שאף בזמה"ז כאו"א צריך לכתוב חיובי חטאת שלו (וש"נ) - ולא ראינו זה כלל (שראי' היא בדבר הרגיל - שד"ח כללים מע' ל כלל עז. וש"נ) וגם אבותינו לא ספרו לנו. - והמקורים שצויינו שם יל"פ בדוחק עכ"פ. ואכ"מ ומבואר במק"א. וראה הערה שלאח"ז.

⁵¹ וצ"ע בר' ישמעאל שכתב על פנקסו כו' לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה" (שבת יב, ב) והרי אין מביאין חטאת נדבה. - ובכל אופן צ"ע דלא אישתמיט שום תנא וכו' לכתוב כן. ולגודל התמי אולי י"ל ובפשטות: ר' ישמעאל הל' בזמן ר"י בן חנניא שאז ניתנה הרשות לבנות ביהמ"ק (ב"ר ספס"ד) ובזמן ההוא קודם שבטלו הרשיון - קרה לר"ש שהטה וכתב על פנקסו, וראה בכל הנ"ל שיחת ו' תשרי תשמ"א.

(75) תאומים לתקפו כהן סק"ד בסופו. ראה בסוף.

שו"ת צ"צ יו"ד סי' קע"ו חלק ג. הנה נת' ת"ל טוב טעם למה שהצריך רבינו ז"ל נקב כמוציא רמון. ושוב מצאתי בס' החינוך להרא"ה סי' קע"ג שפסק ג"כ שצריך נקב כמוציא רמון. רק מעתה אני אומר שיל"ג ג"כ שאינו כלל נגד פסק הש"ע דאע"ג דבב"י נ' דס"ל להב"י דלהרמב"ם די בכלי עץ ג"כ בנקב כשפ"ה מ"מ הרי בש"ע הקבוע להוראה נשמר להעתיק רק ל' הרמב"ם במ"ש הלוקח כלי גדול כו' ע"ש ס"ז שהוא ממש ל' הרמב"ם וא"כ מה שיש לפרש בלשון הרמב"ם יש לפרש ג"כ בלשון הש"ע וכיון שנת' שלדעת הרמב"ם היכא שאין המים מעורבים וליכא עירוב מקואות בעינן בכלי עץ נקב כמ"ר כמ"כ י"ל ג"כ בדעת הש"ע ומ"ש רמ"א וי"א דבעי' נקב כשפ"ה היינו להחמיר בכ"ח וכדמשמע ממ"ש וכן יש להחמיר דקאי אכ"ח דאילו אכלי עץ א"כ שפ"ה הוי קולא מנקב המטהרו כו'. ואף את"ל שבב"י לא נתכוין לזה מ"מ עכ"פ מלשון הש"ע אין היתר מפורש דסגי לכלי עץ בכמ"ר הלכך מה שהחמיר רבינו ז"ל בזה אינו נגד הש"ע וכ"ש שנת' שכ"ד גדולי הראשונים. וע' תומים במ"ש (בביאורו ל'ס' תקפו כהן בס"ק קכ"ד) על בעלי הש"ע שרוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב וחפץ ה' בידם הצליח כו' ע"ש. הלכך אף את"ל שהב"י לא נתכוין להצריך כמ"ר מ"מ מלשון הש"ע נ' לפרש דבעי' כמ"ר וכמ"ש הרמב"ם וכיון שנת' שכן העיקר א"כ ודאי שאין להקל כלל נגד זה.

(76) המשך ע"ב חלק ג עמוד א'שפה. (ועמ"ש הרמב"ם בהקדמה ל'ס' היד דרב אשי הוא דור הארבעים למשה והו"ע בן ארבעים לבניה דקאים אינש אדעת' דרב' דהיינו עומק חכמתו כו' וכמ"ש במ"א, ושמעתי בשם רבינו נ"ע שכל המחברים עד הט"ז וש"ך והם בכלל עשו חבוריהם ברוה"ק, וענין רוה"ק אי' בקה"ע

ספ"ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה כו' שזהו מבחי' העלם דחכ' כו.)

שארית ישראל דרוש לסוכות מאמר א. ראה בסוף.

77) ברכות נז עמוד א. תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מיני משקין יפין לחלחם חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו ויש שותהו ורע לו יש שותהו וטוב לו שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ויש שותהו ורע לו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש אמר ליה רבי יוחנן לתנא תני תלמיד חכם לעולם טוב לו שנאמר לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכת'.

קהלת רבה פרק ב, כז. אין טוב באדם שיאכל ושתה. ר' תנחומא אמר ר' נחמן בריה דר' שמואל בר נחמן ור' מנחמא ואמרין לה ר' ירמיה ורי מיישא בש"ר שמואל בר רב יצחק כל אכילה ושתיה שנאמר במגילה הזאת בתורה ובמעשים כ'בבים הכתוב מדכר. א"ר יובה בנין אב שבכולם שנאמר והוא ילונו בעמלו בעולמו בעולם הזה ימי חייו לקבר וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלווין את האדם לקברו אלא אלו תורה ומעשים טובים.

78) תניא פרק מא. אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש שזהו כל עסק הנשמות בג"ע כדאיתא בגמרא ובזהר.

אגה"ק סכ"ט. ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב בזוה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג המלוכש בה שמישיגים הצדיקים בג"ע וקב"ה כולא חד. ומשכילים בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא.

קונטרס ענינה של תורת החסידות אות יא. כאשר לומדים הסוגיות בהלכות ההם עצמם בתורת החסידות, הרי גוף מהות מציאותם של ההלכות רחוק מתפיסת השכל דבגליא שבתורה מאחר דגוף מהות המציאות ידוע לו במישוש הנה תופס בדיני ההלכה. אבל בתורת החסידות דגוף מהות המציאות בלתי ידוע לו בידיעה מוחשית. (וע"ש בארוכה).

סה"מ ת"ש עמוד 75. הנה לבד זאת הרי העבודה דתורה שהוא לימוד התורה לשמה הוא בבי ענינים, הא' הנה התורה ניתנה למטה בהתלבשות בדברים גשמי' כמו ד' רשויות דשבת בשטח גשמי, שנים אוחזין בטלית בטלית ובני אדם גשמי', המחליף פרה בחמור שהם גשמי' וכן בשאר ההלכות שענינם בתורה שלמעלה הוא

ברוחניות דהה"ר הוא עולם התהו ורה"י עולם התקון וההלכה דשנים אוחזין בטלית בתורה שלמעלה ברוחני' הוא טלית הוא אוא"ס הבל"ג והוא פריסא דמלכא ואור הבל"ג נתצמצם ע"י צמצום הראשון, ונמשך גילוי אור הקו בקו קצר ומצומצם מדוד לפ"ע העולמות והכוונה שיהי' בעלי הגבלה ועוסקים בעבודה ותכלית הכוונה הוא להמשיך אור הבל"ג ובכח עצמן, והוא ע"י העבודה בתומ"צ, וזהו שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתי' וזה אומר אני מצאתי' זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, דשני בני אדם עשו מצוה אחת וע"י המצוה המשיכו אוא"ס הבל"ג הנה נשמתו של אחד מהם טוענת אני מצאתי' שהוא גרם גילוי אוא"ס הבל"ג המתגלה ע"י המצות מעשיות ובמילא הנה כל הגילוי אור שלו הוא ונשמתו של השני טוענת אני מצאתי' וכולה שלי הנה בזה הוא הלימוד בתורה שלמעלה איך ההי' פסק ההלכה בענין זה.

79) אגה"ק סכ"ו. והפל – על-ידי פנימיות התורה, לקיים המצות בכוננות עליונות שמוכונות לאורות עליונים כו'. כי שרש המצות הוא למעלה מעלה באיך סוף ברוך-הוא. (ומה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה ד"מצות בטילות לעתיד לבא", היינו, בתחית המתים, אבל לימות המשיח, קודם תחית המתים – אין בטלים). ולכן יתקן גם עיקר עסק התורה גם כן בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים.

81) תניא פרק ד. ואף דהקדוש-ברוך-הוא נקרא "אין סוף", ולגדולתו אין חקר, ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, וכן ברצונו וחקמתו, כדכתיב: "אין חקר לתבונתו", וכתיב: "החקר אלוה תמצא", וכתיב: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם". הנה על זה אמרו: "במקום שאמה מוצא גדולתו של הקדוש-ברוך-הוא, שם אמה מוצא ענותנותו", וצמצם הקדוש-ברוך-הוא רצונו וחקמתו בתר"ג מצות התורה ובהלכותיהן, ובצרופי אותיות תורה-נביאים-כתובים, ודרשותיהן שפאגדות ומדרשי חכמינו זכרונם לברכה. בכדי שכל הנשמה או רוח נגפש שפגוף האדם, תוכל להשיגן בדעתה, ולקיימן – כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה, ועל ידי זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו.

שם פרק ה. הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחקמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחקמתו כי אם

בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוּבש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה.

82) ספר העקרים מאמר ב ספ"ל. ובזה נשער בגודל השמחה והערבות שיש אצלו יתברך בהשגת עצמותו, שיש בו שלמות בלתי תכלית וכל אחד מהם נצחי בלתי בעל תכלית בחשיבות, ועל כן אי אפשר שישג עצמותו שום נמצא זולתו, כמו שאמר החכם כששאלו אותו אם היה יודע מהות האל, והשיב אלו ידעתי הייתי, כלומר כי אין מי שישג עצמותו אלא הוא יתברך עם היות מציאותו נגלית מצד מעשיו תכלית ההגלות, ישתבח מי שנצחנו בשלמותו ונעלם ממנו עם חוזק הראות, כמו שיעלם מחלושי הראות השגת אור השמש ונעימותו, וחסרון השגתם לא יורה על העדר מציאותו, ותכלית מה שנשיג ממנו יתברך שאי אפשר להשיגו, כמאמר החכם תכלית מה שנדע בך שלא נדעך.

מורה נבוכים חלק א פרק נה. ואיך יהיה ענין דעותינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחמר הפשוט בתכלית הפשיטות המחוייב המציאות אשר אין עלה לו, ולא ישיגוהו ענין מוסף על עצמו, השלם אשר ענין שלמותו שלילת החסרונות ממנו כמו שבארנו, שאנחנו לא נשיג זולתי ישותו לבד.

85) רמב"ם הלכות מלאכים פרק יא הלכה ת. פיצד: כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם בְּלוֹ מַדְבְּרֵי הַמְּשִׁיחִים, וּמַדְבְּרֵי הַתּוֹרָה וּמַדְבְּרֵי הַמִּצְוֹת, וּפְשֻׁטוֹ דְּבָרִים אֱלוֹ בְּאֵיִם רְחוּקִים, וּבְעֵמִים רְבִים עֲרָלִי לָב; וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים אֱלוֹ וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֱלוֹ אוֹמְרִים מִצְוֹת אֱלוֹ אָמַת הָיוּ, וּכְבָר בְּטָלוּ בְּזֶמַן הַזֶּה, וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. וְאֱלוֹ אוֹמְרִים דְּבָרִים נִסְתָּרוֹת יֵשׁ בָּהֶם, וְאֵינָן כּפִשׁוּטָן, וּכְבָר בָּא מְשִׁיחַ, וְגִלְהָ נִסְתָּרֵיהֶם.

לקוטי שיחות חלק כז עמוד 246. עוד דיוק בלשון הרמב"ם בסיום וחזותם ספרו: ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". שבפשטות נכללו בזה גם אומות העולם (וכמ"ש הרמב"ם בפרק שלפנ"זי שמלך המשיח יתקן את העולם כולו לעבוד את ה'.. אהפוך אל עמים גו"), ובפרט שתיכף לאח"ז משנה הרמב"ם וכותב ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים כו", שמזה מוכח, דמ"ש לפנ"ז כל העולם כוונתו לכלול בזה גם בני נח. וע"פ הנ"ל בפירוש לדעת את ה' בלבד", שהכוונה בזה - עסק התורה (לא בשביל לידע את המעשה אשר יעשון כו', כ"א) בשביל ידיעת והשגת התורה עצמה, כדי להיות

מוכתר בכתר תורה - נמצא, שאפילו מעלה זו ג"כ שייכת לבני נח ויש לומר, שמקורו דהרמב"ם הוא מספרי הנ"ל (סעיף ח), ששם הלשון: כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" - שלשון זה (כל באי העולם) כולל גם אוה"ע"י. ונמצא שגם ב"נ שייכים לכתר תורה". [אלא שבהל' ת"ת לא העתיק הרמב"ם פרט זה (וכתב כתר תורה הרי מונח כו' ומוכן לכל ישראל שנאמר"י תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב") - כי זה שיש כתר תורה גם אצל כל באי העולם" (בשבע מצות דידהו כדלקמן) לסלק הפתחון פה" אינו נוגע להלכות של ישראל: והרמב"ם רק מרמזו בתיי אור מצב העולם באותו הזמן]. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה" - ה"ז רק בלימוד תורת מצות ישראל, אבל בלימוד שבע מצות דידהו, הרי אדרבה - אמרו חז"ל שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול", שמעי לה זו (שהוא ככהן גדול") שייכת למעלת התורה עצמה, כדאיתא בתוס' דנקט כהן גדול משום דדרשינן יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים". שמזה מוכח, דזה שנכרי ישנו בלימוד התורה בשבע מצות דידהו, הוא לא רק הכשר לקיום מצות דילהו, כ"א יש בזה מעלה וחשיבות של תורה" [ויתירה מזו: מזה שכתב בספרי שביני שייכים לכחר תורה, משמע, שב"ן ישנם - לשיטת הספרי - במצות ת"ת (תורת שבע מצות דידהו), היינו שיש בהם חיוב לעסוק בהלכות שבע מצות דידהו (לא רק בשביל לידע את המעשה כו' כ"א) חיוב של ת"ת בפ"ע"י* (והא שלא נמנה בין המצות שלהן, כי בז' מצות מונים רק מצוות ל"ת ולא קום ועשה)]. וי"ל שזהו ג"כ מה שהרמב"ם מביא הכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה" - לא רק בני ישראל, כ"א הארץ" - לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

שה"ש פרק א, ב. רש"י ד"ה פי טובים- לי דוֹדִיךָ מְכַל מְשִׁתָּה יֵינוּ וּמְכַל עֲנָג וְשִׁמְחָה. וְלִשׁוֹן עֲבָרֵי הוּא לְהִיּוֹת כֹּל סְעֻדַת עֲנָג וְשִׁמְחָה נְקֻרָא עַל שְׁם הַיֵּינוּ, כְּעֲנָנִין שֶׁנֶּאֱמַר "אֵל בֵּית מְשִׁתָּה הַיֵּינוּ", "בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתָּו יֵינוּ", "וְהָיָה כְּנֹר וְנִבְּל תֵּף וְחִלִּיל וְיֵינוּ מְשִׁתֵּיהֶם". וְזֶה בְּאוֹר מְשִׁמְעוֹ. וְנֶאֱמַר דְּגָמָא שְׁלוֹ עַל שְׁם שְׁנֵי לְהֵם תּוֹרָתוֹ וְדָבָר עִמָּהֶם פְּנִים אֵל פְּנִים. וְאוֹתָם דוֹדִים עוֹדִים עֲרָבִים עֲלֵיהֶם מְכַל שְׁעִשׂוּעַ. וּמְבַטְחִים מֵאֲתוֹ לְהוֹפִיעַ עוֹד עֲלֵיהֶם לְבָאָר לְהֵם סוּד טְעֻמֵּיהֶם וּמְסַתְרָם צְפוּנוֹתֵיהֶם, וּמְחַלִּים פְּנֵיו לְקִיָּם דְּבָרוֹ. וְזֶהוּ: "יִשְׁקֵנִי מְשִׁיחֹת פִּיהוּ":

צפנת

שאלות ותשובות

פענח

ז

מולן ועינים ואם לאחרי סקור לדרך נצטת נפילם
 כעצור יבנות דף ל' וביע זום וכן לגבי כיע כיו עלא
 נחפסל חקור לבוא בקפל ונחפסל נחחר חס ריל עחלטת
 נפלין נפפרי ונירס' וכן לגבי רולח כחכ סרעניס זיל
 נפייב מפל' רולח סיס דרק פיי רופא'ס דכל דבר פלריך
 סקק ניד וכמו נבי נכור סכר חכס זס פייך לפנע חנל
 נבי נרסות לא פייך כלל לרופא'ס כניע סרעניס זיל
 נפלי' שפיעס פיי עיש ולכך עכורל נרפיי ערנון דף כיט
 עיש נסחנה נכור פייך לריג עיש דזס חמוס דסל לריך
 דוקל נפיל סנלי' לספיעס דק נרע פייך לריג ע'
 קנסדרין דף פ' ונפיעס פיד נכורות ונפלי' נכורות אך
 דגני נכור לריך נכ לידע נכע עכנל סדין סקור לנו
 וכן נכליח דמיס נלפס פייך נכ לנענע ע' נכס דף כ'
 עיש ונכעיל ולכך כחכ סרעניס זיל נפלי' קנסדרין דסוס
 לריכיס לידע נפולות וע' נחוקס' נכ פיי ופיע דק
 נרפיע ניד אז סקור סרופל חס נעס ונכועס עיש נוס
 וע' נכנלחל פ' נפפיעס נבי רופל עריפס ועעס ועח
 פקור חבלות וכמו פליס ניד נככות דף ס' חס ריל
 סך נדיק דף סיס ונפ' נכנס נפול עיש נחוס' רק
 דריל דלס נעס ועח פקור וע' נככות דף סיד נפליני
 נוס עיש ועלוד סלרנתי נוס חס נכע נפוס חללנו
 ליזו עליחוח לדין ללחר [נפנענו חכעיס] וע' נירס' נחנה
 פיד נבי [קייסיה נרס וינדקין] ונרס נס נפליני איך עלס
 חמר נדיקס וכן נחלס פיל וניע חנן לא עלינן לננדק
 וע' נחיס עיי דף סז נבי נעיל ודף סיע ונכעיל. [נ']
 נבי נדר פלחנו סכס לא נכיר נס זס בי לפי סנרלס
 ען עכחנו סיל דרס נס חמר נפרכוס סכס סלרנתי
 נוס נפונ לא פייך סקנה נרעיס דעיקר סחקנס סוס
 נפנע ספיעבוריס דסול נפיענר לס ולי' נפננד ללסרס
 ועיקר סנדר חליח חס פיעננד סליע ללפס סול נכ
 נחפך נכנל נענ ורנע סיל פיעננד חדס כיו פסיל
 נפולס לו כיון פיקול לנרעס כן סול פיעח סיע' נכחות
 פיי נפולס פיקול לנרעס ולכן קניני סניפולין סס
 נחפיעס ככל נענ וניע למונות חס יש לו פחי נפיעס
 פלל נפולן כלחה עיי ליכל דין קדיעס וכן פיל לסרעניס
 זיל דלס נפיעח חפנו חין חייב נרפוסל חזו סקע כל.
 פיענודיס פלו לס כיון דליל לידור נעס עי נפיי עסלי'
 נרפיעין ולכן כלן כיון פזו נרעס ללסור עלעס על נעלס
 סוס פפיעס ע' ניד דף קעניס נכעניס ויכל ליפול חחרת
 נלל פוס סהר רק חס חנפס עענו ניע יתן לס ועלוד
 סלרנתי נוס.

סימן טו

ש א ל ה

[אשה שקובה את בעלה ונמעה עם איש אחר למרינה
 אחרת וקלא רלא פטיק עלי דברים נכוערים ועת סכרבה
 נכ לבוא לרין פחו נס פותר לנרעה נכעית. ונאס איא
 פח לזכות לה נפ עיי אחר ויכל לישא אחרת.]

ת ש ו ב ה

יום א' כר ז' חנוכה מרפיש דוינסק לנרע ספויז וכר
 נכסודיל נענ כיי נכ דלרקיסק קנלסי נכנס
 נוס

נפיעס נחפיעיס נפרי סעלס נכר קל לינוד ולכך כחכ
 סרעניס זיל פיי סיס חלין ספיעס נכנל ענין סעדיס
 כו' וכפיי יס קפס נירס' פיל דעיי נבי סך דרף ח'
 נקלנדל חס נפיי נפלמין נפלמין ונכעיל לכן לדינל
 סליסור דלחן רק על סליע ולא על סלפס חס דריק
 רננו זיל חקור לו כו' וע' נכחות דף ע' עיל נבי
 נעס כיון דלעס כר עיש נחוס' דק נפוס פפיל נכ
 נחוסת ונכס לנפיע פיענוד סחורה פל עונכ יש נוס
 חריכות גדול חס יכול חרס לסחמיר על עלעו סיני דלין
 זס חקור ע' עיי דף י' ע' נבי סך דעריין נכיי
 נכנין דריל חמר דלעס לא חס לנפילל דלחרינל וסול
 פיל נחנה חרס חפונ עיש וע' נכס דף ייב ע' נכ דלחל
 חננו כו' עיש נרפיי נוס וכיע ונכס עונן מיע סחוס'
 דיוסף עחמיר ריל דסול נפול נחון נכנר נרע לו פפיי
 פיי נענון לכן סל חל ספיענוד ונלעחל דפיי נכעל
 נפליכ נלוי חיל לספיעע פפיענוד ונכס לפי סענורל
 סענורל ניע דף קיו דגני נכר סכנכ נחריס רק חס
 סוס ספיעס נכל סעולס אז נכנעל סנדר נפליכ נרק
 נחרינכ חחל לא וליכ סך פיי נענון אז סך נענול סוס
 נכל סעולס וכן פיי נענון כמו חלחיו נפליכ נרפיי
 וכמו חלריס וכן נלחנה פל יוסעע וסוב חיל פילסר
 וינעל פיענוד חפנו וע' נירס' דקק גלעוד ונפסר דריל
 פלל חנעיל ונכעיל נוס.

סימן יד

ש א ל ה

[א' עיר הרפואות הנזכרים בש"ס, ב] כדבר אשה שררה עם
 אחר בפרסום מה לחזיר לבעלה החריג לישא אשה אחרת].

ת ש ו ב ה

נפיק יז כקלו חרפ'ח דוינסק. לידיו סרנ סחכס
 פללס רכ לו ידיו נחורס וחכנס פ' ר' נליר
 פיי רכ נפועסל נכיס פיונער קנלתי נכננו וסכס חני
 לא קנלתי נענו רק נכנכ נפקס לנחנ חל סרפולח
 פל חלעוד ירע' נוס זס זס רק נדר מלכס ולא כנעס
 ונכס רפולות סנכריס ננע' זס נדר פלן ען חורס
 נכע'ס סקור לכו נכנלס וכלחה זס נדר קסר רפולות
 חמר עכורל נפפיעס כיו ונכרות ונפסר נכו יסוקי' ולא
 נרע'ס סרעניס נפפיעס נפפיעס רק נפוס דזס ען נדר
 נפיעס ונפוס נכנכ רק נדר ענילח קחריס כרע'ס רפיי
 זיל נכנ דף ו' ע' נכ ועלוי יש לסלריך נדר רפולות כמו
 נפועי נכור וקדפיעס דכורות דף ל' ע' דף ע' עיש
 וע' עכורל רנכנדרין דף ס' דרנ נול חלל רועס נפיעס
 ללעוד וכן נבי רפולות דפריס חנע יבנות דף ס' ודף
 ע' ע' ע' ודף קיי' ע' נחוס' וכן נבי כיע ונפליד
 נפפיעס פ' חלל ונירס' פ'ס דנפונ דסס סרפולח רק
 נכחן ולנלל כענורל נכחות דף פיד ע' ע' ורפיי ינל
 דף פ' וע' נחוס' נכורות דף ליס ע' ע' דעל פיי נפועס
 כיו פלל נכרפולו עפני פדין נכדפיעס וע' חס נכרפולו
 נכניס לנפריע ע' נפועל דף פיד חמו' ונכיס דף ייב
 פיי וכן נבי ינעס ונלילס חס נכרפול קודס פנעס סלל

כמה דחימר עד שירכין בראשו ג' פעמים ודכותה עד שישמעו ג' פעמים קולו אמי ליה
 לשמיעת הקול פעם אחת, להרכנת הראש ג' פעמים. שמע מינה כיון שחשמיע קולו ואמי הן
 ולא לא צריך בדיקה ותוא הדין לשכיב טרע. וחכי שדר מר רב נחשון ז"ל.
 שעה (אחרת א'). נראה לנו כי רבים מן התחלואים מביאים את החולה לידי
 בלבול וטרופ חרעת ולכן החובה על כל מי שירצה לתקיד על החולה לכרוק
 מצב שכלו בכדיקה שצוו עליה קדמונינו. וכבר בארנו היטב באמרם במשנה
 גטין על מי שכא עליו חולי הנקרא שבץ (אלמכחה) נשתתק אומ' לו נכתוב
 גט לאשתך תרכין בראשו בודקין אותו ג' פעמים אם אמר על לאו לאו ועל
 חין חין הרי אילו יכתבו ויתנו. והקשו בתלמוד ואמר, וליחוש שיחא דלאו
 לאו נקטיה או נמי שיחא דהן הן נקטיה. ותרצו על קושיחם ואמר, אמר רב
 יוסף בר מניומי א' רב נחמן דאמרין ליה חד הן ותרי לאו חד לאו ותרי הן
 דכי ר' ישמעאל תינא אומ' לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל
 ימות הגשמים כיום החמה מאי הוא אילימא גארמקי (?) וסדיני וניחוש דילמא
 חמה אחדיה או נמי דילי [קורא אחדיה] אלא בפירי. ואולי יחשוב אדם שדבר
 זה נאמר בגט, והם אמרו כשם שבדקין אותו לגיטין כך בודקין אותו למשאות
 ולסתנות ולעידיות ולירושות.

[ח:א:] לדמא דרישא ליתא שורבינא וכינא ואסא דרא וכו'.

שעו (ודשאלתון ב) למיכתכ לכון הני אסואתא דמי שאחזו קורדיקום מן
 רב ושמואל עד פסאקא דמתניתין, האיך קיבלוהו ג) ופירושו בלשון הגרים.
 [צריכין ד) אנן למיטר לכון דרכנן לאו אסותא אינון וטילין
 בעלטא דחזונין בזמניהון וכחד חד קצירא אמרונין ולא דברי
 מצוה אינון הילכך לא תסמכון על אליון אסותא וליכא דעכיד
 מינהון מידעם אלא בתר דמבדיק וידע כודאי סחמת רופאים
 בקיאים דההיא טילתא לא סעיקא לת וליכא דליתי נפשיה לידי
 סכנת. והכין אגטרו יתנא ואטרו לנא אבות וסבי דילנא דלא
 למעבד מן אילין אסותא אלא מאי דאיתיה כגון קיבלא ה) דקים
 ליה לההוא דעכיד ליה דלית ביה עקתא. וכולהי טילי לא צריכינא
 לפרושנן וטעמי ליכא לגלואינון אלא טילי דחזיננא דעסיקן
 עליכון החם].

(א) גנוי שכטר ח"כ 40-236. (ב) מאסף, "תחכמוני" א' צד 41; גנוי קדם ספר חמישי
 צד 2 ותלאת עם הערות י"ג אשטיין עייש תשובת רש"ג. (ג) כ"י פרמא: קרייתו. אבל
 סתוך השירושים בכ"י קסבריג' (ראה להלן) ומתוך דבריו שלמטה: כגון קיבלא, נראה
 שצ"ל: קי בליהו, כלומר "קיבלא" שלהם. וכן צ"ל כנראה בכ"י פרמא: קביחו = קבליהו.
 (ד) מכ"י פרמא בתחכמוני שם. (ה) כרכות ס"ב, א', "קטיע", "לחשי". עיי אוצר הגאונים
 תשירושים לברכות צד 99 הערה א', ופיר"ח שם צד 70 הערה א'. וערוך עי קבל ה'.

שבירי הנתיב השמיני אמונה פא 161

לגם הלכות המשנה והתלמוד ומדרשות ואגדות לכל אור"ח הלכה זו של חכם פלוני ומאמר זה של חכם פלוני כגון שנחלקה ח"י לשבטים ועמדו נסחרים כמה הלכות וכמה מדרשות וכמה דקדוקי סופרים עד שבא כל אחד מהם ודרש חלקו ונאמרה ההלכה על שמו וכל זה נאמר למשה בסיני כדגרסינן במגיל' פרק הקורא מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים מלמד שהראש הקדוש ברוך הוא למשה בסיני דקדוקי הורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרי' עתידין לחדש. הנה נחבאר סדר כתיבת המשנה והתלמוד בסיעמא דשמיה :

ר' ארי' להודיע קלח ממעלת רז"ל כדי שלא יתפשו בדעת העוסקים בחכמת פילוסופי האומות ויאמרו ח"ן תלמידי חכמים בקיחין במעשה ידינו לדידכו קרו לדידכו חנו לכן ראוי להודיעם כי כל החכמות הנמלאות ביד חכמי האומות הם לקטו ופיאש שהניחו להם חכמינו כדי שיכמכו עליהם אבל לא שכחו. גרסינן בסוכה פרק הישן שמונים תלמידים היה לו להלל הזקן גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן ר' יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הגיח מקרא ומשנה וכו' משלות כובסין משלות בועלים שיחה שדים שיחה מלאכי השרת דבר קטן ודבר גדול דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויח דאב"י ורבא וכי מאחר שקטן שבכלם כך גדול שבכלם עאכ"ו הנה התבוננו שכל החכמות כלולות בתלמוד ולא יחכר כל זו והחכם שבפילוסופי האומות לא יוכל להשיג אלה הדברים. וראיתי חוסי רוח שחשבו שטייית המלות באב"י ורבא נושאין ונותנין בהם הם דבר קטן שלא עלה ביד המחטבם בהם רק טטייתן לפי שאין בעטייתן אלא בקיים מלות הכורא שנתן לדעת ולבחון בהם את ישראל אם יעשו כמלותיו אם לא וכמלך ברלה לנסות את עמו אם ישלימו את רצונו בין שיש באוזה לואה חושלת בין שאין בה חושלת זולתי הכורא שמורה העושה שהוא עושה רצון ארזיו כאשר לוח וכו' באמר הכחוש אמרת ה' לרופה ובא בפ' דבב' רבותינו זכרו' לברכה מאי איבעית ליה להקדוש ברוך הוא בין שיהיה מן העורף לבוחט מן האורח לא נחמו המלות אלא לנרף

בהן

במעון בן מנכוח אומר אולי ירגיש המקום ויטעה גם. רבי יובטע בן קרחה אומר אכביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. רבן גמליאל אומר מלך הפכפך היה. רבה אמר לפני גבר גאון. אב"י ורבא דאמרי תרזייהו בחוונס אשית את משתייהו וכשכרחים אשכחיה קצה צר אצוה לאליהו אגור ליה במאן חזיא אכחור ועבדא למר ליה ככולכו חנאי וככולכו אמוראי. הנה ידענו שכל מה שגלו אלו החנאי' והאמור' הכל חשבה אכחור ולכל חלו הטעמים נחכוכה כשזימנה את הזמן וכל אחד מהכמוס לא זכה לגלות אלא טעם אחד מכמה טעמים. וצדיק גיעין גרסינן וחזנה עליו פילגשו רבי אביתר אומר זבוב מלא לא רבי יונתן אומר נימא מלא לא אשכחיה רבי אביתר לאליהו אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא אמר ליה עסיק בפלגש בגבעה. אמר ליה מאי קאמר אמר ליה עסיק בפלגש בגבעה. אמר ליה מאי קאמר אמר ליה אביתר בני אומר כך יונתן בני אומר כך אמר ליה ומי איכא חס ושלום ספיקא קמי במיא אמר ליה אלו ואלו דברי אלהים חיים זבוב מלא לא ולא הקפיד נימא מלא לא והקפיד. ואם עיני שכלך מאירות תשמור כלל זה לכל מקום בתמלא חכמי' נהלקי' זה עם זה והתבונן בטעמי המקרא הט מפרשים ואין בהם דבר נאמר נריק חלילה וחס והלא תראה הבני טעמים באמרו אלה החכמים לורך גדול היה לגלות כודו של מקרא ואין טעם האחד מהפיק בלתי חבדו כך יב לך להבונן בכל דברי חכמי המשנה והתלמוד לבקש להם טעם כי הם דברי אלהים חיים ואם דעתך לא ישיגנו התלה ההכרון דהבנת יו יעתך לבד. ואם בעל נפש אתה תראה מאמרם ז"ל צפרי באכל אדם הראשון יש מי שאומר חטה היה ויש מי שאומר ענבים היה ויש מי שאומר תאנה היה ויש מי שאומר אחרוג היה ולם זכית לקבלה האמתית חדע והשכיל באלו החכמים אינם חולקים כלל אך כי כל אחד העמיק בענין ובעיון יותר וזכרו לפי חכמתו. ודע והאמנן כי בתחלת גרייהו של עולם היו לפוין לפני היורה יהבך כל דורות הבבאיים וגם החגאיים והאמוראים בהם הבני המשנה והתלמוד וימדו נבמותיהן כנס שורות שורות לפני בוראם יהבך ונחלקו

יא

מלבון הגיע לזרף וכבני מלבון מלטרפין לומר
 שנתן לו הכורח יחברך את המלית לזרף אוחנו
 אל האמיחות הנרמזות בחורה שבהם נזכה לחיי
 העולם הבא. והשלישי מלבון כסף לזרף הכסף
 שמכוון להביא ממנו כל בוג בן נתן לנו הכורח
 המלות כדי למנוע ולהוליא נמנו כל זק או
 אמונה רעה או מדה מגונה או לזכור נכיס
 ונפלאיה של הכורח יחברך לדעת את ה'. ואחר
 אשר הכסחי יכוד המתפלספים עלינו כפל
 בינים אשר בנו אל חכו כי כש-פול היכוד נסרע
 בבנין. ועשה מרוב טונינו נמלאו קלת מחבמי
 זמנו נבני עמנו נמשכין אחר הכמח פילוסופי
 אומות העולם ובידיהם יחזיקו ובילדי נכריס
 יכפיקו מדעתם כי מתוך חקירת' יבנסו לאמתת
 היכודות והם. הכינו היכוד האמתי והוא
 תורתנו הקדושה וירדפו אחרי העפל שאין לו
 יכוד כהיא חכמת פילוסופי האומות אשר אין
 אפשרות יכוד מגיע לחכמתם מאחר שאין להם
 יכוד התורה. ואין ראוי להאשים להכמי
 האומות כי לא זכו לתורתנו וכמה רחשו למלא
 דרך להכנס לחקירתה ויבקשו הרודפים בכל
 הדרך ולא מלאו בהיות התורה נכחית ורחוקה
 מהם. ואשר ראוי להאשים אשמה רבה הם קלת
 נבני עמנו העובדים בעמק הבכא אשר הכיח
 לימוד התורה הנמכרת להם וילכו אחרי ההבל
 ויבבלו כי עזבו מקור מים חיים ורדפו אחרי
 הבלי כגויס בהיות' מהעסקין בחכמת האומות
 ולא סדרים וכל אחד בהברתו בזה ויחללו
 מגוי אל גוי וממלכה-אל עס אחר ואשר
 אחריהם נמשכו לא ידעו ולא יבינו בחשבה
 יחללו ועשה מה לנו ולהם וגבול נתן ה' בינינו
 וביניהם והיא תורתנו החמימה המכירס
 ומיוחדת לנו להשיג ולהבין היכוד והעיקר
 ולהאמין באמת ולהתרחק מן הכקר ובה נבדלנו
 במעשה ובהשגה מן כל האומות ומתוכה
 נוכל להשיג כל החכמות אלו נהגו עם
 כמאמר' ז"ל בן בג בג אומר הפוך בה ופוך בה
 דמלה בה וכו' ועכשו אנו מולאים הכך ככונה
 אפרים רועה רוח ורודף קדים וברית עם הכמי
 הא מות יכרותו וקיץ והורף ויום וליל' לא יבצותו
 עזבו דרכי התורה הסלולות וילכו ארחות
 עקלקלות להחשק במנאחת היונים ואבדה
 חכמ' מבגס ויהיו לאחור וגל לפנים ומכאמונה
 הם היונים יען כי למדו בחכמת הפילוסופית

בין את הכריות והתיטי' כהם חוכבי' בפירוש
 לזרף כן את הכריות לדעת את ילכו בתורתו
 ונלוואתו לבד בין שיש כן הועלת מלד נילמן
 את לא ועל זה קראו דקדוקי חבני ורבה
 בשעולות המלית דבר קטן ומזה ילא להם באמת
 בעול העשייה בכלל המלות בתפלה והפילין
 ובהיתר ואיסור ואין נוהגין דעתן רק בהכמות
 הפרי חכמי האומות בפילוסופים והטבעי
 והנבין הזכו מטעה מרכבה בלא הכיח רבי
 יסגן בן זכאי וזה באמת אבדון ומות וכל
 כמאיימים בן נבדלין מקהל יברחל שאין להם
 כ- , במלות ועליהם אמר דוד ואחרי ה' אלכיס
 .הרידכ לגאר שהח וגו' ולכן ראיתי לבאר להם
 הלה המאמרים להוליאם מן הכפירה כהיא :
דע אתה כמעטין אהים יחקך ויליך מן
 כתועים כי מה שאמרו זכרונם לברכה
 דבר קטן כויוס דאביי ורבה לא אמרו על
 החלמוד המכור בידינו בפירושי המלות כי אינו
 דבר קטן חלילה והם אמנם הוא עמוד התוך
 שבני ישראל וכנוי' עליו כי הוא העיקר לאמונה
 זיכרה שעל המלות המתבארות בו כרת אמתו
 בדת בוראנו יחברך ועליו הזכירנו ללמוד
 בו יומם ולילה כאמרו ליבוסע לא ימוש ספר
 התורה הזה מפוך ובהגית בו יומם ולילה למען
 השמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תלית את
 דרכך ואז תשכיל לנו'תלית בעשה וממנו תשכיל
 כמותך ות הרמוזה בהם וזה ענין ריבז'
 שהסתכל בעטמי המלות וירד להתבונן בהם
 וזה ענין המרכבה שהדברים הרמוזים במלות
 התורה הם מעשה מרכבה ולא אמרו הויות
 דאביי ורבה דבר קטן אלא על הדקדוקים
 בדקדקו הם ולכן תלאום באביי ורבה לפי שהם
 דקדקו ופלטו בחלמוד יוסר מולחם כמו
 באמר בעבודה זרה הויות דאביי ורבה קא
 רינא הכא שאלו על לימוד החלמוד אמרו דבר
 קטן מפני מה תלאוהו באביי ורבה יוסר היה
 דלוי לתלותו ברבינא ורב אשי שהצדוהו. ומה
 באמרו אמרת ה' לרופה וכי מתי איכפת ליה
 להקדוש ב"ה בין בוחט מן האור לשוחט מן
 הבורף ולא נחמו הקדוש ברוך הוא אלא לזרף
 בהם בריותיו רולה בו שאין נהקב"ה ספן בהם
 מלד עלמו וכענין. אמר הכתוב את לדקת מה
 נתן לו וגו' אתה שרע לזרף בהם את הכריות
 ולזרף כולל ג' עניני' העניןהא' לחזקו להחמידן

קפה

תקפו

סימן קבד

נידונים שונים בעניי תפיסה בספיקות

כהן

אורים ותומים

אורים ותומים

כהן שני רצותא מסכימים לדעת אחד, ועכ"ל דיחיד דקאמר מהרי"ק לאו דוקא, רק רזונו מעוט נגד מרובים ותרי תלת נגד רוב המינכר ג"כ יחיד קרוי כנודע, וא"כ אין כהן ראייה משום מחצר ומהיכי תיתי לתדע לנו דין וסברא חדשה. ואם הדין כן צואו ונלוח על רבינו הגדול הצית יוסף שפסק בש"ע חשן משפט הלכה פסוקה כרוז ונשען כמו שכתב צהקדמת ספרו על רוב צנין ומנין ואיך לא חש כי המוחזק יכול לומר קים ליה, ואף הרמ"א לא הגייה רק במקום שרבים חולקים צעלי תוס' וסייעתא אשר מימיהם אנו שומים, אבל אם נאמר כדברי הפוסקים הללו ממש ככל חו"מ אין כהן הלכה פסוקה אחד מאלף ואיך עשה רבינו צ"י כן הלל לא הכריע בעונם הראייה רק מכה רוב והלא לא אמרין כן צד"מ, ולכן לענ"ד נריך ישוב גדול צוה כי אין למחזרים צוה מקום לסמוך.

ועב"פ הנכון כמ"ש הש"ך כי הכל תלוי בצאות עיני הדיינים לפי ענין הדגון, ונריך ישוב גדול כי לולי זאת ח"ו תיפוק תורה ויהיה ממש כל דאלים גבר, וצו"ה נשכח התורה מאתנו אשר אין

ככל חו"מ ממש דין אחד שאין צו צללים או צפרטים מחלוקת הפוסקים ראשונים או אחרונים, וא"כ לשוא עמלו צונים הפוסקים ומחזרים צראיות שונות ופלפול עמוק בתורה כי לעולם המוחזק יטעון קים ליה וח"ו תורתנו הפקר, ולכן נריך ישוב רב. וצפרט דין שזכר בש"ע והמחצר והרמ"א השמיטו דעת החולק, קצלה צדי וכן ראיתי מדיינים מומחים וכן דן אני וצא מבלי לטעון קים ליה כדעת החולק, כיון שהרב צ"י ורמ"א שמו וזכרנו אחרי הדלת אין לחוש לו וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר צנטצע הקצר ש"ע והגהת רמ"א. ולדעתי אין ספק כי הכל צכת מיד ה' השכיל על ידם כי קושיות רבות שהקשו עליהם אחרונים ומירלו צדרך חריף ועמוק וכמו כן כללו צמתק וקוצר לשונם דיינים הרבה, ולאין ספק שלא כונו להכלל כי איך היה אפשר לרב המלאכה מלאכת שמים שהיה עליהם, ומי הוא הגבר שיעשה חיבור על כל התורה לקות מכל דברי הראשונים ואחרונים ולא יכבד עליהם מלאכה מלאכת שמים, רק רוח ה' נוססה צקרבם להיות לשונם

קונטרס הספיקות

ליה פלגא ופלגא, וחדשו תוס' דגבי דיינים לא שייך לומר אוקמה צחוקת מאריה דהצית דין מפקי מיניה, כלומר דכה צית דין אליס לאפוקי מחוקת מאריה, וכדרך שמינו צספיקא דתרי ותרי למאן דאמר ספיקא דאורייתא, משום דעדים מפקיעין מחוקת קמייתא, וכן תפסו שם המפרשים צפירוש האי לישנא, עיין פרק בכל מערבין [עירובין ל"ה ע"ג] צרש"י [ד"ה אהת אומרת] ותוס' [שם ל"ו פ"א ד"ה הכא צשתין], וכיון דכה צית דין מפקיע מחוקת מאריה דאידך, תו הוי כדבר שאין צו חוקת ממון לשום אחד מהן דכנהאי גוונא אין לחלק צין ממונא לאיסורא. כנ"ל והרואה יבחר. ד. וכיון דאין הולכין צממון אחר הרוב, שמעינן דהוא הדין צפלוגתא דרצותא צענין ממון נמי לא אזלינן צתר רוב הפוסקים המחייבים, וח"ש כל החופסים דגל קים לי לדעולם מצי אמר קים לי אפילו כמיעוט הפוסקים נגד הרוב, ואף על פי שהרב מוהר"א שזון ז"ל צבימן ר"ז פסק על האי כלל, מדיבור תוס' דהמניח שהצאתי לעיל [פס"ק צ] שכתבו דגבי דיינים דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו. אבל אין הנידון דומה לראייה, דלא מיציעא לפי מה שפירש מוהר"מ חציב ז"ל צכונתם, דמשום הכי חשיב תהם מיעוט דידהו כמי שאינו, לפי שהמיעוט מצטלין דעתן וצברתן ואין יוכלין להורות אלה צכברת הרבים, וזה לא שייך אלא צשמתוחכים ביחד מפייהם, ולא מפי צכתם צמה שחלקן צספריהם, שזה כותב כן וזה כך ולא שמוע אחד מהן צברת חצירו, אלא אפילו לפירושא דידי שפירשתי צטעמייהו משום דגבי דיינים ליכא כי אס מיעוטא לצד, ולא שייך גבה חזקה להצטרף צדהה משום דכה צית דין מפקי מחזקה, זה נמי לא שייך אלא צדיינים שהם דנין צדבר הנידון דאלמתי ספיקייהו טובא להפקיע מחזקה, אבל צפלוגתא דרצותא שאין הדבר הזה נידון לפניהם לא אלימו כולי האי, ושפיר שייך לוקמה צספק דידהו על חזקה קמייתא, תדע שהרי דעת תוס' צחוקת הצתים צ"צ [ע"ב ד"ה והלכתא] דפלוגתא דרצותא דין תרי ותרי להם, וספיקא דרבנן הוא, ועל פירוש רשב"ם כתבו שם שהוא דחוק ע"ש.

ודע שהסכימו כל גדולי וחכמי ספרד דאין לומר קים לי כחד פוסק, אפילו היכא שהחולקין עליו אין אלא שנים, אבל כל שנים מסייעין המוחזק, אפילו כל חכמי ישראל צבך שניה שפיר מצי אמר קים לי כנגדן. והרב ז"ל צבימן

קכ"ד מציא דצריהם ומהסס צוה, דכיון דאין הולכין צממון אחר הרוב הוא הדין צחד גבי תרי מצי אמר קים לי, ולפיכך העלה דהכל לפי ראות עיני הדיין, שאם הפוסקים החולקים הרבה מאד, יכול להיות שאפילו ארבעה יהיו נקראים יחידים ולא מצי טעין קים לי כמותם, ואם אינן הרבה כל כך יכול להיות שאפילו אחד נקרא מועט צכהאי גוונא, ומצי אמר קים לי כמותיה, אמנם חזינן לרצותינו האחרונים שחפסו כולם כך לחלק צין יחיד לשנים וכמ"ש צשמים, ועיין צכנתם הגדולה [סימן כ"ה] צכללי קים לי אות ו' שהאריך צהאי מילתא. אבל ראוי לשום עיון צקושיתו של הרב ז"ל כיון דאין הולכין צממון אחר הרוב מה לי אחד מה לי שנים. וראיתי להרב מוהר"מ ח"ו ז"ל [נסוף ספרו גט פשוט צללים כלל צ] שכתב צטעמא דהאי מילתא, משום דאחד אפילו נגד שנים הויא מיעוטא דמיעוטא, וצכהאי גוונא גם צממון אזלינן צתר הרוב, אבל שנים אפילו נגד כל העולם הוי מיעוטא מעליא וצמוך מיעוטא לחזקה ממון והמוציא מחצירו עליו הראייה, וע"ש שהאריך והציא סמך נאה לצבריו ממה שנתצאר צשו"ע או"ח סימן תרי"ח [פס"ק ד] לענין חולה ציום הכפורים ע"ש. אבל לענ"ד יש לפסק צזה, דלצבריו דחד נגד שנים הוי מיעוטא דמיעוטא, ואפילו צממונא הולכין צכהאי גוונא אחר הרוב, אס כן מאי דוחקיייהו דתתוס' צהמניח ליצב הא דגבי דיינים הולכין אחר הרוב צממון, וכמה נחצבטנו ונתלצבטנו צזה כמ"ש לעיל, הא צצית דין של שלשה לא מצכת רובא אלא צשנים אומרים חייב וחד אומר וכלי, ואז הוי האחד מיעוטא דמיעוטא וצכהאי גוונא מהני רובא גם צממון, ותו, שהסכימו כל האחרונים דאין מוציאין ממון צספק ספיקא, וטעמייהו משום דאין הולכין צממון אחר הרוב, והרי צכל ספק ספיקא דאיכא תלתא צדדי ספק, צ' צדדים לחצבתו, וד אחד לוטמו, הוי כחד נגד שנים. ולי נראה צטעמא דהאי מילתא על פי מה שכתב הרדב"ז [ת"ד סימן אלף קפ"ו], דלא מהני קים לי אלא היכא שלא קיבלו עליהם לדון כפי פוסק ההוא, אבל צמקומות שנהגו לפסוק כהרמב"ם או הרא"ש אין לומר קים לי כנגדם, ולפי זה אפשר דצחד אפילו נגד שנים נהגו שלא לפסוק כמותיה, משום הכי המוחזק אינו יכול לומר קים לי כמותיה. והכי משמע מלשון

תקפו

סימן קכד
נידונים שונים בעניני תפיסה בספיקות

כהן

קפט

אורים ותומים
מכוון להלכה צלי כוונת הכותב וחפץ ה' צידס הללית. ולכן ח"ו לומר קיס ליה נגד הכרעת המחבר ורמ"א. וחכמי צמות חמי זקני הרב המופלא לדיק וישר כמהור"ר מיכל ז"ל שפירא והוא קודס מותו נתן כל עוצונו צמתת ש"מ, וצמותו צל עליו חילוף כתב מסך מסוים והיה צו סכסוכים רצים, וציקש חמי הרב הגאון מהור"ר יצחק שפירא נרו צנו לטעון קיס ליה כהראש"ד וסייעתו דמלוה ע"פ אינו גוצה מממתת ש"מ כי צלל"ה לא חשב שחילוף כתב והוא אמת, והיו חכמי דור גדולי ישראל יושבין על דין ההוא, ואף כי הייתי פסול מממתת קורצה, מ"מ נשאלו ונתנו עמי והסכימו יחד הואיל ודין זה אין לו זכר צח"מ צש"ע וצרמ"א, מצלי תת מקוס לטעון קיס ליה, ופסקו לשלס עד פרוטה אחרונה, וכן ראוי להורות צלי פקפוק. וכן מצאתי צתוצת חות יאיר דף רס"ג ע"צ דלא מצלי לטעון קיס ליה נגד הפשט הש"ע והרמ"א ע"ש.

תשובה הוה פשיטא ליה למהר"י י' לב רב' מיקרי יחידים, מ"מ משמע מדברי מהר"א י' ששון דפשיטא ליה רב' מיקרי מועטים. ואני איני יודע להכריע בדין זה. רק נ"ל לפי ראות עיני הדיינים שאם הפוסקים החולקים הם הרבה מאד, יכול להיות שאפילו ארבע יהיו נקראים יחידים כנגדם, וכן אם אינם הרבה כל כך יכול להיות שאפילו שנים יהיו נקראים יחידים כנגדם, וכן אם אינם הרבה כל כך יכול להיות שאפילו שנים יהיו נקראים מועטים, או אפי' אחד היכא דליכא רובא דמנכר דפליגי עלייהו. ובתשו' מהר"ר שלמה כהן ספק שלישי בסוף הספר דף קכ"ו ע"ב תמה על מהר"י י' לב ספר א' כלל כ"ז סימן צ"א וכתב וז"ל, וכיון שכן דבעל התרומות מסכים לדעת בעל העיטור ודאי דאין מקום שיוכל המחזיק לומר קיס ליה כהראב"י, כיון דהוי יחידאה לגבי הנך תרי רבוותא וכמ"ש מהרי"ק ז"ל, דאין המחזיק יכול לומר קיס ליה היכא דכל חכמי ישראל חלוקים עליו, ונראה דה"ה בחד לגבי תרי עב"ל. ואין דבריו מוכרחים, ויותר נראה דכיון דאין הולכים בממון אחר הרוב, א"כ ה"ה בחד לגבי תרי דמ"ל קיס ליה, וגם בתשו' מהר"ר לוי י' חביב שם משמע להדיא דמ"ל קיס ליה אפילו כיחיד לגבי תרי ויותר, וכן משמע בתשו' מהר"א י' ששון, ע"ב נראה לי שדבר זה כפי ראות עיני הדיינים אי הוי כמו סוגיא דעלמא כאידך כן נראה לי:

קיצור תקפו כהן להתומים

(סימן קכ"ג קכ"ד) היכי דמצוי לטעון קיס ליה יכול לטעון קי"ל כמיעוט פוסקים אפילו רבים חולקים, וטעמא דאין הולכין בממון אחרי הרוב, כן פשוט בדברי אחרונים מהרי"ן לב בדוכתי טובי ותשובת מבי"ט [סי' קמ"ג] ומהר"ש כהן [ח"ב סי' ס"ג וסי' רל"ז] וכ"כ מהר"א ששון [סי' ר"ז] ומהר"ם גלאנטי [סי' נ], ונשענו על מה שכתב מהרי"ק דאין לומר קיס ליה כיחיד במקום שחכמי ישראל חולקים עליו, משמע הא שנים שלשה סבירא להו כאחד אף דרוב חולקים עליו מכל מקום מצוי לומר קיס ליה, ואין חילוק בין מוחזק ועומד או תפוס השתא, דלא כמהרש"ם [סי' כ"ד] דדעתו במוחזק ועומד אפילו ביחיד לבד יכול לטעון קיס ליה. ומה הוא המיעוט נחלקו המחברים אי בעינן דוקא

שלשה או שנים דסוברים כאחד סגי, והש"ך מסדרה לדיין לדון בו כפי הנראה במחלוקת ההוא מי המה הפוסקים החולקים ומה עוצם כחם בחכמה ובמנין כדי שידע אם המיעוט בטל לגבם או לא, ויחיד במקום שנים ודאי דיכול לטעון קיס ליה דהא אין הולכין אחר רוב.

קונטרס הספיקות

מהרי"ק צשר קמ"ט צכתב ז"ל, ופשיטא דצכה"ג אפילו צממון לא הוי מצי למימר קי"ל כדברי היחיד ודלא ככל חכמי ישראל, ואפילו תפס הוי מפקינן מיניה, וזה פשוט לכל מאן דנחית לעומקא דדינא דלא גרע מהיכא דסוגיא דעלמא כחד דלזלינן צמריה, ע"כ.
ודע שהרב האורים ותומים [נקיטור ח"ב סי' קכ"ג - קכ"ד] טוח ככרויכא על האי כלל דכילי דמצי אמר קיס ליה כמיעוט נגד רבים, ואמר אס הדבר כן צואו ונצוהו על מרן הצ"י שפסק צרוב שו"ע חו"מ על פי הרוב ונשען על פי מה שכתב בהקדמתו, ואיך לא חש לזה שהמחזיק יכול לומר קיס ליה כמיעוט. ומו אס כן לחינם טרחו הפוסקים המחזיקים דעותיהם צראיות טנות ולשוא עמלו צהס, ולעולם יאמר המחזיק קיס ליה דלא כותייהו, וצפרט שאין להפוסקים שהמציאו האי כלל מקוס לתמוך, אלו דבריו. ואין צהן כדי לתוק על האי כלל שהסכימו צו פמליא של רבתינו האחרונים טחי נפש. ומה שהקשה ממרן הצ"י לק"מ לפי צזנה ספרו על פי שלשה עמודי הוראה אלו, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, וכשנחלקו צצבר לא ימלט שלא יהא אחד נגד שנים, וצכהאי גוונא לא מצי אמר קיס ליה וכמ"ש צצמוך, ואס לפעמים ימצא להצטרף עוד אחיה פוסק, אפשר דצהני מקומות הכריע הצ"י מצצרתו למה שפסק צמחלוקת היהי. גס מה שהקשה דאס כן לחינם טרחו ועמלו הפוסקים המחזיקים דעותיהם שהמחזיק יאמר קיס ליה נגדם. ח"ו לא לחינם הוא, שצודאי האי כלל דקיס ליה לא נאמר אלא כשהדיין אשר הדין ההוא צל לפניו אינו מכריע מצצרתו לתד מנהון, אצל כשהוא מכריע מצצרתו יכול להכריע אפילו כיחיד נגד רבים ואפילו להוציא מהמחזוק, וכדתנן צריש עדיות [פ"א מ"ה] למה מוציין דברי היחיד צין

(כלל ו' אותיות א' - ג', ואות ו')

שארית

שער חזמים שער ב סוכות

ישראל

לפרטוף צפ"ע ועי"ז נעשה תיקון גם צ"א רק שצ"א אינו שייך רק לשון תיקון. משא"כ מידות הנוקבא כשהי' צנח' ד"ו פרטופים לא היתה צנח' פרטוף. והוא לתקן הסוכה נסוד ז"א סוד כ"ו ולננותה כולה הוא נסוד צנין הנוקבא סוד ה"ס והיינו ממש כי ע"י תיקון הצ"א עי"ז הוא צנין הנוקבא מחדש וד"ל. וצנין הנוקבא הוא תיקון הצ"א וד"ל:

וע"ד הסוד כי כל ההערכות של העולמות וספירות העליונים שצולס האצילות ולמעלה מעלה עד אין קץ שכתת הכל הוא מצח' עולם התוהו אפי' צח' עולם התיקון הוא תיקון דתוהו כי תוהו עצמו הוא שורש הפירוד כי צנח' התוהו הי' כל הצח' נכללים צהנקודה ההיא נסוד עגולים ולא היה צנח' הצל על כן היה שצירת הכלים ולא יכול להיות התצנרות עם הצח' שמתתתם. משא"כ צנח' התיקון הי' צח' קווין והתפשטות והצדל הדרגין צין חצ"ד לחג"ת ונה"י ע"כ י"ל התצנרות הצח' אח"כ וד"ל. והתגלות עולם התיקון שכתת צכלל הוא התיקון והצירור מצח' עולם התוהו וצח' זו הוא תיקון שע"י הצירור. וכ"ז יומשך עד ימות המשיח גם צח' שצתות ויר"ט שהם מצח' עולם התיקון עכ"ז צכלל הם צח' התיקון שע"י הצירור רק צפרט נק' צח' תיקון נגד הצח' דחול נוכן צכלל יוס ויוס יש צו צפרטי פרטיות מצח' התוהו ומצח' התיקון דתוהו וצח' התיקון עצמו כידוע שצכלל יוס יש צו הארה מכל הפרטיסן. ויש צח' התיקון עצמו לא מצד הצירור של עולם התוהו שורש הנפרדים לצד. רק שצנח' זו גופא יש צ' צח' היינו צח' א' שע"י הארת עולם התיקון צעצמו ממשך מזה עוד צירור נעלה ציותר. וצח' זו נק' צירור שעל ידי התיקון כי העיקר הוא התיקון ועל ידי זה ממשך עוד צירור יותר. וצח' זו תהי' נגלה צכלל ע"י משיח ותחיית המתים ומד חרוצ הכל צכלל צח' זו דצירור שע"י התיקון רק שצנחה מעל צנחה כו'. וכמאמר הרב הקדוש ר' זלמן מלאדי ז"ל צבגים ע"פ ואלכחם אכול שהאכילה שהיא צסוד הצירור יצצרר עוד צעילוי אחר עילוי ודפח"ח: וצח' הצ' הוא סוד עולם התיקון צעצמו שהוא אינו צערך שום צירור אשר על זה נאמר עין לא ראתה אלקים זולתך וד"ל. והוא צח' חידוש העולמות שיהיה אי"ה אחר מד חרוצ והוא הנק' עוה"צ צעצם כי מה שנק' עתה עוה"צ הוא עולם הנצחיות שלאחר הסתלקות ואח"כ יהיה תחיית המתים לגוף ונפש ואח"כ יהיה עוד חידוש העולמות לגמרי התגלות עולם התיקון צעצם לא צערך צירור לגמרי אפילו צתכלית העילוי (הוא היא סוד היחוד עצמות וכלים צאמת שזהו תכלית הכוונה שיהיה יחוד עצמות וכלים צאמת כו'). והוא מ"ש עין לא ראתה אלקים זולתך שאלקיים נקרא צח' דין ונסוד צמנ"ס ולריך להמתיקו ולייחדו צצח' הוי' ע"כ יש צו איזה השגה לצניא"ס. משא"כ צחידוש

(ותירן זה ע"ד הפשט רק שלא צל צהעתק):
אח"כ אומר צסם הבעש"ט שכל המצורים שהיו עד ה"ה ש"א ועד צכלל היו צרוה"ק וכיון שהוא צרוה"ק הוא תורה עצמה. ואמר שרק הגילוי הוא ע"י רוה"ק אצל כיון שמתגלה ונעשה תורה צאמת תורה צעצם צנחה יותר מרוה"ק. וכיון שהוא תורה אפשר לפרש על פי פרד"ס. גם המצורים שאחר המהרש"א יש צהם שהם צרוה"ק ויש שלא צרוה"ק. מ"מ כיון שמתקבל המצור אצל צני ישראל הגם שאינו מקונל אצל הכלל כי אם צפרט הנק' צסם לצור ממשכיין כח רוה"ק צזה המצור רק שלא יהיה ח"ו נגד רצון הצורא ית' וד"ל. נעוד אומר צסם הצעש"ט ז"ל שהט"ז והש"ך הם פוסקים האחרונים וע"כ לראות שלא לעצור על דעתם כי אם להחמיר אצל לא להקל נגדס כי אם צצירוף איזה טעם צאופן שגם הם היו מסכימים להקל כגון צהפסד מרונה וכדומה. אצל מכל מקום גם המצורים שאחר הט"ז והש"ך ח"ו להרהר עליהם מאחר שמתקבלו ויש הסכס עליהם נמשך צהם כח רוה"ק. ע"כ צמאמר ההג"ה עם הצה"ט אפשר לפרש ג"כ ע"ד פרד"ס מאחר שהיא תורה ככ"ל:

והנה ידוע מספרי קבלה שעד אחר יוהכ"פ הוא צנין הנוקבא מהצנורות ע"כ כל ענודת ישראל היא צתצונה ווידי חרטה ומרירות ואחר יוהכ"פ היא המשכת חסדים צנוקבא. כי קודם יוהכ"פ הוא להמתיק הדיין ולהעלותו צשרשן דוקא ואחר יוהכ"פ הוא להמשיך חסדים למטה ולהמתיק הדיין. והוא ענין סוכה כ"ו ה"ס הוי"ה אדכ"י. והוא מאמר הרמ"א ז"ל לתקן פירוש לתקן הדיין עצמן עם החסדים וד"ל. ופי' הצה"ט לתקן היינו לצננותה כולה. שלא לומר שאז רק המשכת החסדים לצד צהצנורות כי אם לצננותה כולה פי' שיהיה צנין חדש לגמרי היינו שכל הצנורות והדיין יהיו מחדש צצנין החסדים. והוא לצננותה כולה כן הוא צמהרי"ל. פי' איך יהיה זה אצל כל אדם מישראל אשר הוא רחוק עדיין מערך ענודת גצוהות כאילו רק שע"י התקשרותן אל הצדיקים הגדולים יומשך עליהם הארה מצח' האלו וצדיקים נקראים הרים כמ"ש שמעו הרים וכו'. והוא כן הוא צמהרי"ל שצתצנה צמהרי"ל יש צו צירוף צהרים צ' ואות ה"ל הוא להורות שהם לימודי ה' גם אות ה"ל הוא מגדל הפורח צאזיר למעלה פי' לימודי ה' שלומדים מהשי"ת עצמו שלא עפ"י שכלס לצד כ"א מתקשרים להעצם שצמעלה מהשכל והדעת וכל לימודם הוא מה שהשי"ת ממשך צתוכס ע"ד פי' ה' דיצר. וע"י התקשרותו לצדיקים כאילו יוכל להיות נמשך על כל אדם צהעלם אופן הסוכה הנ"ל מיד אחר יוה"כ עד שצסוכות יהיה צצח' גילוי קצת הארת הסוכה וד"ל:

וע"ד הרמז שמתחילה היו ד"ו פרטופים וע"י הנסירה מריה עד אחר יוס הכפורים ננסרת המל' ונעשית